

И. В. фон ГЕТЕ.

ФАВСТ.

Трагедія I.

Видавниче Т-во „Вернігора“ у Київі.

Контора та Книгарня,

Фундуклеївська 19.

Склад,

Маріїнсько-Благовіщ. 91.

Телефон 24—28.

Вже в продажу або незабаром вийдуть такі підручники:

a) Історія:

- Іван Крип'якевич. Мала історія України (для нар. школі та на I. кл. гімн.) З богатою ілюстраціями та 2 істор. мапами.
- Його-ж. Всесвітня історія (для вищ. поч. шк.). З богатою (навіть кольоровими) ілюстр. та 2 істор. мапами.
- Його-ж. Огляд історії України (для вищ. кл. гімн., вчитель, інст. та самоосвіти). З трьома (одна кольорова) мапами та хронолог. й родословними таблицями.
- Його-ж. Оповідання з історії України (для I кл. середніх шк.).

b) Географія:

- Проф. С. Рудницький. Початкова географія (для нар. школі та на I. кл. гімн.). До 100 ілюстр. та 1 кольорова карта.
- Його-ж. Загальна географія ч. I (на I. кл. сер. шкіл). З богатою ілюстраціями.
- Е. Богач. Загальна географія ч. II (Азія, Африка, Америка, Австралія). З богатою ілюстр. та мапами (на II. кл. сер. школі).
- Його-ж. Загальна географія ч. III (Європа) (на III. кл. сер. школі).
- А. Хомик. Загальна географія ч. I (на I. кл. сер. шк.).
- Його-ж. Коротка географія України ч. I (фізична) для нар. школі.
- Його-ж. Коротка географія України ч. II (політ.-етногр.) для нар. школі.
- Його-ж. Коротка географія України (обидві частини вкуні).

c) Природознавство:

- Поль Бер. Нauка природи (вступні відомості на I. кл. гімназій та для нар. школі).
- Іван Раковський. Зоологія (на II. кл. гімн. та вищ. поч. шк.). З богатою ілюстр. та кольоровими таблицями.
- Його-ж. Людина. Опис будови людського тіла для школ та самоосвіти. З богатою ілюстр. та кольор. табл.

Й. В. фон ГЕТЕ.

ФАВСТ.

ТРАГЕДІЯ.

ПЕРША ЧАСТИНА.

З німецької мови віршований переклад

Д. Загула.

З портретом Гете та 12 ілюстраціями

Ліцен-Маєра.

Коштує 8 гривень.

КІЇВ — ВІДЕЛЬ, 1919.

ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО „ВЕРНИГОРА“.

Друковано 10.000 примірників.

Передмова.

У всеєвітній літературі мало таких творів, які по своїй високості літературної гарності дорівнювали б «Фаустові» Гете. З того часу, як цей твір з'явився в німецькій літературі, він не перестав цікавити освіченої людини і вважається одним з найгениальніших творів людського духа. Література, яка займається «Фаустом», зросла до тисячі тонастіх томів. Його перекладено на всі культурні мови. На українську мову перекладало його кілька наших країнських поетів, м. и. варто згадати переклад І. Франка, що вийшов другом кількаадцять років тому і сироби М. Старицького.

«Фауст» — це кульмінаційна точка творчості гениального німецького поета і мислителя, як і взагалі найважливіший твір німецької літератури. Йкраз перед тим, коли Гете почав його писати, група молодих німецьких поетів і письменників зробила в світовій літературі великий переворот. Цей період називається «Sturm- und Drangperiode» (періодом бурі і написку). Старий романтизм унав і на зміну відіжитої форми і змісту з'являються нові течії, які зриняють зі всім пересларілім і вводять в літературу субективні переживання автора, живу душу людини з її високими стремліннями, сумнівами, надіями, з її змаганням проти всього, що не дас розвинути її своїх духовних крил. Важнішими творами цієї доби є «Розбійники» Шіллера та «Страждання молодого Вертера» і «Леопольд фон Берліхінген» Гете. Дитиною «бурі і написку» є і «Фауст». У всіх деталях цього твору, головно першої його частини, бачимо виразні сліди цієї доби, а найсильніше відбиває її вилити на особі героя, який страждає так само, як і його автор, і змагається до того самого, що являється ідеалом поета. Гете наділів своєго «Фауста» тим, чим його власне серце було переповнене. А теж не тільки в цьому видно слід бурхливого періоду: особа героя поєднує крім своїх страждань і бажань ще й глибоку проблему, в яку Гете включав суму свого життя і думання. Вже сама тема відповідає тому революційному духові в літературі, який в межах сфери своєї зворухнув усі підпори той дійсності чи то узиченої тюрми, в которую замкнули літературну творчість зіпсований смак і формальна монотоність. Деколи цей чисто літературний рух переступав межі письменництва і перекидався з обсягу почуваючій у сферу політичних змагань і стремлінь. Правда, це діялось тільки випадково, оскільки матеріал бував історично-політичним.

Над своїм твором Гете працював до 40 літ, працював принагідно, з довгими перервами і то не по порядку, одну сцену за другою, а стисне напіваки. Автор не поплив під якої хронології що до окремих частин «Фауста», так що не легко установити, котра сцена написана раніше, а котра пізніше. Що правда, поет не ховався з пізною і з ходом своєї праці. Він багато писав і розмовляв про свої наміри що до твору з сучасними письменниками, давав свої манускрипти до перегляду, і таким чином повстало першісний зіламенітний Гехгавенський «Urfaust».

Що саме спонукало Гете зайнятися «Фаустом» і стрібувати на п'ому своїх сил? — Вже за своєго життя Фауст був особистістю, про яку часто згадували і говорили, а коли згодом його особа стала казковою, коли нею зайнялась поезія, то він вже більше не виникав з кругозору. Про його поширилися «народні книжки», його почали виставляти по ріжких вандрівних та кукольних театрах і зробили його особу улюбленою постаттю тогочасного народу, що при своїй нахиленості до віри в ріжні чуда та

ціва перетворив його в типового представника свого суспіріного часу. Народні перекази та казки про Фавста жили ще за молодечого віку Йоганна Вольфганга Гете. «Народні книжки» лежали по всіх крамничках та поличках лєтучих книгарень, розташовані для продажу. Особу Фавста ілюстрували на сцені старих театрів, а описи по вандрівних та кукольних театрах, куди виганяли її по реформах Готтнеда. І досі є ще такі містечка в Австрії, де «Фавста» виставляють в первісній формі. Першу спробу, піднятти його в вину сферу і приспособити до смаку освічених кол, зробив Лессінг своєю «Фавст-трагедією», та хоч йому самому ця спроба і не вдалась, то все таки його заслуга в тім, що він дав перший почин. Невдовзі після того появилися «Фавст» Гете і мета Лессінга була осягнута. — Що з цього матеріалу попало перше в руки Гете, коли виникла в його думка опрацювати цей матеріал до свого твору, про те можна хіба тільки догадуватись. Одно знаємо, що бабуя поста подарувала йому «ялинку» кукольний театр і занодити його знали всі діти. Таким чином Гете мав чимало нагод познайомитися з Фавстом. Пізніше, несвіс як небудь випадково, вишло йому на думку матеріал Фавста опрацювати. Дехто з істориків літератури гадає, що це сталося під час перебування Гете в Франкфурті, де поет займається головрізью (Гранерстю) на міді. Ця праця мала спонукати його до всіх хемічних опитів, а це знову привело його до спопідненої з тим алхемії та її літературі, зі всією тою містикою, що вирожена в теософії та філозофії Нарацелії. У Франкфурті вирнула мабуть у Гете перша думка написати «Фавста» і «Геза», бо, як зачуємо, він починається пасміху Гердеру, котрий в вересні 1770 р. прибув до Франкфурту, ховався перед Гердером з зацікавленням цими постаттями, що вкорінились в його думках і почали виростати в поетичні постаті. Всеж таки і Гердер сиричинився дено до того, що Гете не закинув свого пляну. Гердер в деякій мірі вилинув також і на опрацювання «Фавста». Цей вплив виразився в характері Мефістофеля, який своїм гострим, критичним, розкладуючим умом і ностійним глумливим заперечуванням, дині Гердерівським духом. На всякий раз, думка про «Фавста» привадас па той час, коли Гете вже вийшов в період «бурі і натиску» і становала ділом рівночасно з підвіснінням цього стану.

Гете любив кожний тематичний донго обмірковувати та опрацьовувати в думці, а коли все жаже було в голові ясним і викінченим, приймався за писання твору. Тут починається вже друга стадія праці. У Венціярі (влітку 1772 р.) приятелі Гете довідалися про його план; по році Готтер писав до Гете, щоб той прислав йому «доктора Фавста» перечитати. З цього можна заключити, що нарешті поет взялся серйозно до праці над «Фавстом». В 1774 році дізнаємось від Кльопштока, Фріца, Якобі, Бойє та Мерка, що вони з тим, що жаже було готове, познайомились. В слідуючому році (1775), по свідченню Якобі, матеріал «Фавста» містив у собі майже все те, що в 1790 р. вийшло першим друком, як фрагмент. — При такому творі, як цей, — що так тісно з'єднані з життям і долею автора, на якій всі переживання і настрої його мали завше чи то гальмуючий чи то сирилючий вплив, — кожна сцена, а подекуди і кожний окремий рядок мають свою спеціальну історію, нову цікавину взаємовідносин. Ми обмежимося тільки важливішими моментами історії «Фавста» в цілості. Все наїважливіше, що вийшло друком 1790 р., новстало в рр. 1773, 1774 і 1775. Під час переривів Гете працював головно над «Вертером», чому сирило тоді його кохання до Елісанти Шенеман. Перші сцени аж до місця, де Дух землі зникав, і розмова з Вагнером, складають частину, яка новстала пізніше. В другий період Гете працював над обома першими розмовами з Мефістофелем, над «проходкою», розмовою Мефістофеля з школярем і сценою в півниці Авербаха. Пізніше,коло того часу, як поет перебрався до Ваймару, він працював над трьома кінцевими сценами другого, новішого видання. Після цього наступила дуже довго перерви, що тривала кілька літ. Аж в Римі, куди Гете взяв з собою перший манускрипт «Фавста», в саду Villa Borgesa повстала «кухня відьми» і сцена «Ліс і печера». Сновукою

до цього нового продовження твору було приготування до першого повного видання творів Гете, в якому пост мав намір дати «Фауста» закінченою. Але до цього не дійшло навіть в часі після вандрівки в Італію (від пересія 1786 до червня 1788 р.) і так нарешті з'явилася сьомим томом того видання 1790 р. тільки частина п. з. «Фауст, — фрагмент». Це видання містить такі сцени: 1. Ніч (до рядка 252: «Л знаїде червяка, Бог знає, як зрадіс»), 5. Шивниця Авербаха, 6. Кухня відьми, 7. Вулиця, 8. Вечір, 9. Проходка, 10. Дім сусідки, 11. Вулиця, 12. Сад, 13. Алльтанка, 15. Кімната Гретхен, 16. Сад Марти, 17. Коло криниці, 14. Ліс і печера, 18. Під хількою стіною, 19. Храм.

Через довгий час перерви Гете згубив провідну думку твору, забув деякую частину матеріалу, так само як і відпошвидше одної частини до другої. Настрій тих часів, що породив «Фауста», згодом затерся і став поетові майже чужим. Виникувати нанова загублені ниточки звязку, упорядкувати ті нитки, що за довгий час посталились, понереплутувались та повривались, мусило контурувати чималого труду. Пост не знаходив у собі змоги, пригадати собі минулій настрій, викликати його штучно, пасильно. коли не було натхнення, і через те не мав ніжкої охоти пророблювати свій твір дальше, тим більше, що йому довелось би волею і рутиною заступати те все, в чому відмовила йому інтуїція. А мимо того це сталося. Дружба з Шіллером, який німенька література багато дечого завдачув, вплинула корисно і на продовження «Фауста». Вже в перші роки знайомства Шіллера з Гете Шіллерові заінтригувавши прочитати ще неінадруковані частини «Фауста». «Бо признаюся вам» — писне він в листі з 29. XI. 1794, «що в цих сценах, які я прочитав, домінует така мінь і така повнота геніальності, що мимохіт араджус собою інершорядного майстра.» Гете не хутко увінчив прослуху приятеля, бо побоювався, щоб його знову не притягнуто до дальшої праці над цим твором, але нарешті таки згодився його продовжувати, хоч праці йшла дуже помалу, неспілочно. Аж тоді, коли після Баллад (1797 р.) вернувся до цього давнішнього настрій, він знову взявся поважно до праці. Насамперед почала «Посညта», «Прольо в театрі», «Прольо на небі» і «Сон Вальпургісової ночі». По двохрічній паузі (від 1800 р.) Гете написав сцену 20. Ніч (сцена з Валентином), 21. Вальпургісеву ніч, а в слідувому році (1801) поєт заповнив величезну прогалину від р. 252 до 1416: 2. Перед міською брамою, 3. Кабінет Фауста (Фауст і пудель) і 4. Кабінет Фауста (Фауст і Мефістофель). Кінцеві сцени 23, 24, 25 написані ще під час творчості 1775 року і треба їх було тільки виправити. 23. сцену прозову. Гете пророблював одним духом Рімерові 1803 року. Останню редакцію викликало поне повне видання творів, за яке взялося видавництво Котта. Великодними святками 1808 року «Фауст» з'явився як 8-ий том творів Гете п. з. «Фауст-Трагедія.» Так повстало перша частина Фауста. Над другою частиною Гете працював майже до самої смерті 1832 р.

Перейдемо тепер до самої теми твору.

Розум людини намагається дійти до повного пізнання і зрозуміння всього. Ця думка вже висловлена на перших сторінках Біблії, в оповіданні про дерево пізнання добра і зла, яке було причиною морального упадку ієршої людини, що знажилася сягнути ноза сферу розуміння, визначену їй самим божеством. Світ предметний, доступний дослідам людського ума, не може задовільнити людини в її нестримному бажанні — забагнати все і вся. Жадоба знання вічна, ми з нею родились і з нею помремо; вона не хоче знати пілків таємниць, піяків меж і через те силується переступити закони норів, хоч би там чекала людину певна смерть. Шірунин в споглядання духовного, абстрактного світу, ум людини доходить до крайніх границь пізнання. А іс же таки перед ним лішаються нерозвязані питання про причину, початок і кінець життя. На ці питання пілка наука не може дати нам ієвної відповіді, крім одної: «Ні дурень, ні мудрій нічого не знає.» Горе людині, коли вона, вповаючи на слабі свої сили, не побоїться запитувати природу про вічні, перозга-

дані таєминці її! Алеж бурливе стремління людського ума, що не хоче скоритись перед обличчям вічних таєминць, що не хоче вірити, а знати, відкідає віру, котра одна тільки могла б його задоволити, як іс'ється нижче, другорядне, іспотрібне, і шукає далі; жертвує всім добром, що має, жертвує моральною чистотою, душевним суноком, жертвує своїм життям, а все шукає далі. — В середні віки вірили, а подекуди ще й досі вірють в те, що можна увійти в зношані з «нечистою силою», яка за ціну безсмертності душі може сповнити всі людські бажання. В звязку з цим повір'ям пошириювались тасмін «оккультні науки», як магія, некромантія, астрольгія, альхемія, широмантія, теософія то-що, і розум людський, не вдоволяючи власними конкретними науками, які не могли дати йому ясної підповіді на існі його питання, мимохіті ханався до цих тайніх наук, щоб вийти в контакт з силами надприродними і за їх допомогою дійти до повного пізнання всього. Богословська наука вимагала віри і через те що коли була в фаворі в учених мужів, які готові були пожертвувати своїм спасенням, безсмертною душою і вічною нагородою в небі, лини тільки б втихомирити в собі ту жадобу знання. «Премудрий цар Соломон» говорить, що пізнання, дослідження умом всього того, що єсть — це важке заняття, яким покарав Господь невіруючих, тому, що «во многій мудрості много печалі і хто умножує пізнання, умножує й скорбі». Преподобний патріарх Йов каже: «Навіщо дано людині сміт, коли Бог оточив його пізнанням? Навіщо дано людині сніт, коли Бог оточив її тъмою?»

Історія знає дуже мало таких осіб, якими би народили повір'я, перекази, казки та народна поезія зайнялися так дуже, як це було з чорно-книжником та архіварійником Фавстом. Наколиб одна тільки жадоба слави, або одне тільки бажання, заставити людей заговорити про себе, спонукало Фавста до чарівництва, то, треба признати, що свою мету отягнув від понад всіх своїх сподівань. Ніхто, пение, за його життя не зміг би йому предсказати, що своїми походженнями, затім та чарівництвами він дастя припід до найбільшого твору свого народу. Вже між його сучасниками спірілись про його всікі казки, повір'я та перекази, а трагічна його смерть, що вновні відповідала його бурхливому життю, підняла їх до незвичайного зросту та поширення. Особа Фавста стала таким чином одною з тих збірних казкових постаттів, що притягували до себе всі історії та переківания, що були зовсім іншого походження і до того часу блукали в народі без певного місця й особи. «Тіль Ойленштігель», «Агасфер», «Шільдбіргер» і «Ліллснірбергер» — це звища того самого роду; їх в ті часи можна було висуди здійти. Фавст став типом ученості людини, яка ганялась за земними насолодами і мучилася однаково, як жадобою знання так і жадобою задоволенінні свої тілесні пристрасті, і немаючи ніякого іншого виходу, мусіла відписати свою душу чортові, щоб той у всьому йї прислугувати і знаходити засідки та добре нагоди до задоволення одної і другої жадоби. В Фавсті змішались всі перекази про інших осіб під спільним іменем: Faustus Socinus, Johannes Sabellicus, Faustus minor, Fustus, винахідник друкарської штуки, і багато інших.

Історичний Фавст родився при кінці 15-го століття в Кнітлінгені кото Віртенбергу. Він був сином побожного селянинів, вчився в Гайдельбергу і в Кракові, де студіював природознавство, яке й привело його до вченості магії. Оскільки він відзначався знанням медицини, хемії та фізики, доказують вже хоч би його «чудеса», якими він вславився іноміж сучасниками. Зрештою про це говорять всі його історики. Около рр. 1507—1536 почавши свою світову вандрівку, в якій дізнат чимало дивних пригод. Титул доктора приписав йому мабуть сам народ. (Spieß: «Doctor theologie»; він сам називав себе тут «doctor medecinae»). Подібно до вандрівників школярів він вештався всюди, перейшов всі піменецькі землі і заходів далеко поза їх кордони. Місцями його діяльності називають: Гельнгавен, Вірцбург, Крайцнах (де він завдяки одному із своїх прихильників залізав діякий час посаду шкільного інспектора), далі Венецію, Лінцьк, Ерфурт, Віттсіберг, Мавльбронн, Базель, Прагу, Віденсь і т. д. Під крикливим

нечисним титулом (Magister Georgius Sabellius, Faustus junior, fons necromanticorum, magus secundus, chiromanticus, agromanticus, pyromanticus, in hydra arte secundus...) показував він на площах перед юрбами цікавих свої штуки, чудесні лікування, і великого роду ворожбицтва та чарівництва за поміччу астрольгії та марії. Через те він кілька разів опинився в конфлікті з священиками та властями. Мелянхтон зізнав його особито, а Лютер згадув про нього в своїх застолюх проповідях, як про відомого чарівника. В його спробу літи в іновірі в Венеції, ізду на боці в пивниці Авербаха в Лінську, викликування герой Гомера і Ноліфера в Ерфурті, вірять настільки, що в цих штуках щось прадивного мусить бути. Його товарищами в час подорожування були кінь і собака, яких він сам добре відресував. Коло р. 1540 Фавст погиб, або в Штайнфен коло Фрайбургу в Брайсгау, або в монастирі Майнцброни, недалеко Кнітлінген, де жив абат, який теж займався алхемією. Причиною його смерті, як можна догадатися, був вибух під час його опітів в лабораторії. Після Фавста залишилося кілька творів. Одні з них, виданій Вагнером в Ліоні 1511 року, має заголовок: Dr. Johannis Fausti Magia celeberrima und Tabula nigra oder Höllenwang etc.» Другий його твір, про якого згадув Stieglitz, називається: «Dr. Johannis Fausti sogenannter schwarzer Mohrenstern. Gedruckt zu London.» В тих книжках заключаються різні формулі та правила, як заклинати та викликавати духів і примушувати їх виконувати свої рікнородні прикази.

Як бачимо, в житті Фавста було подостатком матеріалу для вітврения казки, а коли тими казками про Фавста зайнялося письменство і то в такій формі, яка підходила під смак ширшого загалу, то тема стала ще більше поглиблюватися і поширюватися, як геть поза межі німецького населення. В короткі подамо огляд літератури, що зайнялася особою Фавста небавом після його смерті. Теольв Пілліус, один з перших згадув про нього в своїх «Cogitationes de spectris et lemuribus.» Наїбільше ямовірні дані про Фавста дає нам Manlius в «Colectaneis locorum communium.» Він називає його дурилюдом, Конрад Геснер зрівнує його з відомим Теофрастом Нарацельзом. Мартин дель Ріо (*Disquisitiones magicæ*) і Найман (*Disquisitio historica de Fausto*) кажуть, що Фавст, як і Корнелій Агріппа мали ноганя звичку сплачувати свої довги такими срібними монетами, котрі по їх відході перероблялись на ріг або залиш. Про Мелянхтона Й. Лютера ми вже згадували. Але одне з найневініших свідоцтв маємо в словах Ієгарді, котрий говорить про Фавста з такою наївною простотою і подробницістю, що з них не можна не пізнати міркування сучасника про сучасника. (Див. статтю Штігліца про Фавста в «Raumers historisches Taschenbuch,» 1834.) Докладну історію Фавста подають нам Майлій, Пфістер, Відман і Шпісс. Ця остання, найстарша з них, з'явилася в 1557 році, як народна книжка під заголовком: «Історія про доктора Фавста, широко і далеко знаного чарівника і чорнокнижника, як він на знанченні «час підінав чортові свою душу, що за дивоглядні пригоди бачив він за весь той час, що сам за чудеса та штуки виробляв та витворював, як «доки нарешті не дістав за те застужену плату. В більшій частині з цього «власних поліщених писань, всім високомірним, непокаяним та безбожним людям для жахливого прикладу, огидливого приміру і щиросердечної сперстороги до куни зібрано і для друку приготовлено. Jacobi III. Покоряйтесь Богу, протнитеся діяволові, то він і втіче од вас. Cum Gratia et Privilegio. Друковано в Франкфурті над Майном. Iwanom Шпіссом MDLXXXVII.» — Ця книга Spieß-а про Фавста стала вихідною точкою і основою для довгого ряду перерібок, передруків, новотворів, як віршованих так і прозових, на німецькій і на різких інших мовах, з відповідними додовленнями. Фавст відомий і в польській і в українській літературі під ім'ям «Твардовський», як його прозвали в Кракові. Книги про Фавста Г. Р. Відмана, Гамбург 1599 І. Ник. Пфіцера найбільше відомі. Всі вони були оздоблені всілякими цитатами з Біблії і мали на меті, перестеригати людей від такого кенського прикладу. Тільки перша з них

появляється на писання самого Фауста. Між цими «народними книжками» була ще одна, яка по всіх здогадах дісталася до рук Гете. Це була найкоротша і за молодечого ніку Гете найбільше поширені книга про Фауста, якої автор сконался за побожний іменіонім «Думаючого по християнськи». Називалась вона не коротше, як і всікі другі, ії подібні, а власне: «Des durch die ganze Welt berufenen Erz-Schwarzkünstlers und Zauberers Dr. Johann Fausts. Mit dem Teufel aufgerichtetes Bündnis, abentheuerlicher Lebenswandel, und mit Schrecken genommenes Ende, Aufs neuo überschen, in eine beliebte Kürze zusammen gezogen und allen vorsetzlichen Sündern zu einer herzlichen Vermahnung und Warnung zum Druck befördert, von einem Christlich Meinen den. Frankfurth und Leipzig.» (без року).

Змалюємо тепер картину життя Фауста з того всього, що знаходимо про нього в «народних книжках».

Іван або Георгій Фауст був сином побожного селянина з Род коло Баймару, або Зальцедель в графстві Ангалот. Він виховувався копітом «вого багатого дядька, бо родичі його були незаможні. Дядько віддав його в Віттенберг або в Ингольштадт, де Фауст студіював богословську науку, і по близькому іспіті одержав титул доктора. Але при тому мав він пусту, дурну, зарозумілу голову», і тому його звичайно називали завше «спекулянтом». Так опинився він в лихому товаристві, провадив безможне життя і цікавився «тайними науками», що ставилися до реформації Лютера. За згодою свого дядька він відається вивченю медицини та астрономії. Окружений астрольобічними, некромантичними та іншими магічними книгами, він просиджує дні і ночі над тайними науками. Смерть дядька робить його спадкоємцем великого масткю. Фауст в товаристві всесіх колег на гучних бенкетах проявляє всії свої достатки. В той час «лавинний заклинач духів, Христофор Гайлінгер, дарує йому «духа-кришталля»; пинаджово Фауст знайомиться з циганкою і чимраз глибше поринає в науку чорної магії, захоплений загальним напрямком свого часу. Під час прогулок за містом знаходить він широке роздоріжжя, де перехрещується аж п'ять шляхів. На тому місці він рисує кола по вказівкам некромантії, а коли зійшов місяць, стає в середину всіх кол і заклинає чорта в перше, в друге і в третє. Огнина куля літає з тріскотом в повітрі, ліс пісумить, місця ховається за хмару і появляється нарешті злив дух, спершу як огниняний чоловік, а потім як чернець або тінь, і пітається, чого од нього хотіть. Фауст завзято він, явиться до нього другого дня о 12 годині почі в його домі, і дух мусить на це згодитись. Він зникається відруге, але коли Фауст почав домагатися в нього, щоб він йому у всьому служив і на всі його питання давав правдиві відповіді, то дух пекла заявляє, що (він) мусить насамперед відійти на це дозвіл від пана Люцифера і розкладав перед ним наслідки пічного прокляття. Фауст задумався, але все таки линявся при своїм бажанні. Що того самого дня чорт приходить для переговорів і зроблено «контракт» із 6 пунктів. Фауст вимагає, щоб і сам ії має спирніті, форму і, постать духа, щоб чорт на кожний заклик зараз появляється і був йому у всьому підвидядним і слухняним. За це дух домагається, щоб Фауст був його власністю, щоб він посвідчив ісмою кровлю, відрікся християнської віри і був ворогом всіх християн, ісмо давав себе обмлювати і не женихати. Умову зроблено на 24 роки. Фауст підписав його свою кровлю, а дух сказав собі виготовити ще й дублікат. Цікава в цій умові замітка, яка говорить, що Фауст хоче «спекулювати стихіями»; він відається духами, що називаються Мефістофелем для того, щоб той йому в тім допомагав, бо його людських сил не вистарчав. Від цього часу Фауст починає нове життя, всселе і безжурне. Мефістофель дав йому нагоду «пізнати, що таке — життя». Фауст находити собі товариша, Вагнера і обіцяє зробити з нього вченого, якому не було би пари. Але чарівна сила духа обмежена. Дорогі вина, страви та одіж Мефістофель краде в пивниць і кухоні багатих панів і з крамниць, а що-до грошей, то чорт установив для Фауста іневіну суму 1300 корон річно. Що по доставало, те заступали пакрадені скарби, які Мефістофель позакопував у землю.

Але за всіма роскошами Фавст не забував і пішого, що власне спонукало його до умови з чортом. Він почав пильно випитувати чорта про всі нещельні справи, про сатану і його слуг, про їх походження, постаті, сили і їх поділи, про обстановку і муки пекла і важче питання, чи прокляті можуть колись знову заслужити Божої ласки. Але це дух заперечував і завше з неохотою відповідав на такі питання. А коли Фавст поставив це й останнє, що зробив би дух, колиб його Бог сотворив був чоловіком, щоб сподобатись Богові і людям, — то цей відповів, що він скільки мага ставався би служити Богу, щоб оснагнути вічну вітху і славу в небі. Далі Фавст став «спекулювати стихіями», ставався дізнатись про все, що воно і для чого, розгадати всі таємниці, а головно, як сотворив Бог світ, на що Мefістофель дав фальшиву відповідь, що сніг пічний, несотворений і що людський рід живе на Йому споконінку. Врешті всі відповіді відповідяли зичайним поглядам тих часів, так що Фавстоні було тільки потверджено те, що він вже чуп. Раз якось звінися до нього князь діяновський з візитом, назвав себе Белілом, представив Йому всіх пекельних духів і сімох з них називав по імені: Люціфера, ділченого пана Фавстоного, Вельзенула, Антарата, Сатану, Анубія, Дітікану і Драха. Це порушило у Фавста бажання, оглянути самому пекло, і чорт по умові повинен був його понести, але замість показати Фавстоні ділче пекло, він обманав його сном, в якому Фавст пережив всі жахливі події пекла. Потім дух пекла попіс його в небо, але ця подорож Фавстові теж не принесла користі, бо з неба бачив він тільки землю. Третя вандрівка Йигла через всі землі світу і під час неї чорт показав Фавстові з якоєв високої гори рай. Фавст побував і в Римі і в Царгороді і скрізь показував він за допомогою чорта свої чарівництва, наскільки перед цісарем Карлом V. Літає на чарівничім килимі в посітрі, в Ліпську вгощає студентів виною, яке він виточув в прорізаному столі, переміняє пивницю в виноградний сад, виїжає з льоху верхи на бочці від вина; викликує герой Гомера, в Ерфурті представляє весселі кумпанії сім духів і пробус їх швидкість, в Боксбергеру перед очима цілої товни народу здійснює весселку-дугу з неба, тут зідає цілій він сіна, там знов розважає кардинала поганіннями ловами і т. д. В Віттенбергу зустрічає біду дінчину і закохується в неї. Але по умові з чортом він женигтися не сміє. Чорт допомагав Йому знести її з дороги своїм коханням і дінчини гине в руках ката. Замінув неї Фавст дістас відому красуню старої Греції, вродливу чарівницю Елену, що погубила колись Трою, і пронідить з нею довгі роки. Вона родить Йому сина, а перед кінцем останнього року зникає разом з сином. Але не все жилося Фавстоні несено. Чим близьче було до кінця речини, тим частіше на нього находили години важкої задуми і жаху перед страшною смертю. Ще більше мучило його каяття; дехто з його знайомих наставав, щоб він показався і пробував ірандивою покутуюю одержати проприцію в Бога. Та це було проти «контракту». Мefістофель страшними негрозами вибивав Йому такі думки з голови і вимагав відновлення умови. Чорт неумолимий і пізка сила не зможе і на хвилинку відсунути призначеної дня загибелі. Фавст приготовляється до смерті. Він списує всі свої страждання в книгу, кліче Вагнера і передав Йому ісі свої достаки та манускрипти і пророкує про близький упадок папи, руйну Риму і корону війну на берегах Раїни. З кожним днем його страждання зростають. Мefістофель висміяє його, глувув з його страждання і цареніті заявляє, що речинець його смерті вже близько. Фавст залишає свої друзів на останній бенкет. За столом жартує разом з ними, а при кінці в своїй довгій іранцальній промові перестерігає їх, щоб не пили за його прикладом, і входить з салі в сній кабінет. Чунають пісні, ляльється вино, рягочутися гості... В північ перелякані приятелі почули страшний грюкіт і витік скаженої бурі; потім наступила тиша мов у домовині. В ранці студенти знайшли в кабінеті тіло Фавста розірване на малесенські шматки.

Цей переказ належить цілковито Німецчині. Ціла історія показує нірний образ німецького побуту тих часів. Але ідея переказу належить

всюму людству і під різними формами повторюється у всіх народів Європи. В Голландії ще в XVI. в. вийшов переклад п. з. «Historie van Dr. Faustus, die eenen nietnemenden groote Toovernar ende swert Constenar was, uit de Hoch-Duytschen oversien ende mit verelart figuren Emmerich » 1592 В Франції цей переказ з'явився вперше 1604 р. в Руенні під назвою: «L'histoire prodigieuse et lamentable de Jean Faust grand et horrible enchanter, avec sa mort érouvable.» В Англії Марлов написав на підставі цього переказу свою геніальну драму, а в Іспанії він разом з легендою про св. Кипріана послужив основою до «Чудотворного магаза Кальдерона. В Італії з Фавста зробили Джованні, а в Польщі і на Україні Фавст відомий під іменем «Пан Твардовський» (див. Артемовського-Гулака «Пан Твардовський»).

Другим джерелом, з якого Гете черпав свої дальні відомості як про Фавста, так і про «тайні» науки та штуки, треба вважати книги чарівництва, які за часів Гете були досить популярні як в рукописах так і в друку. Підчас свого перебування в Франкфурті він мав добру нагоду з тими книгами познайомитися.

В мистецтво Фавст увійшов через драматичні оброблення. Найстаріша драма про Фавста, написана двома студентами з Тібінген, припадає на рік 1558, коли вийшла перша «народна книга» про цього, але виставити її драму було заборонено, і вона десь заіронічилася. Найстаріша-же, що затрималася була до Гете, це англійська: «The Tragical History of Dr. Faustus. Written by Cl. Marlow», про яку ми вже згадували піще. Перший раз виставлено її около 1588 р. До 1663 р. вона видержала 6 видадів (виданий): на піменську мову перекладено її як в 1818 р. В. Міллером. Хоч Лессін її й згадує, але Гете вона зісталася невідомою. За те Гете бачив Фавста на «спектаклях виставах» і «театрах куколних» — марінетках, котрі й повстали на підвальні Марловської драми.

Зміст такого «кукольного представлення» життя Фавста в головнім такий: Насамперед прольої в пеклі. Духи скаржаться свому князеві, що в пеклі дуже мало нових мешканців. Князь посилає їх у світ ловити людей, а Мефістофелін приказує попробувати спокусити Фавста, котрий, незадоволений собою і світом, вже на половину пропанцій. Коли-йому попала в руки піромантична книга, то вона зробила би вже своє. — Фавст нарікає, що незадоволений зі всіх тих наук, які він знає, бо фільзофії, медицини, математики, астрології, музики, юриспруденції, як громадянської так і церковної — для його прагнення, знати все і осніти слави, не вистарчав. Отож хоче він страйбувати ще з магією. Чути голоси доброго і злого генія, які його перестерігають і спокушують. Злій обіцяє зробити з цього найрозумінішого і найласливішого чоловіка. Вагнер входить і заявляє, що прийшли два студенти; Фавст виходить принести їх і застас: в гостинній тільки трактат про чорну магію і чорну науку; студенти зникли. Тепер він має те, чого шукав і радіє. По довгій роздумуванню береться за науку магії і пробує заклинати духів. Зявляється цілий ряд чортів, але для Фавста вони не здаються досить швидкими. Фавст довідується, що Мефістофель пайскориній зі всіх і викликав його: він скорій людської думки. На питання, чи хотів би він Фавстові служити, він обяснює, що мусить взяти на це дозвіл від пекельного князя. Він навмисне задержує справу, щоб викликати у Фавста гарячіше бажання. Фавст міркує, що зможе у всіку хвилину чорта позбуртися, як тільки цього сам захоче. Фавстові розходиться о те, щоб чорт заповинув порожнечу його душі і на всі його питання про таємниці, які для чоловіка запечатані, дав ясну відповідь, та ще дав йому нагоду пережити всі радощі світа. Знову добрий дух перестерігає. Мефістофель зявляється з дозволом князя пекельних духів і починається умова. Фавст вимагає у чорта 24 років служби, чорт почине дати йому грошей і всякого багатства подостатком, зробити його наймиліщим і налагніщим зі всіх сучасників, носити його повітрям по всіх усюдах без всякої небезпеки для його особи. Чорт ви-

ставляє знов свої вимоги: Фавст не сміс женитися, митися, чесатися, обрізувати ногти і ходити до церкви. Тільки своє тіло хотів би Фавст лишити чортові, а не й свою душу. Після довгого вагання він все таки пристас на чортівські умови в тій надії, що коли схоче, то зможе зірвати умову з чортом. Ще раз добрий гений його перестерігає. Кров, яку Фавст пустив зі своєї руки для підпису, винирискує двома буквами F F, що означає Fauste Fuge! Чорний ворон вирикає з рук Фавста підписану кров'ю умову і відлітає. Мефістофель радіє. В некій очікує його нагорода і слава. — Фавст відразу вимагає від чорта, щоб той почав йому служити. Вони прилітають в дім герцога з Парми, де якраз спірізають весілля. Фавст завдавливє придворне наспіття і мезинхолійного герцога, спосіб вченістю і штуками, а звичайними ласками молоду герцогиню. Він показує після ряд біблійських постатів: Голіата й Давида, Соломона й царицю Саабську, Самеона й Девіду, римську Бокропію і т. д. Але ревнівість герцога проганяє його з двору. Герцог задумував отримати Фавста і Мефістофель уводить Фавста. — В останньому акті бачимо Фавста, пересиченого насолодами як він кастися. Дванадцять років минуло, а других дванадцять Фавст хоче викрити для того, щоб виправитися з назустріч чорта. В цім пастрою застас його Мефістофель. Фавст звертається до його з питанням, щоб він зробив, щоб осигнати вічну щастливість, якби він був людиною: Мефістофель признається: кочів з землі до неба була драбника, в якій кожна щабель складалася як з тисячі острих ножів, так що при кожному ступні його тіло рвалось на дрібні шматочки, він все таки ліз бідати, щоб дістатися до неба. На дальнє питання Фавста, чи він може ще осигнати вічний рай, Мефістофель відмовляється дати яку небудь відповідь і з жахом відкає. Фавст починає вірити в своє спасення і щиро молиться. Тут Мефістофель приходить до його Елеону. Фавст, зарочаний її красою, забуває про кліття і хоче її обніти, але вона під його дотиком обертається в фурію. Тоді Мефістофель скідає свою маску і заявляє, що речице мінає, бо він зобовязався служити тільки 24 роки, а що Фавст вимагав од його праці цілий день і цілу ніч, то вже за 12 років він своє відслужив. Нічого не помагає Фавстові його крик і благання. Чотири голоси роздаються під час його ридання: — Fauste, præpara te! — Fauste, accusatus es! — Fauste, judicatus es! — Fauste, damnatus es! — Він устигає ще поставки Вагнера своїм спадкоємцем, після чого схоплюють його фурій і під блицавицями, громом і вихром викидають його в огніння безодні. Фігурую контрасту до Фавста є герой паралельної гри, яка тягнеться через пів драму в антраکтах (інтермедіях). — Гаснерле або Ганс Вуршт, який виступав весселем жартуючи і коніює у всьому героя драми. Фавст приймає його за свого слугу. Його снокунус в паралельних сценах інший дух «Авергей», але Ганс своїм простодушним розумом перевигрює свого спокусителя. Проти заборони Фавста Ганс за допомогою Авергана дистається теж до Парми: зі злості Фавст при своїй утечі лишас його там, але Аверган в останню хвилину рятує його з рук придворних поспіак. Після того Ганс Вуршт став піничним сторожем у Віттембергу і з свідком останньої роспачливої сцени Фавста, котрий завидує йому його простоті і чистої совісті, що врятували Ганса від загибелі. — Як бачимо, підставою кукольної драми послужили народні книжки про Фавста, коли не брати під розвагу весселі особи. Гете переняв з цього тільки те, що бачимо в прольоту, який зрештою походить з т. зв. «Passionsspiele», і перші слова мопольго Фавста.

Ми подали тут важливіший матеріал, яким покористувався Гете для свого твору. В Гетоні «Фавст» дія починається прольотом в небі, на який звернемо деську увагу нашого читача. Тут починається вся драма Фавста, тут її завязка і певні вказівки що до її розвязки. Змагання чорта з Богом над душою людини повинна рішити сама людина, чим признається своїдна воля чоловіка. Тим самим тема став не тільки загально-людською в новому розумінні слова, але й національною і найстаршою, яка надає характер всім тим теософіям, що збудовані на людській моралі. Завязка

драми не нова. В книзі Йова читаємо, що «коли сини Божі явилися перед Богом, між ними прийшов і сатана». «І сказав Господь сатані: Звідкіля ти прийшов?» «Сатана відповів: Я ходив по землі і всм обійшов Й.» «І сказав Господь сатані: Чи звернув ти увагу на раба моого Йова? бо нема вже такого як він на землі: чоловік він іспорочений, справедливий, побожний і віддається від зла і досі твердий в своїй іспорочності.» «І відповів сатана Господеві і сказав: За життя своє oddаст людина все, що в неї є.» «І сказав Господь сатані: ось, він в твоїй полі», «дізнаєшся, чи благословить він тебе!» (Йов. 2, 1—7.)

І в драмі Гете, як і в біблійному оновленні, чорт нарешті мусить признати, що хоч людина й блукає в своїх стремліннях, але завше свідома того, що є добра дорога, якою треба йти і якої вона мусить шукати.

Фавст завжди лишиться одним з наймогутніших предметів поезії, бо ідея його тісно звязана з внутрішнім життям людини, бо ми в більшій чи меншій мірі пережили хоч одну з барвистих сцен цього переказу. В історії Фавста бачимо історію цілого людства. Те змагання, те стремління до безумовного пізнання, та сила і та безпорадність та гордість Фавста зарадуть завине живий відгомін в серцях людей. Пoет, розвиваючи ідею Фавста, піколи не буде наслідувачем, бо він сам відіб'ється в нім як у вірному дзеркалі. Ідея та сама, але в тисячі нових видів, в безкoneчній ріжкості. Разом з Фаустом ми плачемо, боліємо і радіємо, ми не можемо відділити його від самого себе. Не дивно, що тема поширювалась і даліше, наскільки геніального твору Гете. Ми маємо Байронового Манфреда, який в деталях сходиться з Фавстом. Клінгеман опрацював Фавста для сцені: Граббе, індіанський, геніальний пост, которого згубила внутрішня боротьба, заслав Фавста з Дон-Жуаном. Цей тнір ноєсть на собі відбиток сміливого мистеця. Ленав, один з видатніших поетів Німеччини, якого зачучили ті самі страждання, видав «Фавста», що визначається орігінальним поглядом і прекрасним опрацюванням. «Фавста» виставляють в опері, і, здається, нема такого місця на землі, де би імя Фавста було невідомим.

Розглядаючи ріжні поетичні твори, викликані переказами про Фавста, ми знаходимо в них завжди якісь індивідуальні напримок; ні один з них творів не піднісся до загально-людського погляду. В творі Гете ми бачимо щось зокрема протилежне. В цьому «Фавсті» відбивається напримок загально-людського характеру, зі всією повністю правди, життя і сили. В нім виснажана таємнича загадка буття, в нім захована фільзофія життя в повному її розвитку. Це глибока сповідь шістдесятлітнього досвіду, це безсмертна думка, що запала в таємні глибини великої душі, викохана умом і серцем, думка, яка дозріла в багатій скарбниці глибоко-думного споглядання. Гете вивів героя переказу із темної сфери чарівника і альхеміка середніх віків. «Фавст» його — це не людина 16-ого віку. Він становим символом сучасного духовного стремління і в своїй судьбі показав судьбу всього людського роду. Гете зробив його відважним, завзятим борцем в страшній боротьбі віри і пізнання, в боротьбі, яка стала погубною не для одного з думаючих проводірів людства. «Фавст» Гете стоїть на страшній грани земного знання, там, де вріщаеться слабенька нитка науки, де сміливі слово наївпіважніших фільзофічних систем піміє, там, де завершується таємничий процес еднання душі і тіла, де одна тільки віра може дати нам якір спасення, а всікі мудрування безсилі, неміцні, іспотрібні. Стративши провідну нитку релігії, знаючи, що природа не дасть зняти з себе насилиної її таємничого сорпанку, не зрадити йому своїх найглибших таємниць, Фавст завзвине пекельні сили, стає спільником втілесненого зла і старається в бурливих, голосних оргіях заглушити невмовлюючий голос своєї души, що рветься до добра, правди і краси. Ця умова була витвором хвильового осліплення, безрадного одчуя. Перші поривання обурення отищнуть і Фавст прокинеться з гіркою свідомістю свого заблудження.

І. М.

ПОСВЯТА.

Ви знову близько, постаті похилі.
Що вже давніо виникалися ві-сні!
Чи задерку я вас хот цеї хвилі?
Чи вже тих мрій не хочеться мені?
Та ви вже тут! — Тож встаньте в повній силі.
Як і зродились в темряві й імлі!
Хай груди знов як замолоду буються
Від чарів тих, що з вами враз несуться.

Ви принесли картини днів роскішних,
І скільки тіней стало з забуття!
Немов з казок пригаданих, колишніх.
Встає кохання першого чуття.
І знову біль і скарги слів нєвтишних,
І все життя, що бігло без пуття, —
І друзі ті, що пастя из зазнали,
І ще раніш од мене новміrali.

Не вчтути їм пісень моїх майбутніх,
Котрим колись бренів мій перший спів.
Розбивсь гурток тих друзів незабутніх,

Як та луна прогомонілих слів.
Кому співати з цих людей приблудзих?
Їх похвали доводять до жалів.
А ренита, що могла б пісням моїм радіти,
Як ще живе, розсіяна по світі.

В душі росте давно забута туга,
В духовний світ зривається вона,
А з пісні зникла невість і потуга,
Вона тремтить як Еольська струна.
Збірає жах, слізоза... за нею друга...,
В рішучім серці твердості нема.
Все, що я маю, в безвість віддалилось,
А що пронало, дійсністю зробилось.

ПРОЛОГ У ТЕАТРІ.

Директор, поет і комік.

Директор: Обидва ви мені нераз
Давали якор порятунку, —
Скажіть, чи все, на вашу думку,
В цій справі вийде на гаразд?
Бажав би я цій публіці вгодити,
Вона живе і іншим жить дає.
Вже поміст є, дошки вже всі прибиті,
І для народу свято настає.
Вони сидять підвіші вгору очі,
З них кождий тут надивуватись хоче.
Я знаю, як задоволити їх,
А ще ні разу так не сумнівався.
Хоч все найкраще незвно не для них.
Та кождий аж занадто начитався.
Як то зробить, щоб все було новим,
Змістовішим, словом — до вподоби їм?
Я, знаєте, так тішуся юрбою,
Що в нашу буду сходиться нераз.
І суче галасливою рікою,
Як в райську браму до кватирок кас.
Ще до четвертої, як день буває гарний,
То вже народ всі входи позаймав,
І наче з голоду за хлібом до пекарні.
За тим квитком би й голову зламав.
З юрбою ти ці чудеса Господні,
Поете, робігц, — о, зроби й сьогодні!

Поет: Не говори про ту мізерну зграю.
Що вигляд їх полонить духа зір,
Про натовп той, схвилюваний до краю.
Що мимоволі тягне нас в свій вир.
Ні! ти веди мене в блаженій спокій ратю.
Де для поета чиста ітіха — мир.
Де дружба і любов, де благодать спокою
Росте, посіяна Всевишнього рукою.

Ах, те, що в серці родиться глибокім,
Що вимовлять несміливі устя,

Розвіється по світові широкім,
І проковтне єдина мить пуста.
А дечо лиш міцнів з кождим роком
І в досконалу постать вироста.
Те, що блинчить, родилося на хвилині,
А справжній хист в майбутнім не загине.

Комік: Вже хоч би я не чув про ту майбутність!
Хай я говорю про майбутню людність,
То хто сучасним дасть свій жарт?
А їм той жарт потрібний до могили
Такий як я, жартунчик мілий,
Гадаю, в світі теж що-небудь варт.
Хто поділяє з другими свій сміх,
Погонародня ласка не минає;
Він син юрби: чим більше їх,
Він тим незвичайший доспіх має.
Тепер до діла! Станьте вище всіх,
Хай вся фантазія покажеться між люде,
І мудрість і чуття і пристрасть. — та крім сих —
Затямте добрe! — блазни повинна бути!

Директор: Доволі тільки руху перш за все!
Хай дилляться! — юрбі приємно це.
Розвийте ткань пригод перед очима,
Щоби товна порозявляла рот,
Це доспіху основа і причина.
За те й полюбить вас народ.
Бо маса тільки масі піддається,
І кождий цось для себе знайде в тім.
Для кожного що-небудь пригодиться
І всі вдоволені покинуть потім дім.
Шо даете, — поріжте на шматочки,
Шо легче видумати, те й легче помістити.
А дати «цілість» їм — від точки та до точки, —
Все публіка сама похрабустить.

Поет: І не відчули ви, що ваше ремесло
Артиста справжнього негідне?
Отих писак марання непотрібне
У вас, як бачу, в правило ввійшло!

Директор: Цей закид ваш мене і не вковов!
Хто хоче нарубати дров,
Шукав доброї сокирні.
Подумайте! призначатись тільки щиро, —
Для кого ви писали все?
Кого пудьгáє сюди несе,
А хто приліз по ситому бэнкеті,
А що найгірше вже, то це,

Що про мистецтво знають по газеті,
І йдуть без настрою немов на маскаради;
Цікавість тільки гнала їх до нас,
А дами — виставлять свої наряди
І грать безплатно з нами враз.
А вам щось інше в вашім небі сниться?
Ви тішитесь, що стільки їх сидить?
Та ви до них гарненько придивітесь:
Один глузує, другий снить.
Той під час драми думав про карти,
А цей про буйну ніч при лівці молодій.
Скажіть, дурні, чи задля цього варто
Надокучати небесний музі тій?
Хоч що їм дай, а все испрешумить,
Їх апетиту не обмежить.
Старайся линь людей бентежити,
Їм дуже важко догодити.
Та що ж не з вами? Біль чи ласка з неба?

Поет: Где! шукай собі десь іншого раба!

Щоби пост святі свої права,
Той дар, що з неба в грудях він леліє,
Промарнував злочинно задля тебе?
Чим він серцями володіє?
Що покоряє всі стихії?
Чи п' гармонія, що проситься з грудей?
Що світ скорила і серця людей?
Коли природа дика та стихійна
Пряди байдужно ниточку життя,
А всіх творінь юрба негармонійна
З нескладним криком блудить без пуття,
То хто в пісні слова оті складає,
Щоби ритмічно билися вони?
Хто одиничні звуки в хор сплітає,
Щоби лились акордами з струни?
Хто вкаже бурю пристрастів кипучих
І західсонця на блідім чолі?
Хто синле нелостки квіток пахучих,
Де ходять любки піженьки малі?
І хто листки дрібні щодня складає
Заслуженим для чесного вінця?
Хто стереже Олімп? богів єднає?
То міць людини, що в словах співця!

Комік: Тож користайте з сил коштовних,
І так ловіть догідну мить,
Як в час кохання для пригод любовних.
Маленька зустріч, серце зацемить, . . .

І з кождим днем сплітаються події:
Признання, ревність, сини, надії,
То щастя мить, то біль сердечних ран.
Огляньтесь, — вже маєте романі.
От, і дамо ми драму їм на славу:
.Сягайте тільки глибину вир життя,
Ми всі живем, хоч дехто й без чуття.
Де схопите, там буде їм цікаво.
І хоч в картинах ясного нема,
Багато хиб, крихітка правди, —
А все ж найкращий трунок дав ти,
Що всіх людей до неба підійма.
А там збереться молодь, мов ті квіти,
Послухать «одкриття» і вам на славу
Так ссатиме ваш твір, як мамку діти;
Лиш дайте їм мелянхолійну страву!
Одних захопить те, а других знов оце,
Всі бачать тільки те, що іх за серце ссе.
Вони готові тут і плакати й сміятись,
Бо їх ще тішить блеск, дивує їх порив;
Хто виріс, той не може дивуватись,
А хто росте, той любить час вихрів.

Поет: Верни той час, що десь подівся,
Коли я й сам ще тільки цвів,
Коли з грудей моїх родився
Безперстанку свіжий снів.
Коли мій світ ще був в тумані,
Я бачив чудо на бруньках,
Коли зривав ще на полях
Ті пиній квіточочки весняні.
Як я без всього був багатий.
Втішавсь маюю, рвавсь до правди.
Верни пориви ті чудові
І щастя першого огню,
Той жар ненависті й любові.
Верни всю молодість мою!

Комік: Вам молодість потрібна лише тоді,
Як трезба воювати з ворогами,
Або коли дівчата молоді
Біжать самі за вашими ногами.
Коли чекаєте побідного вінку,
Як що лиш до мети високої добігли,
Або коли по дикому танку
На цілу ніч за стіл засіли.
А щоб ті струни натягнуть,
Для цього сила непотрібна,

Вам ту мету не важко осягнути.
Бо та мета постам рідна.
Тут старість, друже, не пошкодить,
Бож тим не менше маєте шанобу,
Ні, то не старість нас дітями робить,
Ми, друзе мій, як діти аж до гробу.

Директор: Доволі стів перемолохся.

Я хочу бачити їй діла!
З розмов цуття нема їй на волос,
А справа вже давно була.
Що про натхнення ви підметете?
Його в несміливих нема!
А коли справді ви пости,
Та мить прийде до вас сама.
Вам все, що треба, вже знайоме,
Міцненький трунок їй дамо ми,
Зготовте лиши його меш!
Не зробимо тепер, то потім зовсім пі.
Не можна їй дня прогайнувати,
А що в цю мить можливе пам,
Те її треба тут за чуба брати,
А рішинець буде тримати
І діло поведе вже її сам.
Німецька сцена — всенародня,
Що може, ставить кождий біс;
Тоїк не шкодуйте на сьогодня
Ані машини, ані куліс.
Всі звірі й ітаки в вашій волі,
Вживайте всіх небесних зір!
У мене всього є доволі:
Води, огню і скель і гір.
Весь світ на сцені помістіть,
Хоч низька в нашім домі стеля,
І певним кроком перейдіть
З небес крізь світ до підземелля!

ПРОЛОГОГ НА НЕБІ.

(Господь, небесні сили, згодом Мефістофель.)
Три архангели виступають.

Рафаїл: Одвіку сонце по старому
Співає в хорі вічних сфер,
Вершить свій шлях під рокіт грому,
А з ним юрба його сестер.
Міцніють янголи небесні
Від їх незбагнущих пісень.
Діла Всеянинського чудесні —
Величні, як і в інерцій день.

Гавріїл: Він крутить землю цю безкраю,
І в мить зникає кожда річ;
І за чарівним блеском раю
Летить страшна, глибока піч.
Ревуть моря, журчать потоки,
В проvalах скель збігають з гір;
Моря і скелі ті високі
Несуться з вихром вічних зір.

Михаїл: Гуркочуть бурі навзводи
То з моря в степ, то знов назад;
Ланцюхи потужніших сил природи
Тримає в світі іневіний лад.
На промінь блискавки крізьвий
Паде знад хмар ногубний грім;
Твоїж післанці, Боже правий,
Снокосм тішаться твоїм.

Втрьох: Ти держаки ангельській хори,
Хоч ім ті сили потайні,
І всі твої величні твори —
Прекрасні, як і в інерції дні.

Мефістофель (наближаючись до престолу):
Ти знову, Господи, зійшов до нас,
Довідатись, чи все в нас так, як треба;
Зі мною ти ласкавий був інераз,
То з челяддю і я приліз до неба.
Пробач! Я в красномовство не вдавався,
Хоч ці мене і вхоплять на язик, —

Від фраз моїх ти певно об розсміявся.
Як би давно від сміху не відник.
Про сонце й світ у мене слів не буде.
Я бачу тільки, як бідують люде.
Маленький бог землі — мов задублений пень —
Він все такий дивак, як був і в перший день.
Йому жилось би й краще може.
Колиб йому не дав ти промінь неба, Боже,
Цо зветься розумом; — повір!
Він гірший став як найнідлійший звір.
Бо він, за позволінням Пана Бога,
Мов саранч зелена, довгонога,
Цо скоче і летить без голови,
Стареньку пісеньку цвіріньяє з трави.
Та хоч би вже в траві сидів, іроноза!
Ні! в кождий гній він тиче свого носа.

Господь: На цім кінець, чи всього не сказав ще?
Ти тільки з скаргами сюди приходиш завше.
Все щось тобі недобре на землі?

Мефістофель: Ні, Панс. — сирави там, як завше, дуже злі!
І між людьми я стільки лих знахобжу.
Цо навіть я їх мучити не можу.

Господь: А що там Фавст?

Мефістофель: Той доктор?

Господь: Мій слуга!

Мефістофель: І справді! Він вам служить особливо,
Бо не з землі бере той дурень хліб і пиво.
Його десь вабить на простори.
Він, несвідомий дуроців своїх,
З небес би позривав найкращі зорі,
А від землі він ірагне виних втіх.
Ні те, що там, ні те, що вгòрі,
Не вдовільнить грудей його палких.

Господь: А служить він мені, йому й не снилось те,
Та хутко я йому на все одкрію очі. —
Бо знає садівник, як дерево росте.
Цо цвіт і овочі вже будуть в другім році.

Мефістофель: Ось вам рука! І цього в вас не стане!
Як право лиши мені дасьте,
Він піде паними стежками.

Господь: Як довго він на цій землі,
Так довго він у вашій волі,
Людина блудить за всі дні свої.

Мефістофель: О, дякую! Мерцями я ніколи
Так дуже радо не займавсь.
Я, бачте, в свіжих, повних закохавсь.

Для труна я западто вже живий.

Я — кіт, що ловить лиши живих мишей,

Господь: Нехай! Тобі передаю це право;

Зіпхни його від правди джерела

І поведи, як зможеш, на лукаву

Доріжку тёмряви і зла.

І з соромом признаєшся мені,

Що добрий чоловік дорогу правди знає,

Хоч деколи Й блукає він у тьмі.

Мефістофель: Гаразд! Не довго це триває!

Я ісвен, що за мною перемога!

Та як дійде воно до того, —

Хоч дайте ним патінитись мені!

Хай з болю він повзає по землі,

Як тіточка моя, гадюка славна.

Господь: До мене ти зявляйся як і здáвна!

Я не інаважжу таких як ти.

Бо з духів, заперечуючих явне,

Я з жартуном люблю і річ вести.

Бо чоловік нахильний до спокуси,

Він любить спокій, і тому

Дам неспокійного товариша йому,

Цо дражнить і, як чорт, творити мусить.

А ви, правдиві Божі діти,

Красою раю можете радіти

І хай буття, що творить і живе

Обніме вас любовними руками,

А що в зміливій формі напливе,

Ви прикріпіть трівалими думками.

(Небо зачиняється, архангели розходяться.)

Мефістофель (сам): А деколи він милий дідугал,

І булоб шкода з ним зірвати!

Це гарно, що такий великий пан

Так чесно вміє Й з чортом розмовляти.

ТРАГЕДІЇ ПЕРША ЧАСТИНА.

Ніч.

Стародавні, нулик тацька кімната з високим склепінням. Фавст в неспокійній нозі сидить на своїх високих кріслах при столі.

Фавст: Я філозофию пізнав
І медицину і права,
На жаль і богословіє читав,

Ляк пріла бідна голова.

А дурнем вийшов все однó

Таким, як був колись давно.

Магістром, доктором прозвав мене цей світ.

І я вже більш як десять літ

То вверх, то впід, то вбік, то вкіс,

Вожу своїх учеників за піс, —

І бачу, що знання нам не дається.

Од цього серце мало що не рветься.

Хоч я й розумійши, ніж всі дикарі.

Докторі, магіstri, іони й інсарі,

Хоч я і не знаю страху, сусвірря,

Чортів не жахаюсь і в пекло не вірю, —

Але за те я радонів не маю; —

Не думаю, що я щось добре знаю.

Я знаю, що навчить нікого я не можу.

Людей не пaverшу на стежку хорому.

Не маю я ні скарбів, ні майна

І світських почестів у мене теж нема.

Так жити — й нес би навіть відцурався,

І через те я магії віддався,

Щоби хоч дух відкрив мені

Загáдки світу потайні,

Щоб я, потіющи, своїм ученикам

Про те не говорив, чого не знаю сам.

Щоб я пізнав таємницю міць,

Всю суть і звязок таємниць

Між світом цим, а тим, що десь над нами, —

І більше не потів над бідними словами.

(Дивитися крізь вікно на місяць.)

О, ясний місяцю, хоч ти

Мені в останнє заєвти

На ціле пекло мук моїх!

Лиш ти, мій друге, знаєш їх.

Колись на мене ти нераз

Дивився з смутком в пізний час

О, як би я блукати міг

В проміннях радісних твоїх,

Мов ті примари над горою,

Що ген, окутана імлою, —

Цих мук пізнання відцуратись,

В росі поранковій скунатись...

Я все ще тут, в тюрмі старій,

Глухій і проклятій порі?

Де в замальованім вікні

Не видко їй сонечка мені.
Аж до склепіння куни книє,
Покриті порохом, а ось
В диму панері; — скільки в них
Цвілі і гнилі завелось!
Склянок і банок довгий ряд.
І всякі прилади. Цей склад
Від давніх прадідів стойть.
Отець твій світ, і все це зветься світ!...

Ти ще питаєшся, чого
Стискає серце жаль і біль?
Ти сам заковуєш його,
Ти в ньому сам розводини цвіль.
Здоровим, дужим, молодим
Ти вийшов з Божої руки,
А сам зарився в гниль і в дим
Між ці скелети їй кістяки.
Геть, геть! далеко, на простір!
На волю з темної пори!
І тільки Ноstrandама твір
Собі товарищом бери!
Пізнаєш згодом льот світил,
І хто їм дав той вічний рух,
І знайдеш скарб душевних сил,
Як заговорить з духом дух.
Дарма! сухенький розум наш
Знаків небесних не збагні.
Ви духи, скрізь навколо нас, —
Скажіть: ви чуєте мене?

(Одкриває книгу і спостерігає знак макрокосма.)

Якіж величині, дивні почуття
Від цього образа в душі моїй ожили,
Неначе іщаєш давнього життя
Сновинкою полум'ям всі інерви і всі жили!
Чи то не Бог написав оті знаки?
Що пал душі втихомиряють,
І серце втіхою сповнюють, —
Під дотиком таємої руки
Мені всі тайни світу одкриваються?
Хиба я Бог? Мені так ясно все!
Я бачу в рисах цих достоту
Всю творчу міць, живу природу.
Тепер я зрозумів премудре слово це:
«Світ духів кожному одкритий,
«Скінні тільки з серця пелену!»

«Встань, учию, без вагань обмити
«В заграві ранику грудь земну!»

(Оглядає знак.)

Як гарно все в одно сплелось!
Одно життя з другим злилось!
Як сили неба з силами долини
Міняються відрами золотими!
З небес їх льот благословенний
Доходить аж на край підземний,
І гармонійно лине по вселенній!
Видовисько! та ба! видовисько одно!
Безмежної природи я не збагну!
Де вічного буття таємне джерело?
Де сили ті, що держать все і всюди?
До вас даремно рвуться хорі груди, —
Ви даете життя... а я так довго прагну!

(Неохоче перегортас книгу і спостерігає знак мікрокозма, Духа Землі.)

Щось інше каже другий знак мені.
Цей, Дух Землі, мені здається, близче,
І я вже серцем піднімаюсь вище,
Неначе від вина, горю в огні.
Я чую міць, щоб кинутися в простори,
Нести всесвітні радощі і горе,
І проти бурі виплисти на море.
Здається, що піщо мене би не збороло.

Щось хмариться павколо —
Десь місяць заховався —
І світло гасіє!
Димить! Бути блискавки червоні
Над головою, — жах
Зі стелі віс, він обняв
Мене кругом!
Бажаний духу, я чую, ти вже тут!
Зявись мені!
О, скільки в серці мук кипить!
І всі думки, всі поривання
Нового прагнуть почування.
Терпіти довше серце вже не в силі!
Ти мусин! мусин! хай і вмру в цій хвилі!

(Бере книгу і таємниче вимовляє знак духа. Спалахнуло червоне полум'я, в якому зявляється Дух.)

Дух: Хто кличе?
Фавст (відвертаючись): О, страшне обличча!

Дух: Мене так довго кликав ти,
До сфер моїх бажав дійти.
І ось —

Фавст: Я погляду такого не знесу!
Дух: Ти так хотів мене пізнати близче,
Почути голос мій, побачити обличча
І тільки й ждав бажаного часу, —
І ось, я тут! Шо за пікчений жах

Обняв тебе, великий чоловіче!
Де та душа, що світ в собі створила,
Посила і плекала, з радістю в очах
І з духами зрівнятися хотіла?
О, де той Фавст, що так мене благав,
Що всіми силами на мене накирав?
Це ти, — що подиху мого не переносини,
Мов той червяк, — поцади просини?
Ти боягуз, подоба червяка!

Фавст: Я не вступлюсь тобі, налаюча примаро!
Це я! я Фавст! тобі під пару!

Дух: У вирі дій,
У вихрі життя
Я пливу, я лечу,
І вічно тчу.
Життя і смерть —
Безмежне море:
Сповняю вицерть
Усі простори,
Творю за шумливим варстватом часу,
І богові вбрашня живе я несу.

Фавст: Діяльний Духу, що в просторах вієш,
Тобі я рівний, близький я тобі!

Дух: Ти рівний духові, якого розумієш,
А не мені! (Змикає.)

Фавст (зискинням): Як? не тобі?

Комуж?
Я, божества подоба —
І навіть не тобі? (Стук у двері.)
Так, знаю. — це прийшов мій помішник.
Пропало! рій привиддів дивних зник!
Мойому щастю перенікодив
Отсей сухий плаузун природи.

Вагнер в пічному халаті і клобуці з свічкою в руках. **Фавст** неохоче повертається до нього.

Вагнер: Даруйте, я почув, як ви декламували.
Напевні, грецьку драму прочитали?
А з цього й нам якась користь прибуде.
Сьогодні й це багато вже значить.
Я чув не раз, як говорили люди: —
«Комедіянт, той і иона навчит!»

Фавст: Як тільки піш є сам комедіянтом,
Як це не раз буває поміж нас.

Вагнер: Як день-у-день сидиш за фоліяптом,
І бачиш світ на тиждень тільки раз,

Та їй то крізь телескон, отак, здалёка,
То красномовність, друже, річ не легка.

Фавст: Без почуття його їй не осягнути!
Словами, що не вимили з грудей,
Ніхто не в стані зворухнути
Серця і душі всіх людей.
Сидіть! окружнини збірайте
З чужої мисочки в свою,
Холодний іоніл роздувайте
Тай снодійнітесь огню!
Малини та діти будуть подивляти!
Коли для того ваша голова.
А серця з серцем вам пікоти не зднати,
Як не від серця ваші всі слова.

Вагнер: А все ж промовці зазнають утіх!
Я це відчува, хоч сам позаду всіх.

Фавст: Ви чесного шукайте заробітку!
А бути сміхуном — вам рації нема.
Як маєте пізнання хоч крихітку,
Розмова плавно почилює й сама.
Як хочете сказати щось без жарту,
То за словами гнатися не варто.
Промови ваші з відлісоком краси.
Що їх перед юрбою розвелисьте, —
То вітер в осені, без теплої роси,
Що шелестить і рве поковкі листі.

Вагнер: Ах, Боже май! Мистецтво те без краю,
А в нас життя таке коротке!
Я все критично в думці розбіраю,
А почування в серці не солодке.
Як важко тільки засоби знайти,
Та до джерел добратися помалу, —
І ледві став на стежку до мети,
Приходить смерть — і все пронало!

Фавст: Не в іергаменті ті цілюнці води,
Лих твій дух напитися бажа;
Ші в чім не знайдені насолоди,
Коли її не дашть твоя душа.

Вагнер: Ні, вибачте! А скільки в тому щастя,
Як дух часу пізнати нам удастся.
Як думали розумні в давній час, —
І порівнати, куди дійшло то в нас!

Фавст: О, так! Ліпи що не до зірниць!
Мій друже! ті часи то хмара таємниць!
Мицюле — книга вся під печаткамі.
Той дух часу, — ваш власний дух, якраз,

В якому ви сучасними думками
Відбили те, що тичиться до вас.
Від цього деколи заломини тільки руки,
Тікав би в світ за очі зперед вас.
То смітники, не вистіди науки, —
Не «правди», про які говорите нераз.
Засади ваші, правила, методи —
Хиба для кукол сталиби в пригоді.

Вагнер: А світ?! Всі тайни духа й серця —
Про це хотів би кождий щось узнати!

Фавст: А цюж то в вас пізнанням зветься?
Хто міг би немовля його ж ім'ям назвати?
Тих декілька, що децо з цього знали,
Та з дурноти сердеч не берегли
І все до крихти другим розказали, —
Тих вже давно побили, розпяли.
Вже пізна піч... Тому даруйте, друже,
Що ми розмову перервем цієй раз.

Вагнер: А я би й піч не спав. До серця дуже
Мені пришла ця розмова в вас.
А завтра, перший день Великодня, час вільний, —
Позвольте вас про децо розпитати!
До всіх наук я дуже вже прихильний.
Хоч знаю не одно, та все хотів би знати. (Виходить).

Фавст (сам): Як цеї голови ще держаться надії,
Що над обгрізками куняє по куткам,
Жадібною рукою шукає скарбів там, —
А знаїде черв'яка, — Бог знає, як зрадів!

Чоож слова пікчесні та слабі
Лупали тут, де дух зявивсь мені?
А в тім, — на цей раз дякую тобі,
Наймізернішій зміж синів землі!
Мене ти вирвав з рук одчаю,
Я мало що без памяти не вінав.
Який величній привид! відчуваю,
Що перед ним я карликом стояв.

Я, образ Бога, що в думках яоних
Вже долітав до світлої мети,
До правді вічної вже думав був дійти,
Що забуся всіх пересудів земних,
Я, випцій янгола, котрого вільна сила,
Здавалося, до вічності пливе,
Що в собі зародки безсмертності носила,
Покараний за все! — Мене мов підкосило
Одно могутнє слово громове.

Не смію я рівнятися з тобою.
Хоч міг тебе приклікати душою,

Та сил не мав, затримати т'єбе.
 В ту незабутню хвилину
 Я був таким величим і матим:
 А ти зінхнув мене в долину
 На гру певнощям земним.
 Хто відновість мені, якої ждати долі?
 Чи йти за покликом чуття?
 Ах, наші вчинки всі, так само як і болі
 Гальмують тільки хід життя!
 До країного, що з неба ми дістали.
 Мізерію свою додаємо.
 Як на добрі отсего світу стали,
 То все найкраще блудом ми звemo.
 А дивні почуття, що дають нам життя.
 В сущності землі пронаадуть без шутти.
 Кожі фантазія лині силами надій
 Із вінчести орлиним льотом лине.
 То хутко тут не стане місця їй.
 Як вир життя рожеві мрії скине,
 Журба засяде в серці, аж на дні,
 І викликає там страждання потайні.
 Відгонить радощі і не дає спокою,
 Цо-дня ховається під маскою новою.
 То в дім обернеться, то в жінку, то в дитину.
 В огонь, чи в воду, труту, пік; —
 Чого нема, ти перед тим тремтіши,
 А те, що в тебе є, оплачуєш невинно.
 Із рівний я Богам! Нема чого й тужитъ...
 Я той червяк, що в норосі лежить,
 І глину єсть і ганич не покине,
 Аж доки від няти мандрівника не згине.
 Хибаж не порох стіни ці мої,
 Ці сотні поличок навколо меніс?
 Цей стародавній хлам, де стільки гнилі, таї, ---
 Що я прожив життя своє тужденіе?
 Чи тут я знайду те, чого так прагнуть груди?
 Цо прочитаю я в очих стосотнях книг?
 Цо вічно люди мучилися всюди.
 І що щасливих країн серед них?
 Смієнся з мене, черене порожній!
 Колись і в тобі може тліти ці думки.
 До правді мав і ти порив іннереможний.
 А завертав на блудні стежечки?!

Ви, прилади з колесами й вальцями,
 Глузуете зі всіх моїх думок.
 Я був під брамою, а ви були ключами. —
 Не відчинили ви, бо добрій був замок.

Природа тасмінга в сяїві днія,
Серпанику з себе здерти не дозволить. - -
Що не відкриє твому духові вона,
Того не видереш знаряддями ніколи.
Ти, приладе старий, лежиш отут тому.
Що батько мій орудував тобою.
Ти, звитку, був вже стільки раз в диму,
Як лямна блима іа вечірньою добою.
Ох, краще змарнувати мізерію дрібну.
Чим з тягаром її тут радощів не знати.
Що від батьків дістав ти в спадщину,
Придбай його, щоб з нього користати.
Що без ужитку, та камінням хоч кому:
Линь те, що мить дас, в пригоді може стати.
А цюк це ноггляд мій на місці тім синнило?
Чи та флянцина там моїм очам магніт?
Чого мені нараз зроблюся так мило,
Як би в лісах в почі засяяв небесний світ?

(Приступає до ногички і бере пляшку).

Витаю я тебе, мій скарбе одинокий!
Тебе в пошані я беру глибокій —
Весь ум людей, весь детен тут на дні.
Ти суть і зміст найкращих сонних соків,
Ти витяг смертних сил. За стільки років
Зроби услугу хоч одну мені.
Дивлюсь на тебе — лекшають страждання,
Візьму тебе — зникають всі бажання,
В душі бурливій дивна тишина.
Я, вигнаний, пливу посеред моря,
А під ногами глибина прозора.
Так вабить день новий, далека сторона.
Горюча колісниця, мов той вітер,
До мене злинула. Готовий я
Новим шляхом пробитися крізь етер
До інших сфер чистійного буття.
Чи заслужив ти цього цаства в Бога?
Ти, що родився червяком колись.
О так! від сонця ясного земного
Ти сам рішучо відвернісь!
Не бійся розломити тої брами,
Яку з трэмтінням кожен омиша.
Це слухна хвиля — доказати ділами.
Що честь людська і Божій дорівна, —
Нہ задрожати перед тою тьмою,
Якій фантазія придала пекло мук,
Вступити в неї брамою лімою

І не жахатися невиданих тварюк.
З утіхою зроби цей крок останній,
Хоч би і мав ти там розвійтись в пірвалі.
Тепер до тебе, кришталева чаро!
Виходи з старого дивного футляру!
Про тебе я й не згадував давно. —
Ти на бенкетах прадідів блища та,
Гостій поважних звеселяла,
Навколо стола кружила ти вино.
Твоя оздоба — все мистецька річ;
А звичай — віршом різьбу обясняти,
Одним ковтком тебе опорожнити —
Згадали не одну мені веселу піч.
Тепер не передам тебе другому,
Не скажу дотепу на вигляд твій пікому,
Бо тут на дні — западто хмільний сок.
Брунатна барва — під моєго старання,
Її я вибрав без вагання.
І від душі останнє привітання
Новому ранкові — останній мій ковток.

(Притуляє чашу до уст. В ту мить чути голос дзвонів і хоровий снів).

Хор янголів: Христос воскрес!
Мир вам, інвітінній,
Смертники грішній,
Скорби колинній,
В сяйві небес!

Фавст (остановившиесь): О, що за звуки, дивні, чарівні
Мене синніли — від напітку того?
Неважек ви, дзвони, кажете мені
Про першу мить Великодня святого?
Я чую, піжні хори, ваш веселий снів,
Що то колись в ночі з уст янголів летів,
Про країнцій заповіт від Бога.

Хор мироносиць: Чистою мирою
Тіло обміли ми,
Господа з вірою
В гробі зложили ми.
Над плащаницею
П хустами плачимо,
Ах, ми Спасителя
В гробі не бачимо.

Хор янголів: Христос воскрес!
Зло сокрушилося,
Пекло розбилося,
Гляньте, звершилося
Чудо чудес.

Фавст: О ні! не тут лунати вам.
 Небесні звуки, де скленення сіре!
 Пунайте там, де люде з почуттям. ---
 Язвітку чую, так, — але не маю віри.
 А чудо — віри влюбленим дитям.
 Не смію я летіти до тих сфер.
 Звідкіль лунає звітка славна, --
 А все ж до звуків цих душа привикла здавна.
 На землю би вернулась і тенер.
 Переяд до мене в тихий час суботний
 Небесний поцілунок прилітає:
 Тоді я так любив ці давони великоцні.
 І з насолодою молитву я читав:
 Якася незрозуміла, дивна сила
 Мене вела то в гай, то в луг, то в ліс.
 І кращий світ з собою приносila
 З дощем гарячих чистих слів.
 Цей спів згадав мені про молодість діточку:
 Весна, веселе свято свят,
 Відраює мене зробити те, що хочу.
 Останній крок відтягує назад.
 Лиш довше, янголи! Я чую вашу мову!
 Сльоза тремтить, на землю став я знову.

Хор учеників: Тліния не знаючий
 З гробу підвісся,
 В славі сіяючий
 В гору вознісся.
 З вічними зорями
 Все засміялося.
 Тільки для горя ми
 В долі зісталися.
 Ти між спокусами
 Оставил свій люд,
 Любий Ісусе, ми
 Плачемо тут.

Хор янголів: Христос воскрес!
 Ми його ставим.
 Візьмі небавом
 І вас до небес.
 Мир вам, страждаючим,
 Всіх утішаючим,
 Правду кохаючим,
 Близких наїчаючим,
 Рай обіцяючим.
 Близько Учителя ваши,
 Близько до вас.

ПЕРЕД МІСЬКОЮ БРАМОЮ.

Городине виходить з міста на прохідку.

Кілька челядників: Чого ж це ви туди?

Інші: На лісничівку вийдемо юди.

Перші: А ми якраз хотіли до млина.

Один з челядників: Я раджу вам ноглянути на став.

Другий: Туди дорога гарної нема.

Кілька інших (до третього): До когоб ти пристав?

Третій: Де більшість, там і я.

Четвертий: До Бургдорфу ходім! Там знайдете на диво

Лівчат найкращих і найкраще пиво;

Там метушня! Не буде без біді.

П'ятий: Весела в тебе, братіку, натура!

Здається в третє засвербіла шкура.

Мені чогось не хочеться туди.

Служниця: Ні, краще вернуся до-дому.

Друга: Він буде під тонолями напевне!

Перша: Це ж не велике щастя вже для мене.

Перенісдикати не хочу я нікому.

З тобою він танцює, з тобою тільки й ходить.

Мене чужка утіха не обходить!

Друга: Сьогодня буде він гуляти не одним,

Бо й кучерявий має бути з ним.

Школяр: А хай їм грім! тай жавіж бо дівчата!

Колего! швидче! треба їх догнати!

Міцненькє пиво, дівчина як мак,

Та лютій тютюнець — отсе мій смак!

Міщеночка: Тай гарніж бо ті хлопці наші!

Чи ж це не сором тай не гріх?

Хиба для них би не знайшлися краці?

Чи може служниці до них?

Другий школяр: Чого біжиш! По заду йдуть ще дві,

І причепурені, в оздобі.

Одна з між них, сусідочка, мені

Давно припала до вподоби.

Ідуть помалу, тихою ходою,

А врешті її нас візьмуть воїни з собою.

Перший школяр: Ні, друже, кип'! До них нема охоти!

Мерцій! бо дівчина від нас втіче!

Рука, що вініком махає що-суботи.

В неділю її обнімає горяче.

Міщанин: Ні, наїх новітій бурмістр моні не до вподоби!

Він з дия на день дере все вище піс.

Що він для міста доброго припіс?

Нові лиши примхи та нові хвороби:

Все кланяйся їому, а тут добра немає.
Чим раз то більше плати вимагає...

Жебрак (співає): Пановъ добрі, гарні дами!
На злідні згляняться мої,
В цей день щасливими руками
Подайте поміч ви мені!
Господь поверне вам багато.
Лини той веселий, хто дав.
В цейень — для всіх веселе свято —
Хай бу, свято і мое.

Другий міщанин: Нічого кращого нема для мене в свято,
Як слухати про битви на війні,
Як десь в Туреччині, в далекій стороні,
Народи ріжуться завзято.
Стую перед вікном та з піктанки поспиваю.
Дивлюсь, як по ріці гуляють кораблі.
А ввечері безжурно до дому повертаю,
Благословлю мир на батьківській землі.

Третій міщанин: Сусідо! так і я міркую, як і ви!
Хай косять голови один другому,
Хоч там і будуть всі без голови;
Щоб тільки дома було по старому.
Стара (до міщеночки): Вач, як прибралися! Мов квіти запашні!
Хто міг би в вас не закохатись? —
Не так лиж згорда! Розкажіть мені,
Чого душа бажа, — я можу постаратись.

Міщеночка: Агато, геть! це небезпечна річ,
З такою відьмою прилюдно розмовляти.
Хоч раз вона мені перед Андрієм в ніч
Вказала, хто мене за жінку має взяти.

Друга: Я в неї бачила його недавно крізь кришталль.
Військовий він, і постати мав хорошу.
Шукала я його вже скрізь, але, на жаль,
Ніде зустрінути не можу.

Вояки: Любимо брати
Мури і замки,
Горді дівчата —
Наші коханки.
Все нам удасться; —
Смілова праця.
Плати — то рай.
Маємо всі ми
Свахою сурму,
Як на весілля,
Так і до штурму,
Так і до смерті; —
Що то за щастя!

Мури і саріє
Все нам піддається.
Смілива праця,
Плати — то рай.
Гей же, в поход нам,
Сурмо, заграй!

Фавст і Вагнер:

Фавст: Вже кригу з потоків і рік позиосило.
Від ногтіду сонця струмок забренів,
Чарівно гай вазеленів,
А сива зіма заховалась безсила.
Десь у проваллях диких верхів.
А деколи синле вона звідтіля
Крушинками снігу, і трави морозить.
Та в іншій вбирає зелені поля.
Та білої барви сонце не знаєть.
Скрізь родиться нове життя й змагання,
Все прағне барв живих, нового вбрання.
А хоч квіток нема ніж тут, — зате,
Диви, як наш народ красується, цвіте.
Лиши обернись, з високого горба
Поглянь назад до городської брами.
Як суне з неї на простір юрба
І розсівається полями.
Любо їм грітись на сонці сьогодні,
Вони святкують свята великоці,
Бо з Господом воскресли і самі.
З домів низеньких та глухих кімнат,
Поїхнувші крамничку чи варстат,
Де довго пробували як в тюрмі,
З під тягару домів та вузьких вулиць,
З святочної піт'ми старих церквів
На світло вийшли після довгих днів
І глянь, як скрізь юрбами розвернулись!
Цо всіх садках, городах, близь гаїв.
А скільки по ріці иливе човнів.
Цо від людей як перегнулись!
Ось, навантажений до краю.
Зникав цей, останній вже човен.
А бачиш ти он-ту барвиstu зграю,
Цо на горі стоїть, на стежці, там, ген-ген?!
Я чую гамір вже по селях,
Тут справді рай для всіх веселих.
Радіють всі, здаються всі рідною.
Тут я людина! можу бути нію.

Вагнер: Проходка з вами, докторе, на полі
Чимало може чести принести.
Хоч сам єоди не вийшов би пікоти.
І не люблю такої простоти.
Ці круглі, скрипка, гомін, крики —
Такі несподівані мені;
Кричать моя божевільні, танцють наче дівки,
І це в них радонці й пісні!

Селяне під липою. Танок і спів.

Вівчар зібрався йти в танок.
На п'яому стрічка тай вінок.
Гарненко він прибрався.
Танок під липою кипів.
Далеко пісся дужий снів.
А гей-же, гей!
Та гей-же, гей-же, гей!
А смик аж розгулявся.

Він хутко в вир самий пірнув.
І ліктем дівчину штовхнув,
Узявши за боки.
З під лоба глянула вона:
«Чи в тебе розуму нема?»
Гей-гей! а-гей!
Та гей-же, гей-же, гей!
«Уважив би хоч трохи!»

А там, скажено попливло;
Навколо весело гуло.
Снідниці підлітали.
Аж піт котився по лиці,
Плече з плечем, рука в руці.
Гей-гей! а-гей!
Та гей-же, гей-же, гей!
Червоні поставали.

«Не вірю, знаємо ми вас!
Дівчат дурили ви нераз,
Дурна, котра попалась!».
А все ж за ним ішла зона,
З під липи линула луна:
Гей-гей! а-гей!
Та гей-же, гей-же, гей!
То скрипка, снів і галас.

Старий селянин: Це гарно, пане доктор, з вас,
Що нас не відцурались ви,
Такий учений ви у нас,

Прийшли до темної юрби.
Прийміть за те найкращий якби
Нашитку свіжого від нас.
Весього добра віншую вам,
Здоровтя її сил на всякий час:
А скільки країнь в цім нинтю,
Прожийте стільки гарних літ!

Фаєст: Я за здоровтя ваше шо.
І дякую за ваши привіт.

(Шарод збиралася навколо них).

Старий селянин: І справді, наношку, гаразд,
Що ви прийшли в веселий час;
Колись за злагоднів нераз
Ходили з батьком ви до нас.
Та чи один живий ще тут,
Котрого знову до життя
Вернули ви із цунких пут
Чумиг, нехай їй забуття!
Тоді ще хлопцем молодим
Ви забігали з дому в дім.
О, скільки трунів було в нас,
А ви здорові серед нас.
Хоч матерілісь де її не треба, —
Та вам поміг сам Бог із неба.

Гуртом: Здоровля жичимо ми вам,
Щоб завше помогали нам!

Фаєст: Схилятесь, країце, перед Тим,
Хто вчить давати поміч всім.

Вагнер: Великий мужу, що за почуття
При цій шанобі грудь твою проймає!
Щасливий, хто з дарів своїх придбає
Таку користь для власного життя.
Батьки синам показують тебе,
Юрба біжить, розпитує про тебе,
Ти всіх їх тут зібрав навколо себе.
Затих танок і скрипка не гуде.
Чи йдеш, чи станеш серед них,
Шапки летять угору з їх голів;
Ще мить — і виалиб тут тобі до піг,
Неначе до святих дарів.

Фаєст: Ще пару кроків! Генъ, під каменем онтим
Присядемо і відпочину з вами.
Отут нераз молився я один
І мучився постами та думками.
В надії й вірі я зітхав,
З слізами скаржився до Бога,

Що днія кінця чумі благав.
І щож? — не виблагав нічого!
Подяка їх — для мене гум один.
О, як би ти хоч знав той жаль кровавий!
Як мало батько мій і син
Є гідними такої слави!
Мій батько тихий, чесний чоловік,
Що над природою і всім, що так чудесно,
Хоч і по свому, але завине чесно, —
Даремно бився цілий вік:
В гурті замислених адентів,
У чорній кухні працював,
І після довгих там рецептів
Одно до другого зливав.

Був тут червоний лев і князь охочий,
Що в темлі куніллі на літії женивсь,
Горіли у вогні на постелі дівочій,
Їх шлюб з одних світильць до других виносивсь,
А там зявлялася помалу
Цариця молода в нашитках трав;
Ось тут був лік; а хорі умірали,
А чи хто видужав, піхтоб не роспітав.
Отак то ми на цих лугах та горах
За пільгою чортів вилічували хорих,
І тратили ще гірше від чуми.
Я сам — то тисячам давав цієї трути.
Вони погибли всі. І я тут мушу чути,
Як ще своїх катів вихвалують вони.

Вагнер: Чи ж це вас має турбувати?

Для чесної людини вже доволі,
Коли вона з своєї волі,
Завдання батька зможе виновнати.
Як свого батька тільки поважавши,
То мусин сам його слідами йти:
А потім, як і сам знання придбаеш, —
Твій син дійде до винцої мети.

Фавст: Щасливий ти, як є надія в тебе,
У морі блудів правду віднайти.
Чого не знаєш, того власене й треба,
А що пізнав, не потребуєш ти.
Та годі нам оцю роскішну мить
Затроювати скорботніми думками!
Поглянь, вчірнє сонце вже горить
Над зеленю новитими хатками.
Вже хилиться, і день згасає в млі.
Нове життя чекає свого ранку.
Колиб я крила мав та від землі

Летіти міг за сонцем безустанку.
Колиб з гори ноглянути мені
На тихий мир, розкинутий на споді,
На шині гір в вечірньому вогні.
На срібні ручай та ріки в нозолоті.
Не стрималиб тих крил моїх прудких
Ні скелі дикі, ні стрімкі провалля.
Здивовано б дививсь, колиб захвилювало
Цесь підо мною пісесо хвиль морських.
Останній промінь згасне за хвилину,
Але в душі горить новий огень,
Я вічне сяйво ю, за ясним сонцем лицу:
За мною ніч, передо мною день.
В горі блакить небес, а підо мною хвилі...
Чарівний сон, між тим і сонце вже зайшло.
Ах, кіодно онірене крило
Не лінє так, як мрії легкокримі!
Та ми вже з роду те стремління маєм.
Що кождий з нас все в гору би летів,
Коли в просторі синім та безкрайм
Цесь розілметься жайворонків снів.
Чи як орел розіправить дужі крила
Над кручами дрімучих скель,
Чи то через стени, озера, села —
В свій рідний край вертає журавель.

Вагнер: І в мене були всякі поривання,
Але такого, я не мав бажання.
Набридна скоро в ногі та в гаях.
Не ваздрив я ніколи итаним крилам,
Мені одно здається тільки мілим:
Перегортати сторінки по книжках.
Зімові ночі гарю так пливуть;
Яке життя бурить на серці в тебе!
А як конітовиній пергамент отут, —
Здається, що ти сам на семім небі.

Фавст: Тобі відомий ліни один порив,
А другого — і не бажай пізнати!
Ах, дві душі я в грудях цих загрів,
Яких не в силі я зеднати.
Одна пригипла до иизин землі,
Пригасалася до щастя цього світу,
А друга рветься геть з грудей мені
В крайну духів, тайнами сновиту.
О, духи, що в повітрі живете,
Поміж землею і престолом Бога,
Хоч раз покиньте царство золота
І поведіть мене на шлях життя нового!

Колиб я десь чарівний плац дістав,
Щоб з ним в чужі краї літати,
Ного біг я за найдорожчі шати,
І за порфіру царську не віддав.

Вагнер: Нé залпикай знайомий рій істот.
Які в повітрі темному кружляють
І людям тисячі пригод
Та небезпек приготовляють.
Одні з півночі, острій зуб у них.
Від язиків їх не втішеш нікуди.
А ті зі сходу, від пустель півних,
Висуشعують змарні груди.
То спекою з полудня розіллють
На голову твою нестерині муки,
То з заходу громами заревуть.
Щоби залити тебе, луги і луки.
Летять на поклик, та на школу нам.
Слухяні, та за нами вічно стежуть,
Подібні робляться небесним вістувам.
І бубонять, мов янголи, як брешуть.
Та вже ходім, бо холодно стає,
Плягла імла, навколо ніч встає.
Ми тільки ввечері шануєм дім. —
Чого ж ти став? Чи щось очам твоїм
Привиділось в тумані та в пітьмі?

Фавст: Ти бачиш? Чорний пес блукає по стерні.

Вагнер: Я бачу вже давно, — та що ж такого в тім?

Фавст: Притягнеться краще! Знаєшся на нім?

Вагнер: Звичайний пудель, що шукає пана.
Відбився десь, розшукує сліди.

Фавст: Він кругиться навколо нас від давна.
І колесом приближується сюди.

Коли не помилуюсь, позад його,
Непаче хвіст, біжить горючий вир.

Вагнер: Я бачу тільки пуделя, більш нічого;
Тебе мабудь обманює твій зір.

Фавст: Мені здається, він магічні кола
Росписує навколо наших піг.

Вагнер: Та ні! він, боязко кружило доокола,
Бо замісць пала піниших спостеріг.

Фавст: Вже близько він. Приглянутись пора.

Вагнер: Тих бачиш: пес, а не якась мара.
Гарчить, то гавкне; — на живіт приліг,
Вертить хвостом, собача звичка їх!

Фавст: Ходи сюди! Та піdem разом!

Вагнер: Комедія, з цим писом багато втіх!
Стойши, а він упаде плацом.

А заговорини, прибіжить' до ніг.
Загубини щось, він знайде шкоду,
За палицею кинеться і в воду.

Фавст: Ти правду маєш: дрессовка тут сама,
А духа в нім ні крихточки нема.

Вагнер: Собаці, що дрессовку маєш,
І мудрий чоловік сприяє.
Цей пес твоєї ласки заслужив.
Якийсь студент цих штук його навчив.

(Вони входять в міську браму.)

КАБІНЕТ ФАВСТА.

Фавст з пудлем входить.

Покинув я поля і луки.
Що всинути в темряві пічній,
І знов святі колінні муки
В душі збудилися мої
І дики прагнення заснули,
І не бурзить по жилах кров,
Думки про Бога зворухули
В душі до ближнього любов.
Будь тихо, пудлю! Не бігай там і тут!
Не пиншиори! Чого ти на порозі?
Приляж за, нечехо! Отам твій кут.
Такої подушки не було на дорозі.
Де ми зустрілися. За ітіху.
Яку ти дав мені. я взяв тебе сюди.
Пригими як слід мою оніку!
Будь чесніший гостя! Тихесенько сиди!

Як тільки в келії забліма
Ляминадки сяєво слабе,
Витає радісна хвилина
В душі, що знає вже себе.
І знов думки мої співуються,
Надія знову зацвіла,
І до життя всі мрії рвуться.
І прагнуть цвістя джерела.
Пудлю, не гаркай! До звуків роскінних.
ІЦо душу мою обстунили так іцільно.
Звукам собачим мішатись не вільно.
Ми вже привикли, що людям є смішно
З того, чого не зрозуміли:
Краси її добра воши збагнуть не вміти,
Ім важко це, тож бренуть з нередяку.
Чи не на теж і ти гарчиши, собако?

Так ішок, замало ще моєї волі!
Не знають радощів ці груди квояї.
Чого ж ви висохли, спокою тихі ріки?
Щоб я не мав його во віки?

Мене переконало вже життя.
Та нам не страшно цеї втрати,
Як навчимось надземне шанувати;
Ми прагнемо якогось одкриття: —
Їого не знайдемо, хоч сходимо цей світ,
Коли не дастъ його Новий Завіт.
Я візьмуся за цього знову,
Розгорну перший текст і книгу цю святу
З першопису перекладу
На дорогу мені піменецьку мову.

(Одкриває книжку і заходиться перекладати).

Написано: «В началі слово бі!»
Вже й тут не йде! — Хто поміч дастъ тобі?
На «слово» яб не міг ваги такої класти.

Інакше муши перекласти,
Дух осінніх думки мої слабі.
Написано: «в началі разум бі».
Обдумай добре першу стрічку,
Не квасяся, забувай колишню звичку!
Чи ж разум нац всеєвітніх таємниць?
Шогини об так: В почині була міць.
Але й тепер, коли це слово пишу,
Я знаю вже, що так його не лину.
Господь помір! Відразу просвітлю;
Наничу сміливо: «В почині було діло».

Щоб я тебе не вигнав з хати,
Пудчю, нерестань брехати!
Покинь гарчати зараз!
Негречинь ти товариш;
Мені через твій галас —
Не можна й ірацювати.
Один з нас геть з кімнати!
На жаль розійдемся з тобою, —
Одчиною! біжи на вольну волю!
Що бачу я? Це чудо!
Щось незвичайного тут буде.
Може мене обмане мій зір?
Росте мій пудель вздовж і винир.
Як виріс він! Щэ більше дмесь.
О ні! Це сираวดі вже не'нес!
Що за мару до дому я привів!
Вже виглядає ніби носоріг.

І зуби вишкірив, і очі звів.
Він прискає огнем з очей своїх.
О, ти в руках моїх!
Для роду бісового лона
Я маю ключик Соломона.

Духи (в коридорі): В неволю дістався один!
Лиштесь тут, не йдіть за ним!
У пугах лис старий
Сидить коло дверей,
І в грудях дух занер.
Ну, злітайтеся навколо,
Лини увалило! Тут є коло!
Гляньте, вирвався тенер.
Треба рятувати,
Не дамо проігадати!
Віц ісраз і сам
Помагав чигмало нам.

Фавст: Для першого початку я йому
Прокльоном чотирьох почну:

Саламандра хай тліє,
Упідіна хай веться,
Сільфіда змарніє,
Домовик зігнеться.
Хто розуміє
Сили стихій,
Чари їх,
Прикмети всіх.
Той буде править
Духами павіть.
Огнем покрійся,
Саламандро!
З шумом в хвилях розлийся
Уніціо!
Метеором світи,
Сільфідо!
Пільгу домашнім давай,
Інспібус, інсібус, виходи!
І швидко кінчай!
Нічого з чотирьох немає в цім;
Його я словом не вразив своїм.
Лежить спокійно, підняв нащеку.
І легковажить небезпеку.
Ти ще глупуєш?
Зараз почуєш! (бере хрест).

Може ти з аду,
Виродок чаду?
Знак цей, то сила,

Що покорила
Чорні старі!
Ага! насунувся, бойтесь карі!
Кляте творіння!
Знаєш ти імя
Несотвореного,
Неізреченого,
І вічнім небом обнятого.
Злочинно росяного?
Росте за грубою проклята сатана,
Здається більшим від слона.
Туманом можеб розплівляєсь,
До стелі веться від підлоги.
Ні, ні! Крізь стелю не вилазь!
Ложніся наповні під ноги!
Мое закляття буде недаремним,
Я обігло тебе огнем свяченим!
Не жди, не жди
Сім раз свяченої води!
О чі, не жди
Від мене більшої потуги!

Мефістофель виходить із за печі, зодягнений як мандрикій сколяст
в той час, як туман спадає.

Мефістофель: Чого кричать? Чим стану до послуги?

Фавст: Так, ось хто в іудеї сидів!

Мандрикій сколяст? Є з чого розміятись.

Мефістофель: Поздоровляю вас! Бо я, признаюсь,
Від ваших слів гарнессенько зіп'рів.

Фавст: Як звешся ти?

Мефістофель: Італія це — дурниці
Для того, хто не павідмітить слова.
Кого зовнішній вигляд не збива.
Хто в глибині шукає таємниці.

Фавст: Звичайно вашу суть точіс'ко
Рисує вже одне пависько.
Бо ясніж ваші імена:
Лихий, брехун, губитель, сатана:
Хтож ти такий?

Мефістофель: Частина тої сили я,
Що чинить лише добро, хоч вічно хоче зла.

Фавст: Якож значення цих неясних слів?

Мефістофель: Я дух, що все перечинить від віків!
І справедливо це! Бо всі діла Господні
Лиш того варт, щоб згинути в безодні.
Хтож краце, як би все пропало.
Отож те все, що ви прозвали

Гріхом, загибліно, чи злом, —
Буде якраз моїм еством.

Фавст: Ти часткою себе назвав, а весь передо мною.

Мефістофель: Я чисту і правду вам говорю.

Звичайно, світ оцей дурний
Здається цілістю в одиці лінне людий.
Я частка тої частки, що була в се колись.
Частина тої тьми, з котрої світ родився,
Зухвалий світ, що в матері нітьми
Забрати хоче почесть і простір, —
Але того не допустим ми.
Він на тілах застанеться, новір!
Від тіл иливе і світить на тіла.
І кожне тіло хід його спиняє:
І довго це не потрібає,
Не стане тіл, то й світла їх нема.

Фавст: Так це твій обовязок, ось для чого
Берешся ти маленьке руйнувати.
Бо більшого не зможеш ти пічого.

Мефістофель: Алеж бо й це не винило. Що й казатъ!
Нікчемне Денцо, цей незграбний світ.
Що в боротьбі з Нічим від давніх літ. —
Мені піяк не піддається,
І непорушливим здається.
Ні труси, новіні, ні бурі ні огні
Не зникають ні моря ні землі!
А клятих винайдків: людей, як і звірів
Я й досі ще не поборов.
Хоч скільки в землю з них зарив,
А все ж тече пова, жива і свіжа кров.
І так весь час. І як тут не здуріти?
З новітря, та з води, з землі,
З тепла і холоду, зі всього, що на світі.
Вилазять вічно нарости нові.
І як би я не мав хоч захисту в огні,
То щоб тоді робить зісталося мені?

Фавст: То ти одвічний творчий силі
На перешкоді, чорті, став;
Кулак холодний і безсилій
Даремно злісіо ти стискає.
А тиб до іншого узявся,
Нацадку хаосу і тьми!

Мефістофель: Та я вже й сам онамятаєся:
Про це ще побалакаємо ми.
А зараз можна розирощатись?

Фавст: Чого це в мене залишився ти?
Ми маємо підіти тут пізнатись;

Як можеш, то заходь сюди.
Ось двері, он вікно, — якаж турбота?
Крім того й комин в мене є.

Мефістофель: Признаюсь вам! Маленька перенікода
Мені за двері вийти не дає,
Оце той знак коло порога.

Фавст: То в пентаграмі суть біди?
Коли це так, нащадку злого,
То роскажи, як ти ввійшов сюди?
І як же дух зловився в сітку?

Мефістофель: Бо знак невірний, гляньте на крихітку;
Один з кутів, он-той, що до дверей,
Не дорисований, як треба.

Фавст: Випадок цей — дарунок з неба.
Виходить, ти невільник мій?
Я цьому інчастю дуже вдячний!

Мефістофель: Бог пудеть недобачив, проскочив необачний,
А зараз справа вже не та;
Тут чортові заперти ворота.

Фавст: А крізь вікно? — не має ж заборони!

Мефістофель: В чортів і всіх примар такі закони:
Куди воїн ввійшли, туди повинні й вийти.
Вступі вільний нам, а вихід — це наша пац.

Фавст: І в некіті павіть є законний стан?
Це гарно; з вами можна б заключити
Якийсь контракт, панове? Це чудово!

Мефістофель: Що обіцяємо, додержуємо слово.
І все сумлінно виконаєм вам.
Але про це тепер доволі,
Ми все це обговоримо післявом.
А зараз, будьте так ласкавим,
І відпустіть мене на волю.

Фавст: Зістанься ще хоч на короткий час,
Та роскажи мені якої казки.

Мефістофель: Тепер пусті. Я скоро буду в вас,
Тоді й питай з своєї ласки.

Фавст: Я за тобою не ходив,
Ти сам запутався в цю нитку.
Хай держить чорта, хто його зловив!
Бо в друге він не попадеться пивидко.

Мефістофель: Як хочеш, я зістануся з тобою
Для товариства на короткий час,
Та тільки знай, з умовою одною,
Я покажу тобі, яке мистецтво в нас.

Фавст: Роби, що вміш, говори, чи пі. —
Щоб тільки все снодобалось мені!

Мефістофель: Для свого серця, друже милий,
Придбаєш більше цеї хвилі.
Аніж за всії свої мізерні дні.
Про що снівають духи піjnнї,
І всі картиники їх роскішні —
Це пе чарівна гра пуста.
Там будуть нахощі весняні,
Зомліє серце в почуванні,
Надлітуться пектаром уста.
Ніяких проб немає в нас;
Ми всі при купі. Нумо враз!

Духи: Зникніть зі стелі

Сірі склепіння!
Гляньте, веселі
Сонця проміння,
З неба до нас!
Хай розлетяться
Хмарі темненікі!
Хай загоряться
Сонця маленькі
З зорями враз!
Дітям небесним.
Духам чудесним
Любо літати.
Лине за ними
З цеї долини
Туга крилата.
Сонця проміння
В ясне одіння
Вбрало країни,
Вкрило альтанки,
Там, де до серця
Пташкою беться
Серце коханки.
Овочі в листі
Сновиці соком,
Хвили перлисті
Ллються потоком
Через долини,
Через камінні,
Наче ті вина
Дорогоцінні.
Кинули гори,
Кинули скелі,
Кинули бори.

Лишуть у море,
Люблять простори
Хвилі веселі.
Вільні пташини
Ринуть за вітром,
Радісно дишуть
Чистим повітрям.
Хвилі колинуть
Острови сині.
В синім просторі
Радісні хори
Пісню про щастя
Ніжно співають,
Сонце вітають.
То розлетяться.
Хто куди знає.
Перші літають
В лузі та в гаї,
То попадуть гори,
Інші черкають
Хвилі на морі.
Прагнуть на волі
Країці долі,
Сонце та зорі
Радоці їх.

Мефістофель: Він спить! Отак, ви діточкі в повітрю
Його закопали певно й хитро.

За цей концерт я вдячний вам во вік.
Ти ще не пан над духами, о ні ще!
Солодким сном його окутайте щільноче,
Хай в морі мрій він спить на дні!

Щоби цей знак з порога зняти,
Потрібен зуб щура мсні.
Та довго я не буду заклинати.
Он щур один біжить серед кімнати.

Владика жаб, іцурув, мишей,
Блощиць і блок і мух, вушей
Тобі приказує сюди прилізти
І цей поріг як слід обгрізти,
В тім місці, дзе засох олій —
Та ти вже тут, берись мерцій
За обовязок свій! Той кут заклятий
Як раз на канті, його потрібно зняти.
Це раз! отак, чудово! —

Ну, Фавст, спі! ми хутко побачимося знову!

Фавст: (прокидаючись): Неважек я в дурні знов' пошився?
І так зникає всяких духів рій,

Що в спі мені десь чорт самий приснився,
І втік від мене пудель мій?

КАБІНЕТ, (робітня).

Фавст, через хвильку **Мефістофель.**

Фавст: Хто там? Будь ласка! Знов хтось носа тиче?

Мефістофель: Це я.

Фавст: Будь ласка!

Мефістофель: Нас прохають тричі.

Фавст: Та прошу ж бо!

Мефістофель (входить): Отсс то так!
Ми, поладнаємо з тобою!
І тут розстанемся з журбою.
Поглянь, не жвавий я юнак?
В одінні золотом обшитім,
Червоний плащ під оксамитом,
Перо звисає па брилі,

При боці шабелька; так само
Я раджу вратися й тобі.
Погань пікчемими думками
Троїти в серці почуття,
То знаєш, що таке життя.

Фавст: Хоч як не зодягнусь, а некто тих страждань
Життя тісного мушу відчувасти.
Я за старий, щоб лицаря вдавати,
За молодий, щоб жити без бажань.
Чого від світа сподіватись?
«Ти мусинъ всього відрікатись» ---
Отсе його відвічний снів,
Що все мені в ухах бренить —
І все життя від перших днів
Його співає кожна мить.
Всю ніч гіренькі слізози лить
І з жахом ждати ранку золотого,
Побачити день, який не вдовільнить
Ні-одного бажання, ні одного.
Що наявіть сподівання втіх
В зарозумілій критиці зменшує,
І творчості грудей моїх живих
Він дрантим життевим перешкоджає.
А спуститься на землю піч піма,
Я боязко на постелі качаюсь.
Спочинку її тут мені нема:
Я диких снів її лякаюсь.
Той Бог, що в грудях цих живе,
І в глибині душі нуртує,
Він над моїми силами панує
Але з грудей їм вийти не дає.
Життя мені тягар; — йому на злість
Я ірагну смерти; смерть пригемна вість.

Мефістофель: А все таки та смерть із дуже милій гість.

Фавст: Щасливий той, кому вона віночком
Кровавих лаврів обвиває скрапі.
Чи то, заставши за тапочком.
В обіймі кине дівчині коханій.
О, чом же я в той радісний часок
Від сили Духа винцого не згинув?!

Мефістофель: А хтось таки в ту ніч брунатний сок
Отак, ти випитим закинув.

Фавст: Шингунство, бачу, в тебе ремесво!

Мефістофель: Хоч із всезнаїко я, та знаю не одно.

Фавст: Як від страшного поривання
Мене відбив солодкий звук.

Колишні дітські почування
Зробились исклом свіжих мук;
Тож проклинаю я від нині
Всі чари, що тримають тут
Життя, пеначе в павутині,
Щоб ми ні зкинули цей кут.
Прокляття тій жадобі слави.
Що в путах держить вічний дух:
Прокляття всій красі лукавій.
Дурману всіх очей та вух!
Прокляття снам, прокляття мріям,
Маєткам, почестям людей!
Прокляття й нам, коли радиєм
В обіймах жінки та дітей!
Прокляття золоту, мамоні,
Що родить наші вчинки злі.
І всім достаткам в кожнім домі.
Прокляття щастю на землі!
Прокляття сокам винограду.
Коханию, вірі, а в кінець
Надіям проклятим за зраду. —
А перш за все. — тобі, — терпець!

Хор духов: Горе! горе!

Нащо ти розбив
Найкращий світ
Гнівицю рукою?
В руїнах він лежить,
Шів-боже, під тобою.
Ми посімо
Румовища в Шірвалу,
Голосімо
Над минулою красою.
О, сильніцій
Між земними синами!
Коли гарнішій
Ти в грудях світ відбудуєш,
Почиеш життя новітній біг.
То ти в той день
Зазнаєш втіх.
А потім почуєш
Нових пісень!

Мефістофель: Це голос моїх
Друзів малих!
Чуєш, що вони кажуть?
До життя нового раджуть.
Кинь цей кут!
Ти сохнеш тут.

Тут думка гасне.

Духи кличуть в світ прекрасний.

Та годі вже тобі своїм одчаем грatisь,
Що мов той крук не кров тобі з грудей!
В найгіршім товаристві будеш ти здаватись
Людиною, не країцм від людей.
Лиши ніз бері за зле оці слова мої!
Тебе ж не ставлю я поміж півдикіх.
А хоч і сам я не з наців великих, —
Як тільки ти довіришся мені,
Щоби зі мною в згоді жити,
То вірно буду вже служити;
Все дам тобі, про що ти мариш,
Як циркій твій товарищ, —
Яка там сирава не була, —
Я твій слуга, покірний раб!

Фавст: А що за це попросиш ти для себе?

Мефістофель: До цього ще ми не чималий піст!

Фавст: Ні, ні! Чорт хитрий егоїст,
Не служить за спасибі в небі, —
У нього єсть своя користь.
Скажи яспіш, не заходи з далека!
Такий слуга для дому небезпека.

Мефістофель: Я буду тут тобі слугою,
Годити всім забаганкам твоїм.
А як ми там зустрінемся з тобою,
То ти мені одслужиш цим самим.

Фавст: Що буде там, для мене це дурниця;
Як тільки це її світ провалиться,
То хай собі десь інший настає!
На цій землі росли мої бажання,
Тут сонце світить на мої страждання,
А як в душі не буде почування,
То все майбутнє більше не мое.
Про це її балакати не треба,
Навіщо цих других розмов,
Чи є в глухих просторах неба, —
Як тут, — ненависть і любов.

Мефістофель: Як так, то не вагайся й хвильки!
Небавом, як умовимося тільки,
Своїм мистецтвом я тебе розвеселю.
Ніхто не бачив того, що тобі даю.

Фавст: Та що ти даш мені, пікчемний чортє?
Чи дух людський, його стремління горде
Такі, як ти, збагнули в цім віці?
Ти маєш страву, що не дасть пожитку,

Ти маєш золото, яке так інвидко.
Мов ртуть, зникає в мене в кулаці.
Ти маєш гру, в якій прибутку не буває,
І дівчину, що в мене на руці,
В моїх обіймах іншому моргає.
А може й славу, що за дві — три хвильці
Мов метеор засвітить і погасне.
Дай плід мені такий, який би гнив на гильці,
І цвіт дерев, який не живіє передчасно!

Мефістофель: Завдання це — мені байдуже.
Добра такого в мене є досить;
Та припіде час такий, мій друге,
Що скочеш і смачнішим закусить.

Фавст: Як я на ліжко лягу в супокою,
Хай буде тут кінець моого життя!
Коли скажу, одурній тобою,
Шо вже не ірагну країного буття,
Коли мене захопить насолода,
Хай буде це моїм останнім днем!
Я бось об заклад. Згода?

Мефістофель: Згода!
Фавст: Дай руку, ми прибем!
Коли промовлю до хвиліни,
Чарівна мить! не відлітай!
Хай тут душа моя загине,
А ти кайдани накладай!
Як загудуть посмертні дзвони,
Ти вільний! — Перестане час,
І в грудях серце захолоне,
Тоді мій вік на віки згас!

Мефістофель: Обдумай ще раз! Я не забиваю!
Фавст: Я твого права не займаю.
Коли тобі належиться воно.
Коли я раб, то все одно:
Чи твій, чи чиї, — про це я не питаю.

Мефістофель: Я ще сьогодні при вечері
Прислугувати буду вам весь час, —
Але, про всяке, я попрошу в вас
Кілька рядочків на напері.

Фавст: Як бачу, ти недант; без підпису не йде!
Людини чесної не бачив ти піде?
Чи ж не доволі ще, що слово з уст моїх
Лунатиме до дня страшного суду?
Міняються віки, непривітний вигляд їх,
А я обітниці додержувати буду.
Та щож? ці дурощі в серіях від роду вже;

Позбутись їх — не в силі ми до смерти.
Щасливий, хто в дуні ще вірність береже!
Ному не жаль піякої пожертви.
Та пергамент з письмом це та мара.
Яку жахливо кожен з нас обходить,
Бо слово завміра під дотиком пера,
А далі віск і шкура верховодить.
Ну, чортє, а який бажав би ти утвір?
Чи спіж, чи пергамент, чи мармур, чи палір?
А чим писати? — вибірай, що хочеш:
Пером, різцем чи грифлем? — говори!

Мефістофель: Дощем падуть слова твої з гори, —
Ти й сам не тямни, що торочини.
Одигн листок — і все готове;
Та ще для підпису одну краплину крові.

Фавст: Коли це так потрібне для умови,
Хай буде її так, як ти вже хочеш!

Мефістофель: Бо кров — це особливий сок.
Фавст: Не май страху, що згоду я зламаю!
Бажання всіх моїх думок
Це саме те, що обіцяю.
На гордоццах я вже попікся:
Такі, як ти, мені рідні.
Великий Дух мене відрікся:
До тайн природи — не мої знання.
Пірвалась міркування шитка,
Від тих наук мені вже бридко.
Тепер в безодні всіх земних утіх
Я хочу пристрасть ногасить гарячу.
В тумані чарів тих, які побачу,
Готовий я до всіх чудес твоїх.
Я кипуся в шумливий вир часу,
Втону в бурливий грі пригод!
І біль і втіху насолод —
Я все перенесу.
Лиш хочу вічно бачити переміну.
Хто хоче діяти, не матиме спочину.

Мефістофель: Нема для вас іні міри, іні мети.
Де схочете, там воля побувати,
А на льоту ви можете хапати
Все, в чому втіху зможете знайти.
Та тільки сміливо, бо все для вас готове!

Фавст: Тиж чув: про втіху тут не може бути й мови!
Дурману прагну я, найбoloючіших втіх,
Независті кохання, насолод гірких.
Душа, загоєна від пориваний знапия,

Приймати мусить всі майбутні болі.
Все пережити — ось мое бажання, —
На собі понести тягар людської долі;
Глибінь і височінь, всі радоці, все горе
Я візьму сам на власне серце хоре:
Свій виднокруг до меж її розкину.
Аж доки й сам, як і вона, не згину.

Мефістофель: Повір мені! Я цю сухеньку страву
Вже кілька тисяч років гриз!
А хто з людей цю вічно-темну справу
З колиски до могили вже доніс?
Ти нам новір! Цей світ величний
Для Бога тільки, — все йому!
Він сам сидить у ставі вічний,
А нас прогиав у вічну тьму.
А вам дав то день, то ніч.

Фавст: Як хочу знати!

Мефістофель: Це дуже гарно!
Та я жалую за одніску річ:
Короткий час, — мистецтво без кінця.
Здається, я навчаю вас не марно.
Ви уявіть собі славетного співця.
Якщо би мріями до неба долітав, —
(Звичайно цим займаються поети)
І всі найкращі, золоті прикмети
На вашу чесну голову складав:
Відвагу льва,
Та прудкість оленя,
Та Італійця кров гарячу.
Норвежця витревалу вдачу, —
Як би хтось міг його навчити,
Як гордість з хитрістю злучити,
Щоб ви, своєю молодістю пяні.
По ім'янові його запутались в коханні.
Я сам, як лиши такого пана знав би,
То мікрокозом я його називав би.

Фавст: А щож я варт, коли життя мое
Ніяк вінка людського не осягне,
Якого серце і душа так прагне?

Мефістофель: Ти вартий того, чим ти є.
Хоч міліон перук на голову натягнеш,
Хоч ти й які високі чоботи зодягнеш.
А все ж зістанешся таким, яким ти є.

Фавст: Я зрозумів, що всі людські науки,
Ті скарби духа, я збирав дарма.
Як тільки з горя я заламлю руки,

В моїй душі піяких сил нема.
Бож і на волос я не вине
І до безмежного не ближче.

Мефістофель: Мій панцю! ви трактуєте всі річі,
Як люди звичні трактувати їх;
Ми зробимо хоч трошки розумніше
І візьмем від життя як можна більшє втіх.
До ката! Бож як руки так і ноги
Твої, — так само й зад і голова.
А їх вживати вже не вільно мати змоги?
Хіба на них вже не мої права?
Коли шість коней я купити міг,
То їхні сили може не дія мене?
О, ні! Я їду тими так шалено.
Як би і сам я мав три парі ніг.
Отож, сміліш! а міркування кинь
І враз зі мною в світ широкий линь!
Какуж тобі, що фільозоф дурний —
Мов худобина на землі без паши,
Де привязав його до місця дух лихий,
Хоч навколо насовинська найкраї.

Фавст: Та з чого ж ми почнем?

Мефістофель: Покинемо цей кут!
Так є тюрма! Що нам робити тут?
Яке життя: між цими кістяками
Висотувати себе перед учениками?
Облиш сусідові цю честь!
Навіщо молотить пусту солому?
Знання, що в тебе може ести,
Ти з цих дітей не передани ні кому.
Одни з них вже сюди, здається, йде.

Фавст: Не можу я тепер його приймати!

Мефістофель: Не гарно так! Хлопчина довго жде,
Як тут його прогнати без розради?
Твій плащ і шапку! — зодягнусь як стій; (переодягається).
Здається, маска до лиця припаде.
Ти покладись на дотеп мій!
Я чверть годинки. Ти не гайся
Та в подорож тим часом прибрайся. (Фавст виходить).

Мефістофель (переодягнений в одіж Фавста):
Ненавіть тільки розум свій, який
Найвища сила у людей,
Вір чарівництву лиши та чуду,
Хай дух брехні тебе введе в облуду.
То ти вже певно будеш мій! —
Ти маєш духа буйного від долі,

Що неприборканій до вічності летить,
І над земними втіхами ніколи
В стремлінні тім не сниться й на мить.
Та крізь мілковину мізерну
Я потягну тебе в вир дикого життя.
І перед душу іспанжерну
Поставлю тільки привид страви і пиття.
І як би ти не млів, не бивсь, не поривався,
Спокою вже во-вік не знайдеш ти!
А зренітою, колиб і чортові не здався,
В безодні все одно ти мусів би піти!

(Ученик входить).

Ученик: Я в місті цім це тільки перший раз.
І прихожу з шанобою до вас;
Мені присмю розмовляти буде
З людиною, яку шанують люде.

Мефістофель: Я вашу чесність вислухаю радо!
А на землі таких, як я, багато.
Де-небудь ви вже вчилася, чи ні?

Ученик: Ви будьте першим вчителем мені!
Наука — це бажання все мос!
І свіжка голова і гроні в мене є;
Матуся не хотіла відпускати;
Та я вже так хотів щось путівого пізнати!

Мефістофель: То ви й потрапили якраз!
Ученик: По правді, я би вже пішов собі від вас:
Ці стіни, заї, їх оздоби —
Мені не зовсім до виходоби.
Знацдо вже тісна кімната ця.
Ні зелені нема, не видко деревця.
А в заятях цих поміж лавками
Пропадайсь хоч зараз з серцем і з думками.

Мефістофель: На все привичка є в людей.
Дитинка павіть матірних грудей
Не візьме добровільно на початку,
А там — дивись, — присалось немовлятко.
Оттак і ви до мудрості груїй
Прилипните, що-день — то жадібніце.

Ученик: Я з радістю, хоч я ще й молодий. --
Але скажіть мені, як це зробить зручніце?

Мефістофель: Скажіть мені на сам переч.
Який би ви хотіли факультет?

Ученик: Бажав би я, як слід — ученим бути;
Всі речі на землі, всі таємниці н'єба,
Природу всю, всі мудроці збагнути.

Мефістофель: То ви й попали там, де треба.
Та треба тільки нильшим бути
І не шукати зайвої розради.

Ученик: Я й сам за тим, душою як і тілом;
Та деколи хотілося би мати
Хоч трошки відночинку, хоч у свято,
Та погулять на волі, по неділям.

Мефістофель: Щацуйте час, бо хутко він минає;
Та вже порядок нас навчає
Розмірювати його. На перший час
Курс льогіки корисний є для вас.
Тут духа добре памуштрують,
Прикрутає гарю, зашиурують,
Щоб він ніколи і не на крок
Не збився з іраційльних думок.
Щоби навчився твердо йти
До певної, постійної мети.
А потім навчимось за деякий там час,
Щоб те, що зразу робиться у вас, —
Чи йка, чи піття, чи то звичайне слово, —
Як по команді йшло: раз-два-а три — готово!
Що правда, фабрика думок
Варстатом ткацьким виглядає.
Де рух один аж тисячі ниток
Порушує і ткани виробляє;
Сюди-туди той човничок спусє,
Один удар всі ниточки сплітає.
І фільозоф отак висновує своє,
Все мусить бути так — отверто, —
«Як перше є, як друге є,
«То мусить бути третє і четверте.
«Як першого та другого нема,
«То третє і четверте — теж дарма.
Ученики захоплені його річами, —
А все таки не стали ще ткачами.
Хто хоче щось живе пізнати,
Той мусить духа з цього виганяти,
Тоді в його руках вже всі частини;
На жаль, духовний звязок їх загине.
«Encheiresin naturae» це в хемії зоветься.
Тут хемія сама вже з себе, знай, сміється.

Ученик: Та я щось тут не добре розумію.

Мефістофель: На другий раз, я маю вже надію.
Лиш треба вивчитись редукувати,
А потім добре класифікувати.

Ученик: Від цього зараз в голові мені
Так закрутилося, мов колесо в млині.

Мефістофель: А далі перш за все візьміться
До метафізики; навчіться
Глибоко думати про те,
Що в голову ніяк не увійде.

Дурниця: вмістите, чи там не вмістите.
А влучнє слово знайдеться на те.

Та в перший піврік для початку
Навчайтесь точного порядку!
Щодня навчання п'ять годин:
Вже будьте тут, як тільки вдарить дзвін.
І дома часу не марнуйте,
Всі параграфи затвердіть;
Уважно слухайте, пильнуйте,
Щоб не сказати того, що в книжці не стоїть.
Та все записуйте у зинток свій,
Мов це біг диктував сам дух святий!

Ученик: То вже про це й не говоріть подвійно:
Я знаю й сам, як добре це;
Як на папері мається вже все,
До дому можна понести спокійно.

Мефістофель: Ще факультет мені скажіть!

Ученик: До правознавства я прихильності не чую...

Мефістофель: Я це за зло не поміркую.
Бо з правом, наше, справа зле стоїть.
Закони та права, мов ту хворобу,
Що в снадку нам досталась від дідів.
Ми тягнемо від роду та до роду
І понириємо від нас до всіх країв.
Тут розум — дурощі, а добре — злом зробилось:
А ти терпн за те, що ти вже внутрі!
Про право ж те, що з нами народилось,
Нема ні слова в книгах цих наук.

Ученик: Я їх ще більш незнавижу в цей час;
Щасливий той, хто вчиться в вас!
До богословія я щось охоту маю.

Мефістофель: Я вас туманити не дуже то бажаю.
І що науку можна залишити.
Тут важко ложну стежку оминути,
В науці тій на дні багато трути,
Якої від ліків не легко відрікнити.
І в ній найкраще слухати одного,
За всі слова клястись, що вчули ви од нього.
І взагалі тримайтесь тільки слів!
Тоді ввійдете через певну браму
В притвор обіцянного храму.

Ученик: Та без понять нема, здається, слів?

Мефістофель: І що? Не треба вам жахатись,
Бо де забракне нам понять.
Там можна зручно слово підібрати.
Словами легко спречатись
І з них системи будувати.
На слово вірять всі прихильно,
Від слова йоти відібрать не вільно.

Ученик: Даруйте, що донитуюсь весь час!
Я ще побуду тут хвилину;
Цікаво, що про медицину
Почую я тепер від вас?
Три роки — за короткий час,
А позже це таке широке — Боже!
Вказівка правильна як-раз
Мені вже даліше допоможе.

Мефістофель (про себе): Набрид мені цей тощ сухих розмов:
Я мушу чорта грати знов (голосно).
Дух медицини зрозуміть — це легче всього.
Ви все проштукуєте, велике і мале,
Щоби парешті здатися на Бога,
Як він пошлє.
За всім знанням ганятись не потрібно.
Хто знає, в чим найкращий лік!
Хто зловить тільки мить догідну,
Той мудрій чоловік.
У вас, я бачу, гарний стан,
Лиш будьте сміливі та дужі!
Новірте тільки в себе сам, а там
Новірять вам це й інші души!
Та до жінок боріться особливо;
Іх вічне ох та ах
В сто-тисячних разах
В чудовигій спосіб вилічить можливо.
Лиш треба мати такт, не надати духом,
То будуть всі вони у вас під капелюхом.
Вони титулам вірні ймуть,
Ішо в вас найкращі висліди науки,
А потім візьметесь за всякі хитрі штуки,
Яких роками інші ждуть.
Навчіться живчика, як треба, потиснути,
А там жагучим ноглядом бліснути,
А потім вільно обійті за стан,
Мовляв — шиурівка може шкодити вам?

Ученик: Це звісно, як і де! Це краще вже мені!
Мефістофель: Молодче! всі теорії сухі,
Зелене тільки дерево життя.

Ученик: Клянусь, у мене дивне почуття;
Чи я це раз прийти до вас не можу?
Щоб вашу мудрість до кінця почути.

Мефістофель: В чим тільки зможу, я вам допоможу.
Ученик: Піти від вас пі з чим для мене важко буде;
Я свій альбом подати вам хотів...

Будь ласка, напишіть хоч пару слів!

Мефістофель: Гаразд! (пише і віддає).

Ученик (читає): Eritis sicut Deus scientes bonum et malum.
(З пошаною згортає книгу і виходячи кланяється).

Мефістофель (йому вітід): Слідкуй старим словам моєї
тітки-гадюки,
То певне образ Божий твій тебе приведе до розшуки.

Фавст входить.

Фавст: Куди ж тепер ити?

Мефістофель: Куди захочеш ти.
Великі і малі побачимо світи.
З яким захопленням, з цікавістю якою
Відбудеш ти мандрівку що зі мною!

Фавст: Та чи ця довга борода моя
Привикнє до безжурного життя?
Ця спроба нам не пощастииться.
До світу я не вмів припорохитися.
Між людом я здаюсь таким малим,
Я не рішучим буду неред ним.

Мефістофель: Мій другож! Швидко це минеться;
Новірши сам собі і візнаєш, як живеться.

Фавст: А як ми з дому виберемся в нутрь?
Візник, карета, коні — єсть у тебе?

Мефістофель: Потрібно тільки илац мій розгорнути,
І він нас понесе аж поїд і чобо.
Та тільки в подорожі свою
Ніяких тлумків не бери!
Одна крихітка доброго вогню
Нас від землі підійде до гори.
Чим легше, тим скоріше подіїмо, гадаю.
Ну, я з новим життям тебе поздоровляю!

ПИВНИЦЯ АВЕРБАХА В ЛИПСЬКУ.

За столом кумпанія веселих гультаїв.

Фрош: Ніхто не іде? Не весело ні кому?
Чого похююнілись і мовчкни сидите?
Не слід вам удавати намочену солому;
Звичайно як огонь ви горите!

Брандер: Твоя вина, бо ти сидиш дарма;
Ні свинства, ні дурниць нема.

Фрош (виливає йому склянку вина на голову): На маєш:
перше й друге!

Брандер: Та що це ти, свине?

Фрош: А так! Також ти просив мене!

Зібель: На двір, хто тут веде сварю!
А ну-мо враз! під'їдайте лиши огню!
Гон! голла, го!

Альтмаєр: Ой, пробі! що за мука!
Де вата? Цей мені вже роздирає вуха!

Зібель: Як задрохжить скленіння поверх нас,
Тоді як чується густий, ґрутовиніт бас.

Фрош: На двір, хто сердиться! А ну-мо, тільки враз!
Трам-та-ра-лира-ра!

Альтмаєр: Тра-ля, тра-ля, ра-ра!

Фрош: Гортанки всі настроєні якраз!

(співає): Державо римська і свята,

Як держави при куні?

Брандер: Ногана пісня! Тыфу, — це пісня політична!

Наринів'я помолітися Богу іслукаво.

Що вам не треба дбати про цю святу державу!

Я думаю: щастлива доленька моя,

Що канцлером і кайзером не я.

А голову і ми таки новинні мати.

Давайте, будем вибирати!

Ви знаєте, які привелети тут потрібні. —

Вирішуйте, хто здібній??

Фрош (співає): В гору, в гору, жайворонки враз!

Поклонітися милій сто тисяч раз!

Зіbelь: Поклони їй? о ні! про це її не хочу чути!

Фрош: Поклон їце її поцілунок мусить бути!

(співає): Одчини! в тиші пічній.

Одчини! то милій твій!

Зачини! вже більші дні!

Зіbelь: Так, так хвали та слав! виспівуй її пісень!

Та буде ще колись утіха в мене.

Звела вона мене, зведе її тебе напевне.

Хай домовник коханком буде її,

На роздоріжжі заздритися на неї!

А з Лисої гори хай цан хіба старий.

Тікаючи, «добраніч» її заблес!

А хлонець чесний; молодий

Западто добрий зація неї!

Про привітання я не хочу її знати.

Хіба би пішиби її повибивати.

Брандер (без кулаком в стіл): Послушайте мене! Мовчать!

Мовчать!

Признаїте це, я знаю жити, напевне!

Раз тут закохані спідять,

Я мушу їм нове ѹось заспівати.

Щось на «добра-ліч» гарне та чудове!

Ця пісенька нового крою, —

А ви гуртом підтягуйте за мною!

(співає):

В пивниці була миш колись,

Що їла сала й масла,

Як доктор Лютер черевце

Чималенік запасла.

Кухарка дала їй мишак.

Її стало в світі тісно так, —

Неважж то від кохання?

Хор (весело): «Невже ж то від кохання».

Брандер: Біжти сюди, біжти туди,

Не з кожної калюжі.

Ніяк не збудеться біти,

Болити її ще й дуже.

Стакала, — дикий то танець,

Та хутко її прийшов кінець,

Невже ж то від кохання?

Хор: Невже ж то від кохання?

Брандер: Прибігла в кухню в білій день,

І впала на підлогу,

Стогнала важко цілий день

І душу дала Богу.

Сміється кухня тай двірня.

Ага! Сказилася дурна.

Невже ж то від кохання?

Хор: Невже ж то від кохання?

Зіbelь: І справді втіха для дурних!

Це в них мистецтвом має бути!

Щурати та минати підсніть отрути!

Брандер: А ідкоти ласкавий ти до них?

Альтмаер: Ах, лисоголовий цузачу!

Тобі миншай нещасливих якаль стає, —

В роспухлій минії справді бачу

Якраз подобіє твое.

(Фавет і Мефістофель приходять).

Мефістофель (до Фавета): Передовсім нам треба завитати
В веселе товариство. Цей народ
Навчить тебе, як жити без турбот.
У них щодня, як бачиш, свято.
З безкурицтю та дрібкою ума —
Танцює, круиться кумпанія завзяті.
Мов за хвостом малі котята.
Як тільки босю голови нема,
Та ще шинкар боргув їм вина,
То їм на цілий світ начкати!

Брандер (вказуючи на Фавета і Мефістофеля):

Ці тільки що приїхали мабуть;

По їх манерах незвичайних знати.

Вони й годинки не пробути тут.

Фрош: Що правда, міста вже над Ліпськ не відшукати!
Це наш малий Париж, а в нім окремий люд.

Зіbelь: За кого ти вважаеш їх?

Фрош: Це ви лінійт мені! При новій склянці трунку
Я хутко випробую в них,
Як тільки схочу, що найтіньшу струнку.

Вони, здається, з роду підихтичі, —
Бундочні та сердиті панічі.

Брандер: Нашевисе шарлятани ці людиська.

Альтмаер: Мабуть.

Фрош: Увага! Я берусь за їх!

Мефістофель (до Фавста): Не чув цей народ, що чорт так
близько.

Хоч ти за обинивку бери їх всіх!

Фавст: Уклін, напове, всім!

Зіbel'. Спасіб за поклон.

(Міряє пішиком Мефістофеля збоку.)

Чого ж це трохиши пікують він?

Мефістофель: Дозвольте коло себе її нам присісти!

Хоч поблажаем в гурті! Вина і пива
Норядного немає в вашім місці.

Альтмаер: У вас натура надто вибаглива.

Фрош: Ви в Рінаху не почували часом?

Пан Іванко приймав, напевно, вас?

Мефістофель: До його не звертались ми цей раз:
Та він чимало нам останнім разом
Росказував про землячків своїх,
І через час поздоровляє їх!

(Кланяється в бік Фроша.)

Альтмаер (тихо до Фроша): От, маси! Цей же з тих!

Зіbel'. Та їй хитрій з біса!

Фрош: Пострірай! Покажу я тобі!

Мефістофель: Коли не помняюсь, чули ми,
Як ваше товариство тут співало.

Тут гармонійно голос від стіни

Та стелі, нам здається, відбивало.

Фрош: То ви мабуть співали?

Мефістофель: О, ні: охота є, та сили брак.

Альтмаер: Так заспівайте щось!

Мефістофель: Як воля, заспіваю.

Зіbel'. Щоб тільки пісенька нова!

Мефістофель: Ми тут з Еспанії, а в тому краю
Багато єсть пісень і доброго вина!

(співає): Жигв раз король преславний,

А в його була блоха, —

Фрош: Ви чуете? Блоха! Новенька вість!

Блоха — це дійсно чистий гість!

Мефістофель (співає):

Жигв раз король преславний.

А в його була блоха:

І ту блоху кохав він.

Як рідного синка.

Кравецтво поспіливав він
Всієї сторони,
Блоці пошиль сказав він
І мундір і штани.

Брандер: Та не забудьте тим кравцям згадати,
Щоби гаражд прыміряли вони, —
Во як на лихо скорчуться штани,
То, певне, їм голов своїх не мати!

Мефістофель: В єдваби їй оксамити

Блоху ту зодягни,
На ленточці пришнитий
Це їй хрест її пришнити.
Блоха міністром стала,
На грудях дві зорі;
Рідня її дістала
Прихильність при дворі.

Як завелися блохи
В достатках тай добрі,
Намучилось не трохи
Все наиство при дворі.
Не сміли ті напове
Тягнути блох під суд.
А ми, як тільки зловим,
На ніготь і канут!

Всі (весело): А ми, хто тільки злове,
На ніготь тай канут!

Фрош: Браво! Браво! Це нового крою!

Зіbelь: Хай буде так зі всякою блоховою!

Брандер: Хто тільки кусає, на ніготь його!

Альтмаєр: Хай живе свобода! Хай живе вино!

Мефістофель: В честь волі яб і сам хотів хоч раз ковтнути,
Колиб у вас вино хоч трохи було краще.

Зіbelь: Не зовсім це приємно чути!

Мефістофель: Боюся образити шинкаря,
А то наповне товариство паше

З пивниці нашої могло би щось хильнути!

Зіbelь: Сюди його! Відповідаю я!

Фрош: Щож, доброго віна ми выпімо для вашої шаноби,
Та тільки юзоб не так маленькі були спроби,
Во, знаєте, щоб правильно судити,
Потрібно новцу пельку нам налити.

Альтмаєр: (тихцем): Вони знад Раїну, там добірні випа!

Мефістофель: А свердель есть у вас?

Брандер: Навіщо свердель вам?

Хибаж у вас бочки перед дверима?

Альтмаєр: Он кошик, свердель певне буде там!

Мефістофель (бере гвердель і звертається до Фроша):
Тепер скажіть, яке вино вам любе?

Фрош: Це як? Хіба у вас всіяке є?

Мефістофель: Та вибірайте, хто що не!

Альтмаєр (до Фроша): Ага! Ти вже почав облизувати губи!

Фрош: Гаразд! Як вибирать, то вже надрайнське, наше!
Отчизна нам вино дарує як найкраще!

Мефістофель (просверчує діру на краю стола, де сидить Фрош):
Давайте воску, щоб діру заткнути!

Альтмаєр: Ах, це одна комедія дурил!

Мефістофель (до Брандера): А вам?

Брандер: Мені шампанського вина!
Міцного тільки, прошу не забути!

Мефістофель (проверчує діру, тимчасом інші затикають воском.)

Брандер: Чуже не завин можна оминути.
Нераз і в нас смачного не стає.

Француза Німець стерпти не може,
А все таки вино французьке не.

Зібелль (в той час, як Мефістофель наближується до ного):
Я завиню ю що-найсолодше, —
Признатися, квасиеньке не мос.

Мефістофель (робить діру): Токайського вточти би
для вас!

Альтмаєр: Панове, а чи ви не смієтесь з нас?
Погляньте в вічі нам, хіба це гречно?

Мефістофель: Ай, ай! з напанамі жартувати —
Для нас занадто небезпечно.
Скажіть, якого вам подати?

Альтмаєр: Яке лині є! Щоб довго не пітати!
(Потім, як всі діри проверчено і заткнено.)

Мефістофель (з чудацькими жестами):
Виноград дає лоза,
А роги має і коза, —
Вино, це сок, що з дерева спливав,
Стіл дерев'яний теж вино має,
В природу поглядом пірпуть!
Повірте тільки, чудо тут!
Ну, паточіть тенер і пийте!

Всі (витягають корки, а бажане вино натікає кожному в інклюни):
О, дивне джерело! О чудо з чудом!

Мефістофель: Та обережно! Й краплі не розливайте!
Всі (плюють в друге і співають):

По канібалські любо нам,
Немов пятьсот свиням!

Мефістофель: Ось, вільний люд! Як весело йому!

Фавст: А я хотів би звідсіля зібратися.

Мефістофель: Чекай, їх свинство в шир і в глибину,
У всій красі повинно показатись.

Зіbelь (не обережно, вино виливається на землю і стає полум'ям):
Огонь! Рятуйте! Іскло тут горить!

Мефістофель (заклинає полум'я): Будь тихо, приязна стихія!
цить!

(до товариства): Огню на цей раз тільки нара кранець.

Зіbelь: Що це таке? Дивись! Не на таких потрапив!
За це вам дорого прийдеться заплатити!

Фрош: Хай тільки він відважиться це раз!

Альтмаєр: Хай забігається в цій хвилі з перед нас!

Зіbelь: Ви що задумали, наши націю дорогонький?

Вам тут дістанеться за ванії вигребеньки!

Мефістофель: Мовчи, старий бурдогу! Перестанеш?

Зіbelь: Ах, ти мітло!

То ти ще нам грубяниши?

Брандер: Стрівай! ти вже своє дістанеш!

Альтмаєр (витягає корок зі стола, на якого наше огнем):

Горю! горю!

Зіbelь: То чарівник!

Ножем його! Немає прав для них!

(Витягають ножі і кидаються на Мефістофеля).

Мефістофель (з поважкою міною на лиці):

Хай облудний звук

Замінить кожен кут. —

Будьте там — то тут!

(Вони стоять здивовані і дивляться один на другого.)

Альтмаєр: Де я? Який роскішний сад!

Фрош: Це виноградник? — може синиться?

Зіbelь: І під руками виноград!

Брандер: А осьде серед листя —

Зелений кущ! Поглянь, яка китиця!

(Ловить Зібеля за ніс. Другі роблять те саме і підносять ножі.)

Мефістофель (як перше): Хай спаде блуд з очей!

Затягте, як то чорт жартує!

(Зникає з Фаустом, приятелі виписують один одного.)

Зіbelь: Це що?

Альтмаєр: Як?

Фрош: То твій був ніс, чи чий?

Брандер (до Зібеля): То це твій ніс в руці держу я?

Альтмаєр: То був удар! Я ніг своїх не чую!

Стінця єоди, а то виаду я!

Фрош: Та ні, — скажіть, що сталося тут?

Зіbelь: Де харцизяка той? Як здивлю де в куточку,
То вою! І там юму капут!

Альтмаєр: Я бачив, як він сів на бочку
І вилетів крізь двері, що з дороги. —
Мов олова налив мені хто в ноги.

(Обертається до стола.)

Хто знає, чи вина в столі нема...

Зіbel'я: Дафма! Те все облуда і мана.

Фрош: А все ж, здається, исти ми вина.

Брандер: А з виноградом — що то за облуда?

Альтмаєр: Хай скаже хто тепер, що вже не має чуда!

КУХНЯ ВІДЬМИ.

На низькому огнищі стоять на триніжках великий казан. В парі, що здіймається з казанів в гору, показуються ріжкі постаті. Стара малина сидить при казані і шумус його, писляючи, щоб він не збігав. Коло неї сидить малина-самець з молодими маленятами і гріється. Як стіни так і стелі кімнати оздоблені дивовижним домашнім спаряддям відьми.

Фавст і Мефістофель.

Фавст: До чарівництва чую я відразу;
Невід'ємні ці дуроці з одного разу
Загоють рани всі мої?

Чи в бабі я шукатиму порад?
Невід'ємні безмисле вариво мені
Завернє тридцять літ назад?
Як ти не знаєш крацього за це,
Тоді пронала вся моя надія!
Природа й мудрий дух не принесе
Багъзаму крацього од цього зілля?

Мефістофель: Мій друге, ти сказав премудрій слова!
Щоб ти відмолоднів, — є засіб і нескладний.
Єсть іншина книжка — в ній одна глава —
Та засіб цей для тебе нечінайданий.

Фавст: Скажи, якій?

Мефістофель: Гаразд! Цей засіб — без грощей,
Без лікаря, без чарів можна мати:
Виходи раненько в поле, або в луг,
Почин рубати та конати,
Себе, свій розум і свавільний дух
Заворожи в те колесо заклите,
Живися тільки страшою пісною,
З худобою будь худобниа й сам,
Не бійся на ріллю посити гною, —
Оде, мій друге, — вір моїм словам —
Найкращий спосіб без чудацьких соків
Відмолодніть на вісімдесят років.

Фавст: На якаль, я не привик до плуга тай лопати.
Я навіть їх до рук не вмію взяти,
Таке життя занадто тісний кут.

Мефістофель: Як так, то відьма необхідна тут.

Фавст: Навінож баба та якраз?
Хіба тобі той сок зварити важко?

Мефістофель: О цеб то раз провів я гарно час!
В той час сто сот мостів побудувати не тяжко.
Не стільки потуки та знання.
Як того терпію треба в тім що-дня.
Тут тихий дух чимало років висне.
Аж докіль все як слід не перекине.
А скільки речей ще потрібно там.
І кожна річ окремого гатунку!
Хоч цього чорт їх вивчив сам,
Та не змайструє й чорт такого трунку.
(Показує на малпі.) Поглянь, що за народ коло отню!
Тут маєш пару слуг і їх рідно. (Со звірів.)
А господиня з дому відстіла?

Малпі: На веселля.
На мітлу сіла
І полетіла
З дому крізь комин.

Мефістофель: А довго дома не буває баби?

Малпі: Аж доки не нагрієм лани.

Мефістофель (до Фавста): Сподобалась тобі оци худібка
чесна?

Фавст: Таких плюгавих важко вже й знайти.

Мефістофель: О, ні! в розмову з ними краще увійди.
А потім говори, що несприємно! (Со звірів.)
Скажіть мені, прокляті кукли,
Що робите ви там коло кітка?

Малпі: Для бідних борці, щоб з голоду не нухти.

Фавст: Громада їх, як видно, не мала.

Самець (підноває до Мефістофеля і підлеється до його):
Заграємо в двох!
Хай я хоч разок
Щось маю в кишечі!
Горює сім'я, —
Розумний і я,
Як гроні є в мене.

Мефістофель: Як дуже малпа би тоді раділа,
Колиб вона в лото ще грата вміла!

(Тим часом маленята забавляються великою кулею і прикочують її
перед Мефістофеля.)

Самець: Ця куля — світ.
Цю з давніх літ
Летить безбожний!
Як скло дзвінить,
Пронаде в мить, —
В пурпурі порожній.
Він тут бліщинить,
А там горить.
Я жить сироможний.
Ти, синку мій,
Поодаль стай,
Бо тут твій гріб є!
Все глина в ній —
Буде черіне.

Мефістофель: А решето?

Самець (здіймає пого): Як злодій хто,
Я міг би в цім пізнати.
(Віжить до самки і сильє її поглянути в решето.)
Глянь в решето!
Пізнала — злодій хто? (До Фавста.)
Можна сказати?

Мефістофель (підходить до огню): А нашо горника?

Самець і Самка: Знайшли дурачка,
Не знає горника,
Не зна, що котел це.

Мефістофель: Негречіні звірюки!

Самець: На вінника в руки,
Сідай на кріслце!

(Сильє Мефістофеля сідати на крісло і подає йому вінник.)

Фавст: (що цілий той час стояв перед дзеркалом і приближався,
то віддалявся від нього.)

Що бачу я? В цім чарівничім склі
Що за красуня з'явилася мила!
Кохання! дай мені як найрудкіші крила
І поведи мене в її край!
Колиб я тут не гаявсь пі хвилини,
Колиб я міг побачити її!
Бо тут я бачу тільки як в імлі
Чарівний образ дорогої жінки!
Чи може бути де така краса?
Чи може всю свою красу що до крихітки
В це дивне тіло скласти небеса?
Новжеjk на цій землі таке бував чудо?

Мефістофель: Звичайно, як творець над ним шість днів
потів,

А при кінці аж сам собі зрадів.
То, невне, вже ѹось гарне мусить бути!
Тепер ти тут надивинся доволі;
Я скарб такий придбаю вже тобі!
Цасливий той, хто має ласку в долі,
Дістать його за жіночку собі.

(Фавст дивиться й далі в дзеркало. Мефістофель витягується в кріслі і продовжує, забавляючись вінком, що в його в руках.)

Я тут сижу, мов цар який на троні,
Оце мій скіптр, а як би ще в короні...
Малпі: (як досі робили ріжні дивовижні рухи, приносять з великим криком Мефістофелеву корону).

Ти з крові зроби.
Сльозами зліши
Корону незгірну!

(Стунають незграбно а короною і розривають її на дві частині, а якими скачуть навколо Мефістофеля.)

Пронало! Ми йдем
І з криком ведем
Розмову для віршу.

Фавст (перед дзеркалом): Здається, я здурію тут за мить!
Мефістофель (вказуючи на малпі): А в мене в голові щось робиться те саме.

Малпі: Як нам почастити,
То й ми говорити
Потраним думками.

Фавст (як перше): А в грудях в мене полумя горить!
Ходімо звідсія скоріше!

Мефістофель (в тому самому положенні):
Водай одно, а треба похвалити,
Що це поети пайціріні.

(Котел, на який самка до цієї хвилі перестала звертати увагу, починає збігати; поветас велике полумя, яке вилітає крізь комин. Відьма прилітає крізь комин в полум'ї з страшим криком.)

Відьма: Ай! ай! ай! ай!
Дурний осел,
Проклята свине!
Прогавив котел,
Попарив мене!
Нікчемний лінтяй! (Побачивши Мефістофеля й Фавста.)
А хто це тут?
Ви ѹо за люд?
Чого ви тут?
Мені на злість?

Огонь роз'єсть
Всю вашу кістя!

Червас сподінником з кітла і виливас на Мефістофеля. Фавста і мали, малин скавулять.)

Мефістофель (обертає вінок і бе ним по шклянках та горішках):

Я бю! побю!

Твій борць пролюю!

Пропахло шкло!

Цей жарт, сово,

Мій такт на всю

Мельодію твою! (Відьма відступає в злості і жаху.)

Мефістофель: Ах, костомахо! побана, свине!

Ще не пізнала свого пана?

Хто має право стримати мене?

Пронаден ти і челядь вся ногана!

Червоного плаща вже не завважин!

Не пізгаєши, хто з курячим пером?

Хіба обличча я закрив рідном?

Чи може ти мені назвати себе прикакажеш?

Відьма: Даруйте, паноньку, за мій лихий привіт!

Не бачуж я кобилячих конит.

А ворони оба куди сковались?

Мефістофель: На цей раз можна ще простити,

Бо вже чимато проминуло літ.

Як ми з тобою зустрічались.

Культура по світах тепер цвіте,

А проти чеї й чорт не має змоги,

Фантому півночі не страшило вже піде,

Тому ж залинув я: хвіст, пазурі і роги.

А що до пір — я їх повинен мати,

Та між людьми пошкодилив воин.

І як сучасна молодь, так і ми

В лиціках фальшивих мусимо гуляти.

Відьма (танцює): В угіді в мене голова дурина,

Що знову в мене любчик саташа!

Мефістофель: Не згадуй, бабо, тут його імя!

Відьма: Чому? Хібало воно не ваше?

Мефістофель: Його давно вже в байку записали;

Хоч для людей від цього і не краще:

Лихого збулися, лихими поставали.

Я в тебе «пан барон» — без всяких передмов,

Бо лицар я — не менше других — благородній.

Хібаж у мене не шляхетна кров?

А це мій герб, пошанування годиній.

(Робить цепристойний рух.)

Відьма (рогочеться на весь рот): Ха! ха! Про себе не забули!
Ви все такий жартун, як завше були.

Мефістофель (до Фавста): Мій другоже, тут тобі не шкоди
люб павчиться,
як з відьмою потрібо обходитись.

Відьма: Скажіть, панове, чим служити можу?
Мефістофель: Дай пікліяночку відомого ниття,
і то старснького, попрошу:
Чим старше сок, тим більше в нім життя.

Відьма: Я зараз! Тут я маю ілюнку,
З якої часом щохаю й сама.
І смроду в ній ніякого нема.
Вам пікліяночку настіть — мені не важко.
(Тихцем до Мефістофеля): Та перше я його до цього приготовлю,
А то й годинки він не проживе.

Мефістофель: Целк приятель; він вине на здоровля
Найкращий сок твоєї кухні так, як є.
Рисуй ліні коло, примовляй, замовлюй,
А потім подавай йому вино своє!

(Відьма з дивовижними рухами та виразами на обличчі рисує коло
і ставить перед його всікі дивовижні речі; між тим починають пікліяни
дзвонити, а казан гудіти і складають концерт. Наприкінці відьма приносить величезну книгу, ставить мали в коло і кладе на одну з них
свою книгу як на пульт. Маленята держать смолоскип. Відьма
киває до Фавста головою, щоб він підходив до неї.)

Фавст (до Мефістофеля): Ну, ти скажи: павіщо ці дурниці?
В скажених руках, в драмитю чарівниці
Я бачу найпростінку брехню,
Ненависку цю всю бриданю!

Мефістофель: Дивак бо ти, тай годі! Це тільки так, для
[сміху].
Не будь таким критичним до всіх справ!
Вона . як лікар—має в тому втіху.
Без цього сок тебе, як елід би не прорав.
(Силує Фавста увійти в коло.)

Відьма (починає дуже уважно декламувати з книжки):

На ум бери!
Бо десять — раз,
А два зітри,
То три якраз.
І все гаразд!
Чотири змий,
А шість і пять
В лічбі моїй
Порахувать

Як вісім — сім.
І вже по всім.
Бо дев'ять раз.
Десять пі — раз.
Так лічить відьма кождий раз.

Фавст: Стара, здається, має лихорадку.

Мефістофель: Це тільки перше слово на початку.

А дасій так звучить вся книга до кінця.
Часу чимало я на цій просурмив.
Бо цілковита суперечність ця
Таємна для мудриця так само, як для дурнів.
Слова ті, друже, і нові й старі.
Цим способом користуються веюди.
Що три — це бач — одно, одно — то три.
Щоб замісць правди підсувати облуди.
Отак базікають всі люде всіх віків.
Та хто з дурніми сперечатись буде?
Звичайно чоловік, як вчує пару слів,
Міркує, що і в них цовинна думка бути.

Відьма (продовжує): Всі сили всіх

Наук отсих
Для всіх світів таємні.
А хто й не гадав,
Той іх дістав
Без труду задаремне.

Фавст: Що за безглазди нам вона говорить?
Боюсь, що хутко трісне голова.
Я тут, здається, чую цілі хори
Стотисяч дурнів, не її слова.

Мефістофель: Ну годі! годі мудра чарівниця!
Давай линчені хутенько свій напій.
По вінця новину шклянічку налий:
Мій друг без вади вже напеться.
Чимало ступнів має вій у нас,
І всяких соків винищав нераз.

Відьма: (З усікими церемоніями наливає шклянку; в ту хвилю, як Фавст притулює шклянку до губ, новстає маленьке полум'я.)
Мершій ковтай! Не дилькоти!
За хвильку весь перемінишся.
Тепер ти з чортом «ти на ти»
А все ще полумя боїшся?

(Фавст винищує чарку. Відьма розриває коло. Фавст виходить з його.)

Мефістофель: Тепер на двір! Не вільно спочивати!

Відьма (до Фавста): Хай вам ковток пожитку принесе!

Мефістофель (до відьми): Я вже тобі віддячуся за все,
В Вальпургієву ніч ти можеш пригадати!

Відьма (до Фавста): Ось пісенька! Співайте ви її
Час від часу, щоб сок не виав на силі!

Мефістофель (до Фавста): Ну, підемо! та виходи в цій
хвилі!

Щоб сок проішов крізь члени всі твої,
Потрібно буде трохи пронітіти.
А потім зможеш сам беззакурно походити. —
Через якийсь там час, почусніши огонь,
Як зворухнеться в серці куїдои.

Фавст: Я ще хоч раз в те дзеркало загляну.
Якак краса — жіночтві образ там!

Мефістофель: Ні, ні! Небавом цю красу кохану,
Цей зразок всіх жінок побачиш сам.
(До себе): З цим трунком ти побачиш в мене
І в кождій бабі всю красу Елени.

В У Л И Ц Я.

Фавст і Маргарета проходять.

Фавст: Прекрасна папічко, не буде злого в тому,
Що буду вас супровожати до дому?

Маргарета: Не папина я, краси в мене тема;
До дому я потраплю вже й сама.

(Виривається і швидко відходить.)

Фавст: Мій Боже! Я це в перший раз
Таку красу роскішну бачу!
А скільки в цій душевиніх є прикрас,
Ще й трохи хитру має вдачу.
Уста рожеві, личко золоте, —
Здається, ще забуду їх во вік.
Як сяють очі зпід повік!
Той погляд в глибину душі наде.
Цю за дотепна відповідь й!
Це просто — радощі одні!

Мефістофель входить.

Фавст (до ного): Щоб ти мені цю дівчину злацілав!

Мефістофель: Яку?

Фавст: Та цю, що перейшла повз нас!

Мефістофель: Он-ту? Вона в попа була якраз,
Він з неї всі гріхи зігнав.
Я в сповідалальні підслухався весь час.
Вона з левинністю дитини
Йшла сповідатися без жадної провини.
На неї в мене прав нема!

Фавст: Штирнадцять років має вже вона?!

Мефістофель: Ти так говорили піби Дон-Жуан,

Ішо кожну квітку рвав би тільки сам,

Гадаючи, що честія таї ім'я,

Яких йому б не вільно рвати, нема.

Але не все бував так, мій наше!

Фавст: Магістре мій, йашовний та кохайший!

З моральми лишіть мене в спокою!

По доброму я скажу тільки те:
Що як цієї почі не буде
В моїх руках це тіло молоде,
То в північ ми розстанемся з тобою.

Мефістофель: Та розміркуй, чого ти захотів!
Пригайні треба чотиринацять днів,
Щоби придумати якусь нагоду!

Фавст: Колиб я спокій мав хоч сім хвилин,
То я й без чорта зміг би сам-один
Звести з розуму цю чарівну вроду.

Мефістофель: Говориш справді, як Француз який!
Як тільки сердиняся, то дуже шкода.
Навіщо зараз насолода?
Чи ж більше втіхи в насолоді тій,
Аніж водить її люди й туди,
Всі стадії кохання перейти,
Аж доки пунячик за вами не зівяне.
Як мудро пишуть деякі романни.

Фавст: Мій апетит і без кохання зре.
Мефістофель: Тепер без жартів, без нogrіз!

Говорю вам, що гарне це дитя
Не так то легко збити нам з пуття.
Де сила може лише програти,
Там треба хитрощами брати.

Фавст: Що-небудь хоч мені від неї принеси!
Веди мене в покой райської краси, —
Хустинку хоч дістати з її грудей,
Шідвязку милой, шиурочок хоч матий.

Мефістофель: Щоб знали ви, що я ваш біль
Бажаю циро з серця зняти,
То ми не тратимо тут і пари хвиль;
Я зараз вас веду в її кіминати.

Фавст: Її побачить? мати?
Мефістофель: Ні!

Вона в сусідки буде пробувати,
А ви в той час, в самотині,
В надії насолод майбутніх
Зазнаєте хвилини до віку незабутніх.

Фавст: Вже можна йти?
Мефістофель: Це ще за-рано; ні!

Фавст: Ти подарунчик роздобудь мені! (виходить).

Мефістофель: Вже й дарувати? Не кенсько на початку!
Як так, то справа піде гладко.
Чимало знаю скарбів я в землі.
Та требаж їх відвідати мені. (виходить).

ВЕЧІР.

Маленька чистенька кімнатка.

Маргарета зашлітає і завиває коси.

Маргарета: Я вже би дала щось, колиб узнати мені,
Що то сьогоднія був за пан.
У нього дійсно гарний стан.
Мабуть з шляхетської сім'ї;
Це вже з обличча можна прочитати, —
А тоб і не посмів так сміливо зафімати. (виходить).

Мефістофель і Фавст.

Мефістофель: Ввіходи! тихесеніко, — сюди!

Фавст (по деякому мовчаний): Я буду сам, а ти вже йди!

Мефістофель (озираючись): Не всі з дівчат такі до чистоти.
(виходить).

Фавст (оглядуючи кімнату): Витай, о сутінку святій!
Ти тут живеш, як в Божім храмі.
Солодкій біль, що серце рве з грудей,
Я заспокою мріями, думками.
Тут вів духом сунокою.
Норядку, миру, простоти.
Таке багацтво з бідністю такою!
В такій вязниці — скільки красоти!

(Кидастися в старе шкірятище крісло коло постелі.)
Прийми й мене, так як колись дідів
Чи в ічасті чи в журбі приймало ти в спокою!
Нераз немов на троні батько тут сидів,
Окружений дітей веселою юрбою.
Тут може й ти, в подяці за «христа»,
Моє кохання, з повними щічками
Нераз тулила дорогі уста
До рук сухих дідузових так само.
Я чую дух твій, дівчину мою,
Він наді мною в повноті й порядку.
Мов матінка навчає він що-дия,
Щоб ти на стіл послала скатерть гладку,
Та щоб піском була посыпана земля.
Кохана ручка янгольська твоя
Домівку що на рай переброяє,
А тут — (піднімає заслонку над ліжком)
Мені якийсь святий, небесний жах
Всю душу солодко проймає!
Природо! ти створила в легких снах
Тут янгола, що країцого немає;
Отут в теплі ховаєся дитя,
Отут здіймались груди піжні,

В цім місці виріс до життя
Небесний образ той роскішний.
А ти? Що треба тут тобі?
Як серце зворухнулося слабе!
Чого ж ти тут? Чом хилишся в журбі?
Нещасний Фавст! не впізнаю тебе.
Чи чарі тут розлито в цім покітрю?
Я їшов сюди у пристрасті гріховній,
А тут вже марю я про сон любовний...
Невже ж ми хилимось за подувами вітру?

Колиб вона ввійшла в оцю хвилину,
Як стало би ніяково мені!
Зухвалий Дон-Жуан за цю провину
Отут би зараз вінав до ніг її.

Мефістофель (входить з скринькою в руках):
Скоріш! вона вже йде; я в брамі спостеріг.
Фавст: Геть, геть звідсіль! вже не вернусь ніколи!
Мефістофель: А ось-де скринька, ще й ванілка доволі.
Ї набив я, чим лиши міг.
Ми в шафу запремо ці скарби.
Здуріє, як побачити тут його!
Багато дечого я всюди понагарбав:
Цей скарб підводить хоч хого.
Вона ж дитина! Гра для неї все.

Фавст: Чи ж можна так?
Мефістофель: Що за питання це?
Ви хочете його собі забрати?
Як так, то прошу вас ча другий раз
Не красти в мене гарний час
І зайвих заходів не завдавати!
Я й не гадав, що скупиндряга з вас...
Ти чухрай голову та три долоню,
А він — (кладе скриньку в шафу і замикає па ключ).
Ну, геть! Меріцій!
Я тій дитині молодій
І серце й волю вже якось наклоню:
А ви дивіться так байдужно.
Мов слухаете лекцію яку
І бачите суху та осуружену
Всю фізику та метафізику!
На двір! (входить).

Маргарета (входить з лимпою в руці):
Так душило тут і важко так! (одчиняє вікно)
А на дворі не зовсім тепла ніч.
Мені якось — сама не знаю як —
Коби хоч іменка вже прийшла скоріш!

Чогось боюся, щось мене ляка' —
Дурненка я і боязка така!

(Ночинас роздигатись і співає):

Жив в Тулі король, що дружині
До гробу був вірний такий.
Від неї в останній хвилині
Він келих дістаче золотий.

Той келих йому найдорожчий,
Він нив тільки з його вина;
Сльозами вминалися очі,
Як висунити келих до-дна.

А як довелося вмірати,
Ночав він ділить снаціцу,
Роздав свої землі багаті,
Лиши келих застався йому.

В той час перед лицарським збором
Король при банкеті сидів,
В роскішному замку над морем,
В світлиці славетних дідів.

Він стоячи винув останній
Ковтак, при погастім житті,
І викинув келих коханцій
В розбуркани хвилі морські.

І бачив, як келих водою
Налився і зринув на дно,
І очі покрилися пітьмою, —
Не пе вже ні краплі давно.

(Одчиняє шафу, щоб скласти одіж і спостерігає скриньку.)

Ах! скринька тут! Не знати, знідкіля,
А шафу, що й на ключ, сама заперла я.
Це справді диво! Хтоб сказати міг?

Що в ній таке? Чи може як заліг
Цю скриньку взяла непечка моя?
Та тут і ключик на шнурку висить!
Щож, як би взяти і скриньку однінить? (одчиняє)

Та що це! Боже, справді чудеса!
Такого скарбу я не бачила ніч з роду!
Це й пані зодяглаб, та що й з якого роду!
В найбільше свято наявіть! Це ж краса!
А ланцюшок мені не до лиця?
Чияж оця пишиота вся?

(Натягає на себе дешо і підходить до дзеркала.)

Як би це все добро — та було панне!
Я виглядаю в цім якось інакше.
Що там краса та молодість моя!

Хоч добре її з тим, та з цим ще краще.
Говорять люди, що вродлива я,
Але в людей ми тільки жалю гідні!

Всі золота жадуть,
І всі біжуть
За златом. Ах, ми бідні!

Г У Л Я Н Н Я.

Фавст в задумі проходжується. До його підходить **Мефістофель**.

Мефістофель: На прокляту любов! На всю некельную
стихію!

Я би прокляв ще гірш, але на жаль не вмію!

Фавст: Та що? Чого ти так завзявеся?
Чого так міцно зуби ти стиснув?

Мефістофель: Я тут биг зараз чортови віддався,
Колиб я чортом сам не був!

Фавст: А з глазду ти не зсунувся, мій друге?
Чи ж до лиця тобі так біситися дуже?

Мефістофель: Ти ж поміркуй! ту скриньку новин скарбів,
Що була в Греції, шіп загарбав. —

Як пенні це дійшло до вух,
Вона зикахнулася смокус гріховних; —

А в той жінки гострий шох,
Що-дия щось шеніче в молитовник,
І кожну річ вона сто раз на день обноха.

Чи то свята вона, чи то від злого духа;
А що до скриньки, — зараз відгадала,
Що в ній святого дуже мало.

Дитинко! — скрикнула вона —
Чуже добро підкинув сатана!
Ми Божій Матері його віднесемо,

То з неба може й манни діждемо.
А Греції десь подумала, відчувиши губи:

Дарованім коням не дивляться ще в зуби.
Невижек це справді тому гріх,

Хто скрипіньку цю подарувати міг?
А мати до иона в туж піч.

А він довідавшись, як була річ.
Коли його в дочонях засвербліо,

Говорить їм: це дуже гарне діло!
Блажен, хто соблазнъ переможе!

А в церкви черево хороше,
Вже скільки тих земель воно пожерло,
А все ж його ще й досі не рознерло.

Бо тільки церкви черево одно
Перетравить неправедне маймо.

Фавст: Це в них така вже звичка: взагалі;
Це можуть і жиди і королі.

Мефістофель: Перстені, ламцюшки той чіп
Без церемонії загріб,
Забрав — спасибі не сказав,
Якби горішків жмінку взяв.
Приобіцяв їм скарби неземні,
А ті стоять і тішаться, дури!

Фавст: А Гретхен?

Мефістофель: Щож, сумна сидить,
Не знає, що його робити, —
Той скарб їй дуже в голову залиш, —
Ще більше той, хто скарб приніс.

Фавст: Ненасна! жаль мені її!
А ти придбай ще другий скарб мені!
Бо той пічого був не варт.

Мефістофель: Для вас, мій панцию, все те жарт!...

Фавст: Зроби, як я тобі звелів!
Та тиб сусідку ще підвів! —
Будь чорт як чорт, — не розмазня, —
І скарб новий придбай ще цього дня!

Мефістофель: Так, паношку, я все зроблю в покорі!
(Фавст виходить.)

Закоханий — це ж гірше ніж дурний;
Такий віддасть і місяць, сонце й зорі
На радоші коханочці своїй! (виходить.)

ДІМ СУСІДКИ.

Марта сама.

Мій любий муж, — хай Бог простить йому! —
Зробив мені він кривду не одніу;
Погнали десь у світ із дому,
Мені лишив хіба одну солому.
А як йому журби не завдавала...
Та знає Бог, як я його кохала (плачє)
А може вмер? вдалекій стороні...
Хоч би хто звістку дав мені!

Маргарета входить.

Маргарета: Ах, пані Марто!

Марта: Гретхен, що тобі?

Маргарета: Мене вже й ноги вдержати не годні.
Я в шафі знов наїшла сьогодні

І скрип'ку й речі в ній нові.
Такі вже гарні, певне-золоті.
Дорожче піж тамті.

Марта: Ти матері не говори про це,
А то ще знов на сповідь понесе.

Маргарета: Погляньте тільки, що це за краса!

Марта (прибирає її): Тобі післали ічастя небеса.

Маргарета (з жалем): Та щож, це ічастя не для мене.
Я ж ні на вулицю ні в церкву в цім не піду.

Марта: А ти частіше забігай до мене,
Тут можеш любуватись до обіду;
Хоч перед дзеркалом пройдешся кілька раз,
І це вже буде втіха за-для нас.

А потім при якійсь нагоді — прийдуть свята —
То можна денцо й людям показати:
То лапцюшок, то перли, потім брошки;
Матуся й не спостереже, а врешті збрешнем трошки.

Маргарета: Хто міг би принести ці скриньці дві?
Тут вже щось є, здається так мені. (Стук в двері.)
Ах, лишенко, то може мама там?

Марта (виглянувши крізь заслонку): То незнайомий пан!
Будь ласка! (одчиняє двері).

Мефістофель входить.

Мефістофель: Я пропшу, панства, вибачте мені.
Що сміливо до вас захожу.

(Відступається з пошаною перед Маргаретою.)

А напі Марта Швердлгайн тут, чи щі?

Марта: Це я! Чим панови служити моїму?

Мефістофель (тихцем до неї): Я познайомився і цього вже
доволі,

Та зараз тут вельможна гостя в вас;
Даруйте вже моїй сваволі,
Я пополудні буду тут ще раз.

Марта (голосно): Подумай лиш, моя кохана!
Цей напі гадав, що ти бо й справді панна.

Маргарета: Ах, Боже! Як ласкаві пан! Також я
Простелька дівчинка, ще й бідна;
А ця оздоба не моя.

Мефістофель: Та ви й без тих прикрас до панички
[подібна].

Ваш стан! а погляд аж пече!

Як радий я, що зостаюся ще!

Марта: Якіж ви вісти принесли мені?

Мефістофель: Я був би радий, як би не сумні.

А в них, на жаль, веселого немає.
Ваш муж умер і вас поздоровляє!

Марта: Умер? Мій муж? Надія вся моя!
Ох, липенецько! Якаж нещасна я! (Плаче.)

Маргарета: Та не здавайтесь в тугу, напічко моя!

Мефістофель: Послухайте — історія сумна.

Маргарета: Та країце вже пікого не кохати,
Аніж отак до смерті смуткувати.

Мефістофель: Немає сліз без втіх, як і добра без золота.

Марта: Скажіть, який кінець його життя?

Мефістофель: Х! Надуї, в Антонія святого
Лежить він: там земля свята,
І там він має гріб глибокий...
Святий та тихий зічний спокій.

Марта: А більш не передав нічого він мені?

Мефістофель: Одно важне прохання передати мушу:
Відправте триста панаход за грінну душу!
А зренітою, у мене тут порожні кишени.

Марта: Як? Ні дарунку, ні грона?
Що мав кожений тут челядник.
На памятку, на діл свого міника.
І країце в жебри йде...

Мефістофель: Мене за вас болить душа.
Але вами муж не був і марнотратник.
Він за гріхи зносив до Бога каєтти,
Та все оплакував талан свого життя.

Маргарета: Ох, нещасливе все людське буття!
За його я вже піду помолитись.

Мефістофель: Та вам пора хоч зараз одружитись,
Таке прекрасне ви діти.

Маргарета: Ах, ні! для цього ще не час!

Мефістофель: Коли не муж, так любчик есть у вас;
Бо справді щастя вже небесне —
В обійми взять таке ество чудесне.

Маргарета: Та звичаю такого в нас нема.

Мефістофель: Звичай, чи ні; а правда річ сама.

Марта: Розказуйте ж тепер!

Мефістофель: Я був при йому, як його знайомий,
А він лежав не то в гнилій соломі,
Не то в смітті; та він по християнськи вмер.
Я, каже, сам ненавиджу себе!
Я ремесло лишив у власнім домі,
Без мене десь горює жінка мила...
Ах, загадка мучить так мене!
Хоч би вона мені ще за життя простила!

Марта (плачуши): Ах, добрій муж! Я вже давно йому
простила!

Мефістофель (продовжує): Та свідок Бог! вина її, а не моя!

Марта: Та бреше він! Брехати майже вже в могилі! —

Мефістофель: Це він з гарячки так в останній хвилі.

Наскільки маю в тім знання.

Я, каже, днів своїх не марнував на світі.

Я заробляв на хліб, на жінку та на діти.

І в тільки черствий хліб що-дия,

Але й шматка не проковтиув я в мирі...

Марта: Та він забув мою любов і слози щирі.

Як день і ніч ми працювали враз?!

Мефістофель: О ні! він завине памятав про вас.

Він говорив: Як Мальту я минав.

Молився я в душі за жінку та дітей:

І вислухав мене Господь святий:

Наш корабель турецького доніав,

Що віз великий скарб турецького султана.

Нанали ми, відвага помогла...

Й мені припала частка не ногана

При розділі поганського добра.

Марта: Та як? та де? Десять заховав так хитро?

Мефістофель: Хто зна, куди воно розвіялось по вітру!

Гарненька паніочка зашкідувалась їм.

Й він в Неаполі блудив чужім:

Вони одго другого так любили;

Не забував ваш муж про неї до могили.

Марта: Негідник! так обкрадувати родину!...

Іл злигодні, іл горе наше все

Плюгавця не діткнули Й на хвилину.

Мефістофель: От, бачите, і згинув він за це.

Будь я на вашім місці, пані, чесне слово,

То я посмуткував би може рік,

А далі би почав пошукувати знову.

Марта: Ах, Боже мій! чи є десь чоловік

Такий, як перший був, та що й казати!

Миленський дуренько! та тільки хибу мав,

Що полюбив собі далеко мандрувати;

Любив чуже вино, чужих жінок кохав,

Та гри проклятої замкнути не міг!

Мефістофель: І тільки всього? Це ж не гріх!

Хіба забороняв він зам

Робити так, як це він робить сам?

Даю вам слово, при такій умові

І ми би теж побралися, здорові.

Марта: Та щож це ви? жартуете, мій пане!

Мефістофель (до себе): Тепер би треба завчасу втікти.
Ця баба й чорта може підійти! (до Маргарети)

А ваше серце ще не вянє?

Маргарета: Що кажете, мій пане?

Мефістофель (до себе): Невинна ти дитинка! (Голосно.)
Здорові зоставайтесь, панство!

Маргарета: Бажаємо вам щастя!

Марта: Стрівайте на хвилінику!

Посвідчення хотіла би я мати.

Де вмер мій скарб, де гріб його шукати.

Порядок я люблю, це друге, а по третє, —

Я хочу прочитати про смерть його в газеті.

Мефістофель: Так, пани, в світі правда не нова.
Що в правди свідків тільки два.

Я маю тут товариша одного,

Він не додасть до стів моїх нічого.

Я приведу його сюди!

Марта: О, приведіть!

Мефістофель: А ви, паниччию, теж прийдіть!
Він славний хлопець, мудрий, вчений,

А до панів вже аж замадто чесний.

Маргарета: Я перед ним лиш буду червоніти.

Мефістофель: Ні перед яким королем на світі!

Марта: Он-там, за дому у моїм саду.

Я з нею вас сьогодні ввечер жду.

(Мефістофель виходить.)

В У Л И Ц Я.

Фавст і Мефістофель.

Фавст: Ну, що? Як справа? Буде лад?

Мефістофель: О, славно! Я знаходжу вас гарячим!
Небавом Гретхен буде ваша!

Ми ввечері йдемо у Мартин сад,

А там і Гретхен ми побачим.

Алеж добірна та сусідка наша!

Вона якраз найкращий сват.

Фавст: Чудово!

Мефістофель: Та за те ми ѹсь новині й Марті.

Фавст: Ну, щож! Одні услуги других варті!

Мефістофель: Ми їй дамо посвідчення одно:
Що в Пафуї, в Антонія святого,

Її коханий муж в могилі вже давно.

Фавст: Розумно! Требаж пам ще й їздити туди!

Мефістофель: Sancta simplicitas! Не маю біди!
Ви посвідчіть, не знаючи нічого!
Фавст: Як в тебе країного нема, то все пропало в нас!
Мефістофель: Якож бо справді ви побожні!
Хіба в житті це тільки перший раз
Вам довелося давати свідоцтва ложні?
Хіба про Бога й світ, про таємниці їх,
Що сковано в серцях і головах людських,
Брехливих доводів ви подавали мало?
І то це як безсороно й зухвало!
А глибше посягнуть, чи там воно, чи ні,
То ви про те, — признаїтесь мені, —
Не знали більше, милий друге,
Як і про смерть сусідки Марти мужа.
Фавст: Ти завше був і є брехун, софіст.
Мефістофель: Ой, знаю я, який в цій правді зміст!
Хібаж ти завтра чести не забудеш,
Як тільки Гретхен підмовляти будеш
І присягатися, що циро, вірно любини?
Фавст: І то всім серцем!
Мефістофель: Так! авикож!
А потім про свої страждання,
Про вічну вірність і кохання —,
Чи це від серця буде тек?
Фавст: Лиши вже! Так! — Коли я відчуваю.
Як для бажань і поризань
Названня дарма я шукаю,
Як цілій світ охоплюю думками,
І як-найвищими словами
Цей пал душі, в якому я горю,
Коханням вічним називаю, —
То її це ти маєш за чортівську гру?
Мефістофель: По правді, так!
Фавст: Послухай і затям!
Бо нікода нам псувати груди, —
Хто хоче в правді жити, той палі своїм словам
І чесним завше буде.
Ходім! базікання мені вже вільсь в душу:
А правда тут твоя тому, що я вже мушу.

С А Д.

Маргарета з Фавстом попід руки, а Марта з Мефістофелем проходжу-
ться по садові.

Маргарета: Вам, пане, тільки жаль мене напевніс,
На скором мій схилилися до мене.

Всі подорожні звикли вже до того.
Влюблитися з однієї доброти.
Як зім'ю: для бувалого такого
В моїх словах розради не знайти.

Фавст: Один твій погляд, слово з уст твоїх
Мені милін від мудроців земних. (Цілус її в руку.)

Маргарета: Та щож це ви? Це й руку цілувати мою!
Вона шорстка, недобратна.
Чого я тільки дома не роблю!
Бо мама дуже акуратна! (Проходять.)

Марта: Ви, пане, так і їздите весь час?

Мefістофель: Це ж наше ремесло! Пічого не подієш!
Хоч де в якому місті жаль береснераз,
Та щож, коли зістatisя не смієш!

Марта: Ну, з молоду ще хочеться нераз
По світові широкому тинятись, —
А як настане інкрій час,
То як тоді однім над гробом нахилятись?
Не дуже це приємно вже для вас.

Мefістофель: О, з жахом я це все передбачаю!

Марта: А я для вас пораду добру маю. (Проходять.)

Маргарета: Так! — геть з очей, а з серця тогож дня!
Ви вже навчились обходитись гречно,
Знайомств у вас багато, безнеречно...
Та й розумніціж ви піж я.

Фавст: Кохана! вір, що розум і знання,
По більшій часті пиха лиш одна.

Маргарета: Як?

Фавст: Ах, та чому ж невинність, простота
Не знають, як святе те ім'я.
Покора, скромність — ці дари між нас
Природою щедро розділяє всюди.

Маргарета: Як би про мене ви подумали хоч раз!
Мені ця мить нераз пригадуватись буде.

Фавст: Частенько ти одна?

Маргарета: Великого хазяйства в нас нема,
А все ж таки робота в цім трудна.
В нас служниці нема, а я сама
Що дня працюю коло печі,
Плету, то шию, то мету, від ранку на ногах;
Моя матуся в кождій речі
Така вже акуратна, страх!
Не так і бідно в нас при тім,
І кращий, ніж у других, наш пожиток;
Мій батько залишив чималий маєток,
За містом є в нас і садок і дім.

А зараз дні мої минають трохи тихо;
Мій братік військовим,
Сестричка вмерла в нас...
Кохала я її, хоч мучилася нераз;
Та я ще раз перенестаб те лихо,
Таке вже любе було те дитятко!

Фавст: Коли таке як ти, то справді янголятко.

Маргарета: Її зростила я, вона мене й кохала.
Вродилася вона по смерті батька.

Ми думали — матуся вмре на ліжку,
Бо довго юсось нездужала, лежала.
Та через місяць піднялася вона.
Дек було їй ще й думати про «крішку»!
Тому її илекала я сама
Водою, молоком; і так вона моя!
Її я вічно на руках неслла,
І в мене на руках вона
Пестилася, сміялася і зросла.

Фавст: Тоді ти дійсне щастя відчувала.

Маргарета: Хоч, правда, деколи я з нею й бідувала.
Колиска, було, цілу цієї стойти.
При ліжку в мене. Лиши поворухнеться,
Прокинущися в ту мить.
Годую я її, тулю її до серця,
А не замовкне, з постелі встаю,
Танцюю з нею, доки не присплю.
А вранці над цебром з близиною стою;
А потім на базар, на кухню за хвилинку
І так щодня не маєш відпочинку.
Це, пане мій, не так то легко йде!
Та смачно їш і смачно сини за те. (Проходять.)

Марта: Старі соколики не всі без голови:
Жінкам таких нагнути вже найважче.

Мефістофель: Натраниш тільки на таку, як ви,
Та вже наївчить, як поступати краще.

Марта: Признайтесь: у вас вже є хтось на прикметі?
Чи ваше серце ще не кидалось в тенеті?

Мефістофель: Говорять: власне огнище — то щастя
[джерело,

А славна жіночка дорожче як срібло.

Марта: Я думаю, чи ви бажання ще не маєте?

Мефістофель: Мене прихильно всюди вже приймали.

Марта: Та щі! не те! Чи з серцем ви не думали поважно?

Мефістофель: З нашими жартувати — це буlob нероз-
[важно.

Марта: Ах, ви мене не зрозуміли!

Мефістофель: Жаль мені!
Я зрозумів однію, — які ласкаві ви! (Проходить.)

Фавст: Так ти мене, мій янголе, пізнала,
Як тільки в сад я увійшов, в туж мить?

Маргарета: А виж не бачили? Я погляд свій ховала.

Фавст: Чи зможеш ти мені нечесність ту простити.
З якою я пристав тоді зухвало,
Як ти недавно з храму вихожала.

Маргарета: Та я й не стямилась. Це в мене перший раз.
Ніхто б че міг про мене щось сказати злого.
Ах, думаю, він щось знайшов в мені такого
Нечесного, негаційного в той час,
Бо навіть так собі не міг би він посміти
До дівчини без цього приступити.
Я лиши одного в серці не забагула,
Чого воно змінилося в той час.
На себе я тоді така сердита була,
А не могла щось сердитись на вас.

Фавст: Кохана!

Маргарета: Залишіть! (Зриває апстрну і обриває з неї пелюстки.)

Фавст: Це що? Віночок з їх:

Маргарета: О ні! Це забавка.

Фавст: Яка?

Маргарета: Підіть! Для вас це сміх. (Зриває пелюстки
і шеноче.)

Фавст: Що ти шеночеш там?

Маргарета (тихцем): Кохає — ні, кохає — ні!

Фавст: Мій раю! Ну, скажи мені!

Маргарета (продовжує): Кохає — ні, кохає — ні —
(Зриваючи останню пелюстку з втіхою.) Кохає він!

Фавст: О, так, дитинко, слово пелюстків
Хай буде вироком богів! Кохає він тебе!
Ти знаєш правду цирих стів? Кохає він тебе! (Бере її за
обидві руці.)

Маргарета: Я вся тремчу!

Фавст: Ти не жахайсь! Хай погляд мій
Хай утиск рук моїх тобі про все розкаже,
Для чого й слів нема.
Віддається вся кохання; в чарах мрій
Відчуєши вічне щастя ти сама.
Кохання — вік. Кінець був би однай...
О ні! нема кінця! нема «прощай»!
Кохання — вічний раї.

Маргарета (стискає їйому руки, виривається і відбігає. Він стоїть
одну хвилину в задумі, а потім йде за нею).

Марта (приходить): Запата піч!

Мефістофель: О, так! Нам час до дому.

Марта: Й би просила вас, нобути в нас ще мить.
Та люде тут такі! що й не кажи нікому!

Здається, їм нема вже що робити,
Як тільки обмовляти
Та за сусідами цо хвильки паглядати.
Щоб не зробили ви, все буде на приміті!
А наша нарочка?

Мефістофель: Схovalася в імлі —
Безжурні ластівки!

Марта: Він покохав її.

Мефістофель: Але й вона його! Таке то вже на світі!

А Л Ъ Т А Н К А.

Маргарета вбігає, ховається за дверці і з пальцем на устах визирає крізь іглицю.

Маргарета: Вже йде!

Фавст (входить): Пустійко! тут ти вже?
Ти дрохнішся? Зловлюж тебе! (Щічує її.)

Маргарета (обімкнає його і віддає поцілунок): Коханий мій!
Я так люблю тебе!

(Мефістофель стукає в дверці.)

Фавст (тупас погою): Там хто?

Мефістофель: Товарити твій.

Фавст: Ти звір!

Мефістофель: Пора прощатись!

Марта (входить): Так пізно, пане мій!

Фавст: А вас я можу провожати? (До Маргарети.)

Маргарета: Та матінка-б мене — Прощаіте!

Фавст: Так треба йти?

Здорові заставадітесь!

Марта: Адіє!

Маргарета: До скорого побачення!

(Фавст і Мефістофель виходять.)

(Сама.) Про цю цей чоловік не може
Подумати собі, мій Боже!

Я перед ним червона мов той мак,
На всі його слова говорю тільки: так.
Як бідна і дурна. Не тямлю тих розмов.
Не знаю, що він на мені знайшов! (Виходить.)

ЛІС І ПЕЧЕРА.

Фавст один.

Фавст: Ти всього дав мені, великий Духу,
Про що прохав я. Не даремно ти
Мені в огні отримав своє обличчя.
Природу дивну в царство дав мені,
Дав силу відчувасть і розуміть її;
Я в ній не гість, що з подивом стоїть,
Ні, я в глибині грудей її заглянув,
Як в серце свого друга дорогого.
Ти показав мені живучий світ істот,
Навчив мене братами називати
Куці і воду, вітер і повітря.
А як по лісі буря грюкотить,
А величезна сосна сусідні гілки ломить,
І бе сусідні інні, як падає сама, —
Як глухо гай з її падінням стогне, —
То ти ведеш мене в печеру ієвіту, де
Я бачу сам себе; і в грудях ти моїх
Показуєш глибокі дивні дива.
Як зійде ясний місяць в тишині
Спокійний, сумовитий наді мною, —
Навколо мене, зпоза скель, дерев
Виходять срібні постаті колишні,
І заспокоюють бажання всіх чудес.

Що совершенства між людьми зема,
Я це тепер відчув. Ти дав до тої зтихи, —
Що до богів мене песе все близче, —
Товариша мені; без нього я тепер
Не обійтусь; хоч він холодний і зухвалий
В моїх очах припиняє мене.
Що подихом своїм твої дари змітає,
У грудях він моїх роздмухує що-дня
До образа чарівного шалений пал.
Я в пристрастях бажаю насолод,
А в насолодах пристрасти я прагну.

Мефістофель входить.

Мефістофель: Хіба доволі вже життя для вас?
Що може вас цікавити в цій хаші?
Не кепсько цього спробувати раз,
А потім знов за щось нове та крапец!

Фавст: То ти би міг щось кращого знайти,
Ніж тут мені сьогодні заваджати!

Мефістофель: Ну, чу! Мені не важко відійти,
Не потрібуєш цього ще й казати.

Товариши з тебе грубий і лихий;
Без тебе я не так багато стражу.
Працюю цілій день як сам не свій,
Стараюсь догоджувати, мов раб який,
А ласки в наша все таїм не балту.

Фавст: Цей тон за все сподобався мені!
Ти надокучив, ще й подяки ждеш.

Мефістофель: А як ти, нещасний син землі,
Свое життя без мене доживеш?
Хто вилічив тебе від клятої хвороби
Безмистих працює тай уяв?
Не будь мене, то ти давно би
Зі світу в гріб новандрував.
Чого тікаєш в ці печери й скелі,
Мов ті сигні та сови певеселі?
Чого з каміння, з моху пеш росу.
Як жаба щось шукаєш по траві?
Чудове тут проведення часу!
Сидить ще доктор в тебе в голові.

Фавст: А чи ти знаєш, скільки сині нових
Я набіралось в захистах природи?
Колиб ти тільки це пізнати міг,
То ти не чорт, як би меагі не шкодив.

Мефістофель: І справді! скільки часолоди!
В росі, в траві щодня куяти,
Душою небо й землю обійтмати
Ta надуватись аж до Божества природи,
В глибину землі закончувати стремління,
І в грудях відчувати всі шість днів творіння
Ta в гордоццах давати собі, не знаю, що за імя,
Свій дух зі всесвітом любовно сполучити,
А зинке зовсім син землі,
Тоді фантазії свої,
Не скажу навіть як, — скінчти.

Фавст: Тыфу на таких!

Мефістофель: Вас правда в очі коле;
Казати: тыфу! — ніхто вам не закаже.
А чисте вухо ти зине пікоти
Тих слів, що «чисте» серце скаже.
А врешті, ще ще не велика шкода!
Брешіть самі собі, як добра є нагода;
Хоч хутко вам набридне й те!
Ти знову трошечки протерся, —
Не стане сил у твого серця,
Як божевілля й жах прийде.
Ну, годі вже! Забув ти про коханку?

Сидить сама, замислена, сумна,
Про тебе тільки синть безперстанку, —
Та її любить бо тебе вона!
Мов потік з нід снігів в час повіні весняний,
Так полилася, було, твоя любов;
Її ти в серце неремляв коханій,
А потік твій сухенький знов.
Гадаю, — краще було би для пана.
Нік тут бродить серед дібров.
Ту молоденку, свіжу кров
Нагородити за її кохання.
Її чевигноспо довгий день.
Сидить сама коло вікна.
На хмари вічно дивиться вона.
Колиб я ітакою була! таких пісень
Співає кожду ніч і кождий день.
Весела часом, та більше сумна.
То в слізозі, то в туту вдається.
То знов спокійна, як здається. —
А все ж закохана!

Фавст: Гадую! змію!

Мефістофель (до себе): Гаразд, що я кусати вмію!

Фавст: Мерзото! геть від мене!

Не називай мені жіночої краси!
І в божевільне серце не вноси
До того тіла прагнення мерзене!

Мефістофель: Щож? Її здається вже, що ти її забув,
Чи втік, — і це вже майже так!

Фавст: Я все при пій, хоч би й далеко був,
Її забути я не можу вже ніяк:
Я навіть заздрісний святим дарам,
Як лини її уста до них діткуються.

Мефістофель: Це так! А я вже завидую вам
Отих близнят, що в ліліях пасуться.

Фавст: Геть! зводник!

Мефістофель: Гарно! Ти сварлися —, смішино!
Тої Бог, що хлопця її дівчину создав,
Він їм призначепия як найдобірнє дав,
Ще й їм нагоду вигнанів роскішну.

Ходім! Нещастя тут з тобою!
Ти ж до жоханки йдеши, на ліжко до покою,
А че на страту там якусь!

Фавст: В її обіймах що за втіха буде?
Та хай мене зогріють білі груди!
Чи ж я її стражданням не проймусь?
Хібаж я не втікач отої бездомпій, —

Не існує, що без ціли тай пуття,
Мов водоспад шаленішій, непримішій,
Летить в безодню дикого чуття?
А з боку десь воїна, яєвиця мов дитинка,
В хатинці на прогалині малій,
І праця вся її, а з нею й та хатинка
Маленьким світом стала її.
А я, проклятий Богом, ще не мав
Доволі того, що розрушив скелі? —
Веселігі спокій в неї я відняв,
І скаламутив мир її оселі!
Ти ще її цієї жертви хочеш, підземелля!
О, чортє! поможи страшний цей час минути!
Що має статися, хай буде цього дня!
Хай весь її тягар виаде мені на груди
І враз зі мною згине і воїна!

Мефістофель: Як знов нахтає, знов кинить!
Та й дик, потіш її, дурини!
Як лиши така головонька не знає, що робить,
То зараз і кінець на думці її.
Хай той живе, хто твердо ще стоїть!
А зрештою, чортисько ти порядний,
Нічо мене так дуже не млють.
Як чорт в одчаї безпорадний.

КІМНАТА ГРЕТХЕН.

Гретхен сама в кімнаті за кухіллю.

На серці тягар,
Мій споїлій зник;
Пого вже не знайду
Ніяк, во вік.

Без милого я
Що-дня сумна,
І вся земля
Мені труна.

В моїй голові
Страшні думки,
І рветься серце
На шматки.

На серці тягар.
Мій споїлій зник;
Пого вже не знайду
Ніде, во-вік.

Дивлюсь за ним
Крізь віконце щодня,

Зза цього й дім
Покинув я.
Той гордий крок,
Високий згіст,
Від усмінки губок
На серці міст.

Солодких розмов
Чи ще діждусь?
Чи поцілуюсь,
Та обнімусь?
На серці тягар,
Мій спокій зник;
Ного вже не знайду
Ніде, во-вік.
За ним так тужить
Душа моя,
Ного обніти
Так прагну я.
Засітувалаб
Огнем наїким
І в поцілунках
Помергла з ним.

С А Д М АР ТИ.

Маргарета: Даї слово, Гайпріх!

Фавст: Все, що можу!

Маргарета: Скажи, яка релігія твоя?

Ти добрий, так, це знаю я,
Та, певне, ти вже кинув віру Божу?

Фавст: Навіщо це, дитинко? Тиж моя любов,
За тебе яб віддав і тіло й кров;
Я в тебе че беру іні церкви ані неба.

Маргарета: Не гарно це, бо вірувати треба.

Фавст: Треба?

Маргарета: Ах, як би я могла знайти для тебе слів!
Ти не шацуєш і святих дарів?

Фавст: Шалю їх.

Маргарета: Але їх не приймаеш.
До сповіді ходить балкання ти не маєш...

А віруєш ти в Бога?

Фавст: Кохання, хто би міг сказати.
Я вірюю в Бога?
Ти можеш мудрих чи попів спітати,
Іх відповідь на запити твої
Здається глум, а більш анічого.

Маргарета: То ти не віруєш, ні?

Фавст: Красо моя, даї висказати мені!
Хтоб міг Його назвати
І хто би міг призвати:
Я вірюю в Його?

Що відчувають груди,
Як хто твердити буде,
Що він не вірує в Бога?
Він Вседержитель
І Всехранитель;
Чи не хранить і не тримає Він
Тебе, мене, себе самого?
Бо чи не вічне небо в горі?
Чи не під нами ця земля?
І чи не сяють нам одвічні зорі,
Веселі і тремтючі, без числа?
Чи не дивлюсь тобі я тіжно в очі?
Мое кохання, що огнемпече,
До твого серця не шепоче?
Чи вічні таємниці хтось не тче
Навколо тебе, хоч не бачать очі?
Сповині величним почуванням груди,
І як тобі здаватись щастя буде,
То називай його, як хочеш. —
Чи Бог, чи щастя, чи любов, кохання,
Бо невного названня
Нема! Все тільки почування;
Імя — порожній звук і дим,
Що сяйво, неба заслоняє всім.

Маргарета: Це все гаражд і гарно, бо колись
Нам пан-отець росказував те саме,
Та тільки трошки іншими словами.

Фавст: Також так говорить скрізь
Всяке серце, що під сонцем беться,
Овою мовою про правди ці одні.
Чому ж би власними словами не сказати мені?

Маргарета: Послухаєш, все правою здається, —
А справді ні, я бачу вже й сама:
Що в тебе християнського нема.

Фавст: Дитинко!

Маргарета: Жаль мені до сліз,
Бо бачу, в тебе злі товариші.

Фавст: Які?

Маргарета: Той, що з тобою ходить скрізь,
Мені ненависний до глибини душі.
За все життя мене жіколи
Ніякі речі в серце не кололи
Так дуже, як товаřиш той.

Фавст: Кохана лялечко, не бійся ти його!

Маргарета: Його присутність так бентежить кров мою.
Хоч зрешитою я всіх людей люблю.
Наскільки прагну я тебе побачити, друже,
Так перед ним чогось жахаюсь дуже.
Він баламуть, як мало де таких.
Хай Бог простить, коли сказала гріх!

Фавст: Але й такі повинні животіти!

Маргарета: З таким не живіть я і за що в світі!
Як тільки він покажеться з дверей, —
Такий глумливий, злобний, злий
Здається він в ту мить!
Як, видно, тут його піцо не вдовільнишь;
Намисло і па обличчу в його,
Що він не може тут любити нікого.
Мені приємно так в твоїх руках,
Так гарно й вільно, — тільки — ах!
При цім так важко на душі моїй.

Фавст: О, віщний янголе ти мій!

Маргарета: Це душу так пригнічує мою;
От, як би він мав зараз появитись, —
Здається, що й тебе вже не люблю.
Як він тут є, не можу я молитись,
І в серці холод, піби ртуть.
Так Гайпіріх, і тобі мабуть.

Фавст: Це в тебе антинатія!

Маргарета: Я мушу йти.

Фавст: Ах, чи не можу я
Хоч би годинку бути в двох з тобою,
Так — серце з серцем і душа з душою?

Маргарета: О, як би снала я сама!
Я на-ніч би й дверей не зачиняла.
Та дуже чуло мама стіть моя,
Колиб вона обох застала,
То я би згинула в ту мить!

Фавст: Про смерть, мій янголе, нема що говорити!
Ось фляшечка; три країлі тільки треба
Вивіляти з неї мамі в шклянику,
То міцно снатиме до ранку.

Маргарета: Чого я не зробила ще для тебе?
Здоровлю це її пі крихти не завадити?

Фавст: Чи ж міг би я тебе на це порадити?

Маргарета: Не знаю, через віщо я твоя, —
Коханий мій! я вся тобі віддалась;
Для тебе стільки вже зробила я,
Що більше вже й нічого не зосталось. (Виходить.)

Мефістофель входить.

Мефістофель: Та малинка пішла?

Фавст: Ти знов иніціонував?

Мефістофель: Я чув, май наночку, докладно,
Пан доктор ієнит з катехизму здав;
Гадаю, вам дісталося порядно.
Бо дуже це цікало для дівчат,
Хто чесний та побожний, бо такий,
Цьо церкві вірний, звірним буде й їй.
Хилитися, коритися і мовчать.

Фавст: Потворо, чиک не бачини ти.
Як ця душа свята і вірна
В тій вірі, що одна
Могла б її счасті.

За мене побивається безміро?
Мене ще врятувати бажала би вона.

Мефістофель: К'оханку божевільний, що з тобою!
Тебе звела вже дівчина дурна!

Фавст: Ти, виродку огню і пною!

Мефістофель: А на лиці майстерно знається вона
Зі мною їй, сама не знає, як;
На масці цій моїй таємний бачить знак.
Відчула вже, що геній я, беззечно!
А коли ні, то чорт я безперечно.
А що ж ця піч —?

Фавст: Для чого це тобі?

Мефістофель: Та в тому радонці її мені!

КОЛО КРИНИЦІ.

Гретхен і Лізхен з відрами.

Лізхен: Ти чула щось про Варочку, чи ні?

Гретхен: Ні слова. Між людей показувалась мало.

Лізхен: Мені сьогодні відьма розказала!

Нарешті не машуло вже її.

Ото, побожна вже!

Гретхен: Та що таке?

Лізхен: Щось є!

На двох вона тепер і єсть і не.

Гретхен: Ах!

Лізхен: Її тільки її треба було того.

Сама так довго вішалась на нього,

Бувало, з ним лиш ходить,

А він її на всі забави водить...

І скрізь вона перед вела,
Любила тісточка, хапалась що вина.
Ну, знаєш. — сорому ні крихточки не мати.
І подарунчики приймати!
Він обнімав та цілавав,
Нарешті й квіточку зірвав.

Гретхен: Нещасна!

Лізхен: Шо? тобі іще й жаль її?
Ми над кулелю куяли довгі дні,
А ввечір мама не пускала нас.
А та з коханком проводила час
На лавці під дверми що-дтия,
І іще за мало було їй; то хай вона
Соромиться тепер, ховається від всіх,
В сорочці згрібній хай покутує свій гріх!

Гретхен: Та, певно, він ожениться на мені.

Лізхен: Ага, ожениться! він не дурний, —
Не стільки світа, що вікні!
Щого й нема вже.

Гретхен: Це ж нечесно! ні!

Лізхен: А хоч би й так! Всеж лихо jede її.
Бо хлопці їй зірвуть вінок.
А ми їй під поріг насилимо трісок. (Виходить.)

Гретхен (вертається до дому).

Колись і я так сміливо судила,
Як дівчинка нещасна согрішила!
І як могла я для чужих гріхів
Виникувати що-найлотінчих слів?
Шо було чорним, я іще гірш чорнила,
І все здавалася — за мало наганьбила.
Невинностю хвалилась більше всіх,
Тепер я і сама вже внала в гріх.
Та-хвиля та, коли я согрішила,
Така солодка була, ах, так міла!

МІСЬКА СТИНА.

В заглибленні муру образ Mater dolorosa, перед нею квіти.

Гретхен (втикає свіжі квіти в вазонки).

Поглянь на мене,
Скорботня чене,
Який на серці жаль і біль!
Бо її ти страждала,
І ти ридала,
Як згинув син коханий твій,

В сльозах зітхала,
Отця благача,
Щоби злегшив твій жаль і біль.
Ах, иене,
І в мене
На серці біль що-дня,
Хто пізнасть, чого там беться?
Чом тремтить, чого так рветься,
Знаєш ти, лиш ти одна!

Де стану, де погляну,
Я вяну, вяну, вяну,
І в грудях жаль вайкій.
Я вічно сльози трачу,
Я плачу, плачу, плачу,
Не сходить сум гіркий.

Черіпя під вікощем
Вмивали слізоньки,
Як рано до-схід сонця
Я рвала ці квітки.

В ту мить, коли в коморі
Засяло світло дня,
В німім, бездоннім горі
Сижу на ліжку я.

Врятуй від смерти і ганьби!
На мене,
Скорботня несе,
Поглянь в час горя і журби!

Н 1 Ч.

Вулиця перед дном Гретхен.

Валентін, брат Гретхен у вільськовім одінні.

Валентін: Сидиши, бувало, за столом.
Твоя кумпанія кругом
При новій чарочці сидить,
Своїх дівчат хвалить, кричить,
І заливає їх виною,
То знову меле язиком.
А я ні словом не подам,
Спокійно кручу тільки ус,
Та гладжу бороду, а там
Наллю вина та засміюсь
І скажу: Коїдай за свою!
Але чи є де в цім краю
Подібна Гретельхен моїй.
Щоб хоч воді подала її?
Стук! стук! чок, чок! з усіх сторін,
Одні кричать: де правду він!
Вона окраса всіх дівчат!
І хвалуни вже всі мовчать.
А зараз — хоч волосся вирви,
Дерись на стіни, скокни в прірви! —
Бо перший злодій і негідник

Глумитись буде, як побідник.
Сидин, мов винен, кожде слово
Хоч не до тебе, випадково,
І серце коле, та болить.
І хоч погрожуй кулаками,
Та не навесні їх брехуями.

Та хто там ходить, гомонить?
Здається, два сюди ідуть.
Як він, то понадеться тут,
В цю мить зроблю йому капут!

Фавст і Мефістофель.

Фавст: Поглянь, як там з церковного вікна
Маленьке світло лямочки мигоче,
Одно одпісіньке в тумані ночі,
А скрізь павколо його тьма.
І в мене на душі так само.

Мефістофель: Ну, а мені на серці ще погано.
Я мов та ютка на даху,
Що то крадеться без страху
Мік дцимпіками. Щож робить, —
Злодійська жилочка, чи ще щось там свербить.
Мене сьогодні вже проймає
Вальпургія чарівна ніч,
Що після завтра наступає, —
Вже знаєш тут, чого не ступиш віч.

Фавст: Тимчасом скарб той витягни з землі,
І цо онде жевріє в імлі!

Мефістофель: Та не журись! небавом ти
Той скарб коштовній будеш мати.
Недавно сам я зазирнув туди,
Там чисті золоті дукати.

Фавст: Обручки, бранзолетки там нема,
На подарутичок дівчині коханій?

Мефістофель: Я бачив: есть там річ одна —
Мов на шнурочок нервя нанизані.

Фавст: Так це гарazard! Ніякovo мені
Отаж з нічим відвідувати її.

Мефістофель: Та все ж таки не треба забувати,
Що можна деколи щось і даремно мати.
В цю мить, як повію зір у вишині ясній,
Мистецтво дійтися я вам дам почутти:
Морачьчу пісню заспіваю їй,
Щоб тим певніш на гріх її зішхнутти.

(Співає і пригриває на гітарі.)

Не стій, не стій
Коло дверий,
Де мілій твій,
Катрусе на світанку!
Не стій, не жди!
Дівчатком ти
Ввійдеш туди,
А вийдеш як коханка.
Не вірте їм,
Бо як по всім
Покине він,
«Добраніч» тільки скаже.
На все свій час,
А в інчку зась,
Аж доки вас
Обручка вдвох не звяже.

Валентін (виходить): Кого принаджуєш ти тут?
Ти щуролове, клятий хорте!
Бандури нерв за все канут!

А потім і співаю до чорта! (Вибиває гітару Мефістофелеві з рук.)

Мефістофель: Гітара зломлена! Не жаль мені за нею!

Валентін: І з головою буде так твоєю!

Мефістофель (Фавстові): Ну, пане доктор, та жвавіш!
До мене щільно, як навчаю.
Шаблону з піхви! Сміливіш!

Рубайте тільки! Відбиваю.

Валентін: То відбиваї!

Мефістофель: Чому ж би ні?

Валентін: І цей!

Мефістофель: Здається тут мені,
Що беться чорт! Це що? Рука вже вяне.

Мефістофель (до Фавста): Коли!

Валентін (паде): Ах!

Мефістофель: Тут ягнятко смиреє стане.
Тепер мерцій! втікаймо звідсіля
Заздалегідь, бо зараз буде крик.
Хоч, правда, вся поліція моя,
Але до самосуду я ще не привик. (Відходить з Фавстом.)

Марта (в вікні): Сюди! Сюди!

Гретхен (в вікні): Ліхтар сюди!

Марта (як перше): Тут билися, рубались і кляли!

Народ: Убитий тут один!

Марта (вбігає): Убітій де? зевже фтікли?

Гретхен (входить): Хто тут лежить?

Народ: Твоєї ленъки син.

Гретхен: Ох, Боже! Що мені робить!

Валентін: Я вмру! Сказати не важко те.
Це легше це зробити.
Баби, чого тут ревете?
Послухайте, що буду говоріти! (Всі обступають його.)
Внай, Гретхен, ти ще молода.
Ти ще дурна, та в тім біда.
Що зле себе ведеш.
Я скажу, доки ще не вмер:
Ти стала курною течер —
Хай люде знають теж!

Гретхен: Ох, Боже! Що це паді мною?

Валентін: Хоч Бога вже лиши в спокою!

Що сталось, того не завернеш ти,

І як пішло, так буде й далі йти.

Коли з одним зробила гріх.

То згодом більше буде їх,

А як дзванайцять перейде, —

Все місто матиме тебе.

Як тільки вродиться той сором,

Боїться ще людських очей,

Ховається в пітьмі почей,

То ми про його не говорим.

Його би задушили люде.

А як він виросте лишень,

То ходить голим в білій день:

А все ж гарнійшим він не буде.

І чим гайдкіш його обличче.

Тим більш стає до світла блискіте.

Я бачу сиравді вже той час,

Коли тебе порядні люде

Минатимуть, як труп зараз.

Втікатимуть як від паскуди.

А як тобі хто ввічі гляне.

То ти в душі тремтішимеш;

І злотних ламцюшків нестане

І в церкві під фівтар не підійдеш!

Забудеш гарні ковнірочки,

Ходить не будеш на тапочки!

Будеш тишиятися кутками

Поміж каліками та жебраками.

А хоч і Бог простить гріхи твої,

То будь проклята на землі!

Марта: Вам слід би душу Богу доручити,

А не зневагами грішити!

Валентін: Колиб я міг лиш до кісток твоїх,

Огідна бабо-зводіще, добутись,

То думаю, що всіх гріхів своїх

Я міг би зараз тут позбутись.

Гретхен: Мій брате! За що я терилю?!

Валентін: Ти чуєш? Сльози залиши свої!

Як ти продала честь свою,

Оце найважчий був удар мені.

Я в гріб і честь свою беру,

І чеснитим вояком умру.

ХРАМ.

Відправа, органи і спів.

Гретхен поміж народом: Злий Дух позад неї.

Злий Дух: Не так ти, Гретхен, перше,
А з серцем новинним
Ішла до вівтаря,
З старого молитовничка
Молитву лебедіна,
На нів діточа гра,
На нів у серці Бог!
Гретхен!
Де розум твій?
На серці в тебе
Що за гріх важкий?
Ти молинся за душу матері,
Що довгий, довгий сон дістала з рук твоїх?
Чи я то кров скрасила твій поріг?
— А щож то зворухнулось,
Під серцем твоїм,
Себе її тебе трівожить
Присутністю зловістою свою?

Гретхен: Горе! горе!
Як збутися думок страшних,
Що повставали проти мене
Звідусіль?

Хор: Dies irae, dies illa
Solvet sacclum in favilla. (Органи.)

Злий Дух: Гнів небес!
Вже сурма гуде!
Гроби трясуться!
Твоя душа
Встає з могили
На вічну кару, —
Некельні муки
Во вік!

Гретхен: Як би вийти звідсі!
Здається згук органів
Дух спірає в грудях
І спів бентежить
Серце і душу.

Хор: Iudex ergo cum sedebit,
Quidquid latet adparebit,
Nil inultum remanebit. (Звук органів.)

Гретхен: Мені так трудно!
Стовпі, склепіння

Душать мене!
Тут вакю!
Повітря більше!

Злий Дух: Ховайсь, чи ж! а гріх і сором
Ти із сховасяш.
Повітря? світла?
Горе тобі!

Хор: Quid sum miser tunc dicturus,
Quem patronum rogaturus,
Cum vix justus sit securus?

Злий Дух: Свої обличча відвернули
Святі від тебе!
Бояться чисті
Тобі подати руку!
Горе!

Хор: Quid sum miser tunc dicturus?

Гретхен: Чусідко! Вашу фляшку! (Впадає в іннеритомісті.)

ВАЛЬБУРГІЄВА НІЧ.

Гори Гарц.

Околиця Шірке й Елсід.

Фавст і Мефістофель.

Мефістофель: Тобі не забажалось помола?
А я би взяв здорового козла.

На цій дорозі ми ще до мети далеко.

Фавст: Ні; доки сила ще в ногах не знемогла,
Я з паличкою лізу в гору легко.
Навіщо нам скорочувати шлях?
Так гарно йти по горах та ярах,
Здійматися на ці високі скелі,
З яких спадають ручай веселі.
І сила десь береться ще в ногах.
Весна берези зодягла в зелене,
Соснина теж відчула вже її;
Весна вигиває навіть і на мене.

Мефістофель: Призначатися, це все чуже мені.
У мене в тілі захоломо,
Для мене краще сніг або мороз.
Сумного місяця непевне коло
Червоним сяйвом розлилось
І дуже зле освічувє дорогу:
То в камінь вдаришся, то в дерево, то в пень.
Хіба попросим на підмогу

Той блудний вогник, що горить гень, гень.

Товаришу! до нас! Хіба тобі приємно

Горіти цілу ніч даремно?

Будь ласка, нам на гору посвіти!

Блудний вогник: З пошаною до панів потрібно, бачу,

Перемінить свою легеньку вдачу;

Звичайно я люблю зигзаком тільки йти.

Мефістофель: Гай, гай! То ти в людей навчився цього.

Тиж прямо йди во імя злого!

А то дмухну і в мить тобі канут.

Блудний вогник: Я вже пізнав, що ви господар тут

І буду вже на вашу дудку грати.

Та знаєте, ця піч чарує і мене.

Як блудний вогник вам присвічуватиме,

То це не треба так докладно брати.

Фавст, Мефістофель і Блудний вогник напереміну співають:

В сфері чарів, як здається,

Ми нарешті отинились;

Ти веди нас, як годиться,

Щоби ми не заблудились

В цім безмежному просторі.

Тут ліси, провалля й гори

То виривають то зипкають,

Скелі голови скіляють,

А довжезні прірви, кручи

Свінцуть крізь носи могучі.

По камінню, по травиці

Ручай біжать з криниці.

Чую пісню, шум дрімучий?

Скарги гарного кохання?

Чи одвічне то зітхання

За надіями та снами?

Гомін казкою здається

Про той час, що тільки синиться.

Шугу! пугу! вже з діброви;

Пугачі, сичі та сови.

Не дрімають, їм не сігнеться?

Лізуть ящірки крізь мохи?

Товстонузі, довгоної!

А коріння, мов гадюки,

Стали з скелі зиростати;

Простягають довгі руки,

Ізоб зловить нас, налякати;

Із пітьми нічної тині

Мов поліпи розіслались

За майдрівником. А мипі

Ріжнобарвні позбіралися,

Звідусіль біжать юрбами.
Світлячки летять роями.
То під нами, то за нами,
Стали нам товарищами.
Та скажи нам, чи йдемо ми.
Чи на місці стоїмо ми?
Все тут крутиться, здається,
Все глузує, все сміється:
Блудні вогнинки веселі,
Дерезва і голі скелі.

Мефістофель: Та цунко полів ти моїх держись!
Бо в очеродку стоїмо ми,
Та в глибину гори цієї подивись.
Як там горить вогонь мамоны.

Фавст: Як дивно ієвріє крізь скелі
Рожеве сяєво огню!
І павіть там, в глибокім підземеллі
Я бачу полуумінь смутну.
Понад левадами тумани,
А тут иожека, як в імлі,
То веться ніжними шнітками,
То мов струмочки зпід землі.
То розбіжаться, мов ті жили,
По всім просторові долини,
А там русла свої злучили
У потік граючий один.
Тут сяють искорки веселі,
Шеначе золотий пісок:
Поглянь, стоять високі скелі.
В заграві сяєва казок.

Мефістофель: Хіба ж Мамон на наше свято
Не гарно палац свій прибрає?
На цастья, я й тебе забрав;
Гостей веселих тут багато.

Фавст: Як розгулялися вітри!
А буря бе тебе, куди не повернися.

Мефістофель: А ти за ребра скель старих держися,
А то зіпхне тебе в провалля ще з гори.
Так темно! ій зірки піде.
Послухай, як лісом гуде!
Злітають сполохані сови,
Чуєш? палати зслепі-діброзви
Вітри в трісочки розбивають,
Гилля ламають, пні звивертають;
Чуєш, як рветься коріння?
Навколо квиління, скрипіння.

Додолу зігнулися галузі.
А віти як свинць на вітрі,
І падають разом як друзі.
Щось плаче й сичить у повітрі,
І стогонів повинні одвічний ліс.
Щось виє дико як тут, так скрізь.
Зі всіх долин, зі всіх верхів
Несеться скажений інекельний спів.

Хор відьм: На Брокен вже пора відьмам.
Жовтіє стерня, зелений лан:
Юрба велика зібралась там,
А між юрбою наї Уріян:
До його кожда з нас летить.
І—ться відьма, а цат см—шть.

Голос: А бабка Бавбо іде одна,
На поросній свині вона.

Хор: Хвала і честь, кому хвала!
Вона сюди нас привела.
Сама з поросною свинею,
А ми юрбою всі за нею.

Голос: А ти яким шляхом?

Голос: Я через Ільзенштайн летіла.
В гніздо сови заглянути хотіла.
А та як подивилася!

Голос: А щоб ти сказилася!
Чого так швидко?

Голос: Я з цією сварилася,
О, бачин? рагн видко!

Хор відьм: Широкий шлях, та довга нуть.
Чого так швидко всі біжуть?
Мітла дерс і колють вила,
Дитину маті задавила.

Чарівники. Пів-хор: Ми лізем наче слімачки,
А бабство так далеко!
Бо всі порядні жіночки
До пекла скачутъ легко.

Друга половина: Нема тут інвої лічби.
Швиденько в пекло йдуть баби.
А чоловік як зробить крок,
Пережене вже всіх жінок.

Голос (з гори): Ходіть, ходіть з над озера до нас!

Голоси (з долу): Ми раді би летіти з вами враз;
Перемо ми і білі ми, та блідні,
І завше ми безплідні.

Оба хори: Мовчать вітри, тримтять зірки,
Сховався місяць за хмарки.

Чарівний хор наповнив ліс.

Стотисяч іскр розсинає скрізь.

Голос (з долу): Держіть! держіть!

Голос (з гори): То хто в провалі тім кричить?

Голос (з долу): Візьміть мене! візьміть!

Я вже дранаюсь триста літ.

А все таки вершка не можу осягнути.

Там, де моя рідня, я хочу бути.

Обидва хори: Поможе цан, чи інша річ.

Палюга, вила, помело,

А хто не вилетить в що тіч,

Ніхто не вілічить його!

Полу-відьма (в долі): Я пікутильгаю довгий час.

А так далеко ще від вас.

Спокою дома я не знайшла,

А до мети це не дійшла.

Хор відьм: Лиши мазь дає чарівних сил.

Лахміття в нас замісць вітрил.

Коріто в нас замісць човна,

Несчасний, хто не злине цього дня.

Обидва хори: А як ми станем на іншілі.

То ви повзайте по землі

І всі поля, луги і гай

Ви чарівництвом наповняйте вкрай.

Мефістофель: Тут все кричить, сичить і піститься,

Тручає трудніх, веться, преться.

Огнем палинть, там илаче іссея,

Тут дійсне пекло вже зійшлося.

Мене тримається, щоб не загубився!

А де ти?

Фавст (з даля): Тут!

Мефістофель: Ого! куди відбився!

Тут треба знову взятися по свому

І стати дійсно палом свого дому.

З дороги, чернь! Сам чорт посеред вас!

Ну, докторе, за мною! Тільки враз!

Нам трέба перейти крізь пекло це шалене.

Ну й натовп тут! За надто вже її для мене.

Он, з боку щось блищить, спалахнуло огнем.

Мене щось тягне вже під дерево зелене.

Мэрщій! ходім! Ми хутко їх миши.

Фавст: Духу негації! веди по власній волі!

Але чи справді вийде все гарразд?

На Брокен вийшли ми в цю дивну іч якраз,

Щоб відіхнути десь далеко від сваволі...

Мефістофель: Дивись, як гарно зайнялися огні!

Людиська там зібралися веселі.

Ми й тут не будемо одні.

Фавст: А я біг десь хотів посидіти на скелі.
О, ї там вогні! і в гору веться дим.
І там юрба збирається до злого.
Тож виясниться дещо потайного.

Мефістофель: Чимало тайн нових зародиться і в тім.
Хай світ шумить великий, ми не чуєм.
Ми в затишку гарпенюко захомуєм.
Це зданина звісно. Невне чуз і ти.
Що в світі-велитні маленькі є світи.
Ось молоді відьми зібралися тут голі.
Ну, а старі розумно зодяглись.
Будь приязній до них, подякуєш колись!
Крихітку терпцю маю, а втіх буде доволі.
Я чую: близько музика гуде.
Аж уши глушить. Треба привикати.
Тут ишиої ї не можна очікати.
Я підійду і приведу тебе.
Нових знайомих буде тут чимало.
Що кажеш, друже? Місця тут замало?
Ти подивись: нема кінця, ні краю,
Сто сот отів навколо зайнялося,
Танцюють, плють, кохають, варять щось....
Ти країцю не бачив ще, гадаю.

Фавст: А як ти тут покажешся між ними,
Як чорт, чи може просто чарівник?
Я скрізь ходить *incognito* привик,
Сьогодня ж треба вже з відзнаками своїми.
Підвязки на нозі не бачить тут ніхто.
За те в пошаті кіньське копито!
Ти бачини слимака? Він вже приліз сюди
І без очей мене вже спостеріг,
Сховатися я тут би вже не міг.
З огню та в полум'я ми лізemo. Ходи!
Я буду тут як сват, а ти як наречений.

(До кількох, що обступили багаття.)

Старі панове! мудрі ви та вчені,
Хіба ви вже не любите похмілля?
Гаразд, що ви при куниці сидите.
Оточ ми вас попросим на весілля.
Досить, що дома ви самітио сидите!

Генерал: Чого нам ждати від народу?
Хоч скільки ми подбали про людей,
А в із, як і в жіноч, ввійшло вже в моду,
Що першіство в них має молодий.

Міністер: Від правди всі відпекались тепер,
Шаную я часи мінулі, гарні!
І ми вже були чимсь, тепер надії марні.
Час золотий для нас давно вже змер.

Парвені: І ми колись бували не дурні.
Робили часто їй те, що неповинні були,
Та злі боги вже все перевернули,
Хоч ми їй держалися, а лежимо на землі.

Автор: Тепер розумішу книжку взагалі
Ніхто не хоче прочитати,
А що до молоді то — чорт бери її!
Таких піздар давніоб не зіднікати.

Мефістофель: (робиться нараз дуже старим)
Народ дозрілий до страшного суду.
А що на Брокені я ще в останній раз,
З моєї бочки стільки того бруду
Вже вилилось, — то час, щоб світ погас.

Відьма-крамарка: Панове! гляньте на мій крам!
Купіть що исбудь при нагоді!
Я дуже дешево продам;
Все можна стати вам в пригоді.
Хоч цей мій крам старої моди;
За те вони сподобались мені,
Що привнесли чимало шкоди
Комусь зі всіх людей землі.
Немає тут ножа, щоб не купався в крові.
Ні келиха, який би не струїв
На світі тіло молоде, здорове.
Ні жемчуга, щоби з пуття не звів
Красуні, ні мечи, що клятви не зламав,
Який би ворога в кутку не зарубав.

Мефістофель: Тігусю! ти часу розпізнавати не вмієш.
Минув твій час! Закинь цей крам!
Візьмись за щось нове! бо, розумієш,
Тепер нове подобається нам.

Фавст: Тут можна власну голову забути!
Оце то іпроці раз! Не може кращих бути.

Мефістофель: І цілій вікр кудись на гору йдо.
Гадаеш: сунеш ти, а супуть тут тебе.

Фавст: А хто це там?

Мефістофель: Ти придивись! вона —
Сама Ліліт.

Фавст: Хто?

Мефістофель: Адама перша жона.
Побійся ти її роскішного волосся!
Її краси одіїської, бо як

Когось їм тим зачарувати вдалося,
Той вже во-вік не вирветься ніяк.

Фавст: Оці дві сидять, старенька з молодою.
І певно вже не чують власних піг.

Мефістофель: Не буде їм сьогоднія вже спокою.
Новий танок! Давай! ми візьмем іх!

Фавст (танцює з молодою):

Давно колись в чарівнім сні
Приснилася яблінка мені,
Два гарні яблучка на пій,
І виліз я на груди тій.

Красуня: З вас кождий яблук цих хотів
Вже з перших ясних райських днів,
І серце тішиться мое,
Що вже вони і в мене є.

Мефістофель (з старою):

Приснилось раз в логанім сні
Дуплаве дерево мені.
Дупло подібне на мару,
Я полюбив його діру.

Стара: Для ваших, лицарських копит
Наїкрацій буде мій привіт.
Держіть — — — хвіст.
Не бійтесь, вас — — не зість.

Проктофантазміст:

Проклятий люд! Як сміете ви там!
Хіба ж вам досі ще не доказали,
Що духи добре в світі не скакали?
А ви й таїнствуете, подібно нам!

Красуня (в танку): А цей чого на наш бенкет приїз?

Фавст (в танку): Та він буває завжди скрізь.
Як хто танцує, зараз критикує.
Як твого кроку він не обміркує,
То краще би тобі його і не зробить!
Наїduжче сердитесь, як хто вперед біжить.
А як закрутися на місці довгий час,
Як він в старім млині своїм, ого!
На всякий раз він похвалить і вас,
А головно, як похвалити його.

Проктофантазміст:

Ах, ви ще й досі тут! Чи хто таке чував?
Пропадьте ж бо! Я це вже вам казав.
Чортівський рід і правила не знає;
Розумні ми, а привид час лякає.
Хоч як ти не кричи: нема! нема!
А духи таки є! і все дарма!

Красуня: Та перестаньте тут нам докучати!

Проктофантазміст: Я прямо в очі всім вам заявлю:
Духовного тиранства я зроду не люблю.
Мій дух його не може розскувати. (танцють дальше)
Мені сьогодні справи не вдаються.
Але бо-вік не мати му спочинку.
Хоч під кінець, хоч на одну хвилину
Мені пости і чорти вдауться.

Мефістофель: Та що ж буде дурень цей в калюжі.
Є в його лік від капоєних думок.

Як тілики покладу на черевце пивок,
До духів буде він, як хочете, байдужий.

(До Фавста, що виїшов з кола танцюристів.)

Чогож покинув ти ту дівчину вродливу,
Що так тобі співала до тамку?

Фавст: Червону мин побачив я, тонку,
Що з уст її побігла серед сніву.

Мефістофель: Ну, що таке? За це й покинув зараз?
Гаразд, що сіра мінн тобі не показалась.
Хто би зважав на те в мить насолод пластину?

Фавст: А потім бачив там...

Мефістофель: Що бачив ти?

Фавст: Та подігвсь хоч сам!

Красуня ходить там з поблідлими щоками,
Помалу, ледві рухається з місця.

Завязаними тунає ногами.

Мені здається, — придивися близче!

Так ж її! Так ж Гретхен це обличчє.

Мефістофель: Лиши її! На неї не дивись!
Бездушний ідол це, хоч правда, чарівничий.

Не добре з ним здібатись! завернись!

Від погляду її холоне в яких кров.

І станеш каменем, а потім, будь здоров!

Та про Медузу ти вже чув колись.

Фавст: І справді в неї мертві, бачу, очі,
Яких не затулила маміна рука.

Ті ґруди в Гретхен я тулив що-ночі,

Солодким тілом тим виниався я що-дня.

Мефістофель: Цеж чарівниця, залиши! бо в неї
Хто з вас не бачить рисів дівчини своєї!

Фавст: О, що за втіха, що за болі!

Від неї я й очей відніять не маю волі.

Поглянь, на ший блілій, ніби сніг —

Шиурочок, мов червона ріка

Не ширше галтика пожа.

Мефістофель: Так, так, я й сам це спостеріг.
Бо голову вона і під пахою носить,

Бо її колись Перзей головку втяв.

Дурниці! Крацеб танцювати став;

Ходім на той горбок, коли тобі вже досити..

Тут весело, цей сад — віденський Пратер.

Як хто мене не зчарував, мабуть.

Я справді бачу тут театр.

Що це таке?

Сервібіліс: Та зараз знов почнуть.

Це щось нове, остання песса із сімох вистав,

Бо тільки стільки нес тут виставляють.
Цю несу діллетант інічезмий написав,
І діллетанти її грають.
Даруйте, напоньку, я більше вже не можу.
Спускати застону діллеталтам час!
Мефістофель: Як я вже й вас на Броконі знахожу, —
Гаразд! Це місце тут якраз для вас.

СОН ВАЛЬПУРГІСВОЇ НОЧІ
або
ЗОЛОТИЙ ШЛЮБ ОБЕРОНА Й ТИТАНІТ.

Інтермедіо.

Антрепренєр: Слатетпим Мідінга синам

Пора спочити нині;
Стара гора і діл цей нам
Здається мов на сцені.

Герольд: Треба років п'ять-десять
При золотому шлюбі,
Як дні борні перелетять,
Нам речі златні любі.

Оберон: Як тут ви, духи, де і я,
Зявіться ще в цій хвили!
Бо королеву й короля
У друге подружити.

Пук: Прийде Пук танком кривим,
І ногу в такт волочить,
А потім сотні йдуть за ним.
В танок, хто хоче, скочить.

Арійл: Арійл дає мотів
До всіх пісень небесних.
Вабить дурнів райський спів.
Поганіх і чудесніх.

Оберон: Від нас навчіться в згоді жити.
Ви молоде подружжє!
Як тільки вас розединить,
Кохаєтесь дуже.

Титанія: Як тільки згоди в них нема,
Рознати їх — найкраще.
На південь хай летить вона,
А він та північ скаче.

Оркестр (tutti fortissimo): Мухи, жуки, комарі,
І сім'ї їх велики,
Жаби та цвіркуні в траві, —
Още то раз музики!

Сольо: Гляньте, дудку хтось пришіс —
Та ні! то булька з мила!
Шваркоче крізь тунелький ніс.
Л що? — незрозуміло.

Дух недосконалий: Живіт як в жаби, павуча нога,
А крильця мов напірчик;
Хоч животини це нема,,
Та є вже невний віриник.

Парочка: Крок малий, високий скік —
В траві — це річ не хитра,
Та хоч скачи і ділай вік,
Не вилетиш в повітря.

Цікавий мандрівник: Що це? Маска тут, чи що?
І що це за іригина?
Оберон, прекрасний Бог —
І тут його личина.

Ортодокс: Хоч без хвоста і без ріжків,
І вінав його істоту,
Як грецький рій старих божків,
Він чорт, як чорт достоту.

Північний маляр: Що не змалюю тут, — то все
Один невдалий нарис,
Але в Італію я вже
Збираюся хоч зараз.

Пурист: Віда пещачній голові,
Відьми не зовсім мудрі:
Зі всього війська тільки дві
На піс наклали пудри.

Молода відьма: Снідниця й пудра — це для баб,
А я хороша й гола.
Мене несе мій любий цап,
На подив доокола.

Матрона: Ми надто мудрі в цім житті,
Щоб сварку заводити,
А хоч ви піжні й молоді,
Та мусите зогнити.

Капельмайстер: Ви мухи, жуки й комарі,
Не докучайте голій!
Жабки в траві, мушки в горі,
Доволі вже сувалі!

Прaporець (в один бік): Я товариство тут зустрів,
Що країцого її не буде.
Всі з цих дівчат і з молодців —
Многонадійні люди.

Прaporець (в другий бік): Як не розстутихтесь земля,
Щоб всіх вас проковтали.

То в пекло зараз скочу я,
Щоб з вами лиш не бути.

Ксеній: Як мухи, нечиство всю брудну
Ми мусимо кусати,
Щоб свого батька Сатану
Як слід пошанувати.

Геннінгс: Оде жартують сміхуни.
Наївні тай байдужі,
Нарешті скажуть і воши,
Що в них чутливі душі.

Музагет: Я міг би й розум загубитъ
Між військом відъм чарівних,
Я вмію краще їх водитъ,
Ніж муз хоч богорівних.

«Сі devant» **Геній часу:** З людьми порядними і з вас
Ще можуть бути люде,
Німецький Блоксберг — як Парнас,
Для всіх тут місце буде.

Цікавий мандрівник: Скамають, це хто сюди приліз?
І гордий мов ніта;
Віп свого носа тиче скрізь,
«Шукає езуїта».

Журавель: В каламутній воді я звик
Ловить дуринецьку рибку.
Тому й побожний чоловік
До чорта прийде швидко.

Дитя світу: Та для побожних байдуже, —
Лиш мали би громаду;
Від давна ходять тут і вже
Заклали власну раду.

Танцюрист: Чи там оркестр іновий іде,
Що бубнить щось невтомно?
Та ціть! то буйголов гуде
За лісом монотонно.

Танцмайстер: Криве, горбате і товсте
Вже голки витинає,
А не спитає нас про те,
Як гарно виглядає.

Музикант: Якуж ненависть я зустрів!
Порізались би тутка,
Як ліра Орфейська звірів!
Так їх єднає дудка.

Догматик: На брехні ми не піддамось
Ні критиці, ні блуду;
Бо чорт вже мусить бути щось.
Бо деб віп взявся в люду?

Ідеаліст: Тепер фантазія моя
Буяє небесами;
Коли це все таке, як я,
То дурень я тає само.

Реаліст: Єстьмо з мукою для нас,
Страждаємо душевно;
Я на ногах це в перший раз
Тримаюся писевно.

Супернатураліст: Оце вдоволення мое,
З чортами враз радіти; —
Бо як чорт, то ізвине є
І добрі духи в світі.

Скептик: За блудним огником ідуть
До скарбів цих, мов хмара,
Г я якраз на місці тут,
Бо сумнів — чорту парапа.

Капельмайстер: Жабки в траві, мушки в горі
Прокляті діллістанти!
І цвіркуни і комарі, —
Ви справді музиканти!

Зручині: Нас прозвали sans-souci,
Ми цається скрізь знаходим,
Не вдержать ноги нас, то всі
Ми головами ходим.

Незручині: І нам попадались незгірші шматки.
Тепер надія в Бозі;
Пірвались наші чобітки,
А ми танцюєм босі.

Блудні огні: З болота ми прийшли до вас,
Бо ми в багні родились,
А з вами за короткий час
Галантними зробились.

Погаслий метеор: Колись я впав з небесних сфер,
А встати, — те маю зможи.
Чи зможе хтось мене тепер
Поставити на ноги?

Массивні: Місця! місця! Там, де йдеш,
Пропало все зелене;
Духи йдуть, а духи теж
Незграбші мають члені.

Пук: Не ступайте важко так, .
Мов ті слони й верблюди;
Хай Пук, тоненький як червяк,
В цей день лайтовщим буде!

Аріїл: Кому дала природа в дар
Духовні, легкі крила,

Летіть зі мною легше хмар,
Де в квітах вся могила!

Оркестр (pianissimo): Проясняються з гори
Тумани, сині хмари;
Між листям граються вітри,
Розвіялись примари.

ХМАРНИЙ ДЕНЬ. ПОЛЕ.

Фавст і Мефістофель.

Фавст: В злиднях! В одчаї! Нецласна, довго отак тинялась по землі, а тепер у вязниці! Як душогубка якась, в тюрмі, замкнута на страшні муки, вона, вродливе нещасне створіння! До цього! до цього! дійшло! — О, ти зрадливий, пікческий Духу, і ти це все від мене ховав, затаював! — Стій тепер, стій! Лунаї своїми сатанівськими очами зпід чортівських повік! Стій та муч мене своюю нестерпимою присутністю! В темниці! В невимовному горі! Віддана злим духам і жорстокому людському осуду! А ти мене тимчасом вколихуєш мерзеними розривками, ховавши переді мною її горювання і лишаєш її на безпомічну загибель!

Мефістофель: Та не перша ж вона!

Фавст: Собако! Огідна тварюко! — Оберник його, величний Духу! Оберни цього червяка назад в його собачу машинку, як це він нераз в почі любить переді мною собакою ганятись, чіплятися до під безжурного мацдрівника і вішатися на плечі того, хто на цього спотикувався. Заверни його назад в його улюблену подобу, щоби він повзвав на живот в піску переді мною, щоби я міг конину його поговою, розчавити його, окаянного! — Не перша ж вона! — О, горе! горе! Якого не зрозуміє піяка людська душа, що більше ніж одно ество виало на глибоке дно цього нещастя, що перше не могло до чиста відокутувати провину всіх інших своїми передсмертними муками в очах вічного Милосердя! Голова моя розпукується, розривається серце на думку про горе цієї одної: а ти байдужно шкіриш зуби над загибллю тисячів таких, як вона.

Мефістофель: І ось ми вже знову на граници свого дотепу, тут, де ваш людський розсудок тратить всяку надію. Чого ж ти браташся з нами, коли цієї межі ти не в силі перескочити? Хочеш літати, а боїшся, що голова твоя закрутиться? Хіба це ми тобі набивались, чи ти нам?

Фавст: Не кланайся на мене своїми пажертивими зубами! Мені гідко від тебе! — Великий, величний Духу, ти, що вважав мене за гідного побачити тебе, ти, що знаєш мов

серце, зрозумів мою душу, — навіщо ти прикував мене до цього огидного товариша, який радіє нещастиям людей і в загиблі їх шукає своїх насолод?

Мефістофель: Ти вже скінчтив?

Фавст: Врятуй її, бо як пі, то горе тобі! Як найстрашніце прокляття на тебе на довгі тисячі років!

Мефістофель: Я не в силі розірвати кайданів месники, одмікнути його замків. — Врятуй її! — А хто такий зіпхнув її в безодню злidiїв? Я чи ти?

Фавст (дико озирається довкола).

Мефістофель: Ти громами кидав би? Добре, що вам, смертникам пужденним, не дістати їх! Роздавити невинного суперечника, це звичка в тиранів, до якої вони ханочуються, щоби винутатися зі скрутного положення.

Фавст: Веди мене туди! Вона мусить бути вільною!

Мефістофель: А небезпека, на яку ти виставляєш себе? Знай, що на тому місті ще лежить прокляття крові, пролитої твоєю рукою. Понад місцем убитої кружляють месники — духи і чатують на убійцю, чи не повернеться він.

Фавст: Ти ще й цим мене полошиш? Кров і смерть всього світу на тебе, ногана потворо! Веди мене туди, кажу тобі, й увільни її!

Мефістофель: Я поведу тебе, та слухай, що я можу зробити! Хіба ж я мало всю владу за небі як і на землі? Воротареві забю памороки; дісташ ключі і виведи її своею людською рукою! Я буду на сторожі! Пекельні коні готові, я вас винесу. Оце все, що можу.

Фавст: Мерцій в дорогу!

НІЧ. ОТВЕРТЕ ПОЛЕ.

Фавст і Мефістофель на чорних конях.

Фавст: Чого ж вони сіли на лисій горі?

Мефістофель: Не знаю; щось пражуть, щось діють.

Фавст: То в долі літають, то кружляють вгорі.

Мефістофель: Щось чарують відьми.

Фавст: Щось кадять, чи віють.

Мефістофель: Вперед! вперед!

В Я З Н И Ц Я.

Фавст з вязанкою ключів і ліхтарем в руках перед заляінними дверима.

Фавст: Всюльське горе наді м'юю,
І давній жах зявився без причин.
Ось-тут вона, за вохкою стіною,
І божевільним був її злочин.

Ти ще вагаєшся? боїшся? Геть, геть з отсього місця!
Твоє вагання — смерть її. Мерщій!

(З середини чути спів):

«Курва мама моя,
Що згубила мене,
Шельма батечко мій,
Що обгриз він мене.

А сестричка мала
Кісточки підняла,
І втонила в ручай.
Стала ітаникою я, я пташина лісна,
І лечу через гай.»

Фавст (одчиняючи): Не чути їй, що любий тут стойть.
Нашлюп її бразчить, солома неелестить.

Маргарета (ховаючись в постіль):
Вже йдуть! Прийшла вже смерть моя!

Фавст (тихо): Ціть, ціть! Ти зараз вільна будеш!

Маргарета (кидаючись пому до ніг):
Коли людина ти, поглянь, як мучусь я!

Фавст: Ти криком вартових зі сну розбудиш!

(Схоплює ланцюги, щоби їх розімкнути.)

Маргарета (навколошках): Ой, кате, хто тобі дає
Це право падо мною,
Що ще в ночі береш життя мое?
Змилосердись! лини мене живою!
Чи може враці ніколи буде?
Мое життя також ще молоде,
І так довчасно — кара смерти.
Вродливою я була, за те й повинна вмерти.
Був близько друг, а зараз я сама.
Шірвали мій вінок, квіток моїх нема.
Ой, не тягни мене так дуже!
Я зла тобі не вдягла, мій друже.
Пусти мене! хай марто я не плачу.
Це ж в перший раз тебе я тільки бачу.

Фавст: Чи я знесу отсі нестерпні болі?!

Маргарета: Так, так! тепер в твоїй я волі.
Хай тільки нагодую я дитину!
Я цілу-б піч її нэтила;
Одніли в мене втіху ту едину,
І кажуть, що то я її убила.
Розради вже мені во-вік не буде.
Про мене й пісню склали ті недобрі люде.
То тільки в пісенці старій
Кінець такий.

Фавст (падає перед нею на коліна):
Коханий твій лежить перед тобою.
Він випустить тебе на волю.

Маргарета (опускається я собі поруч пого на коліна):
Так, так! навколошках помолимось до Бога.
Поглянь! під східцями,
Коло порога
Пекло горить.

Злій Дух там стоїть.
І луна без тями
Лихого потуга.

Фавст (голосно): Гретхен! Гретхен!

Маргарета (звертаючи увагу): Це голос моого друга!

(Хутко піднімається на ноги. Ланцюги з брязкотом спадають.)

Деж він? Я вчула! Він чекає!
Я вільна! Ланцюгів немає, —
Я йду! виаду йому на груди.
Він пригортати буде!
Він кликав: Гретхен! був коло порога.
Крізь регіт і туркіт діявола злого,
Крізь іскло страждання і безодню мук
Я вчула солодкий і рацісний звук.

Фавст: Це я!

Маргарета: Це ми?! Скажи ще раз мені! (Обнимас його.)
Він тут! він тут! Де муки ті мої?
Де жах вязниці, де кайдани?
Мене увільнив мій коханий.
І я на волі! —
Ось вулиця, де в перший раз
З тобою ми зустрінулись обов.
Ось той садок веселий, де нераз
Ми з Мартою тебе чекати враз. . . .

Фавст (тягне її за собою): Ходім! ходім!

Маргарета: Постій ще!
З тобою любо так, мій милій!

Фавст: Скорійше!
Як не поквапимся в цій хвилі,
То дорогої діждемось відплати.

Маргарета: Як? ти вже не вміш цілувати?
Так мало то без мене був,
І цілуватися забув?
Чого в твоїх обіймах жаль мені чогось?
Від слів і поглядів твоїх, бувало,
На мене небо все лилось,
Від поцілунків серце завмірало. . .
Цілуй мене!
А ні, то я тебе! (Цілус його.)
О, горе! наче лід твої уста,
Холодні, пімі.
Невже-же так зраня
Згасло кохання?
Хто це вчинив мені? (Відвертається від нього.)

Фавст: За мною, мила! Нумо! Йдем!
Я потім обніму тебе з таким огнем!

А зараз прошу лише тебе: ходи!

Маргарета (обертається до його): Та чи це ти?
Новикож це справді ми?

Фавст: Таж я! Ходім!

Маргарета: Ти ланцюги розбив,
В обійми знов береш мене...
І як це ти нез гидишся мене? —
Чи знаєш ти, кого освободив?

Фавст: Ходи! Рідна є вже пітьма.

Маргарета: Та-ж матінку струїла я сама,
Свою дитинку уточіла я.
Вона моя, вона їй твоя...
Твоя... Це ти? А може їй пі.
Дай руку мені! — Ні, це не в сні!
Твоя люба рука — така вохка?
Обітри її! То кров на ній
Чи може це здається лише мені?
Ах, Боже! Шо ти наробив!
Кого ти вбив?
Сховай свій меч! сховай!
Я прошу тебе!

Фавст: Мішулого назад не завертаї!
Не муч мене!

Маргарета: Ні, ні! Я так тебе не лишу!
Я зараз всі гроби тобі оиншу.
Про них, мій коханку,
Подбай це зранку.
Найкраще місце матінці моїй,
А братові зараз при пій,
А трохи з боку і мені,
Лиш не дуже в стороні!
Дитинку поклади мені на праву грудь.
І більш нічого! Чуєш? Не забудь
Як я тобі хилтилася на груди,
О, що за пастячко було солодке!
Та вже його нема! воно таке коротке...
Та більш' його не буде!

Ти наче відірхнув мене від себе, любий.
А все ж таки це ти, і погляд добрий твій.

Фавст: Коли впізнала, то ходім мерщій!

Маргарета: Куди?

Фавст: На волю!

Маргарета: Як там могила є,
І смерть чатує, то підемо вдвох!
На вічний спокій звідсіля.

А дальше ні на крок! —

О, Гайнріх! Ти вже йдеш? Коли б і я могла!

Фавст: Тиж можеш! Двері не зачинені! Не стій!

Маргарета: Не смію я. Для мене вже нема надій.

Втікати ти не поможе! Підстережуть мене!

Як страшно жебрати, прохати,

Та ще й сумління чистого не мати!

Так гірко йти поміж чужій люди.

А все ж таки від них я не втічу нікуди.

Фавст: Я буду при тобі!

Маргарета: Мерцій! Мерцій!

Верни життя дитинці твоїй!

Геть! Понац ручай,

Через кладочку,

На стежечку,

А далі в гай;

Шід містком пошукай.

В ставі!

Лови, лови ї!

Вона ще динє!

Жива! Дивись!

Рятуй! рятуй!

Фавст: Та схаменішь!

Ще тільки крок і ти на волі!

Маргарета: О, як би ми вже були в полі!

Там на камені пенька моя —

Щось волосся мені підпімає!

Там на камені пенька моя

Головою хитає.

О, ні, — не хитає, — важка голова;

Заснула на довго, — не встале вона.

Заснула, щоб ми набувались...

Був гарний час, як ми кохались!

Фавст: Коли слова її благамия вже не в силі,
То я тебе звідсіль насилу витягну.

Маргарета: Мій милій!

Лиши мене! насильства не знесьу.

Чого ти тягнеш за всієї силі?

Чиж не годила я тобі до ісвного часу?

Фавст: Вже день! овітає! Люба, люба!

Маргарета: День, хутко день! останній на землі!

А він мав бути днем моєї шлюбу.

Нікому не кажи, що з Гретхен був, ой ні!

Бо скажеш, — горенько мени!

Горе віночку!

Квіточка росипалась!

Ми ще побачимось колись,
Та тільки не в таночку.
Юрба велика, кричить, гуде. —
На улиці, на площі люде,
І місяця їм не буде.
Ударив дзвін, паличка наде.
Як цупко схопили, стиснули,
До колоди мене потягнули!
Бліснула сокира, зажахнулись навколо,
І в серці нараз похололо.
А цілий світ — мов гріб німий.

Фавст: О, горе! нацо я родився! нацо?

Мефістофель (показується на дворі):
Скорійше! бо як ін, то ви пропаці!
Безмислі vagання, ридання, зітхання!
Вже встала зірка порання,
Коням страшно і душно стає!

Маргарета: Це хто зпід долівки встає?
Жени його! це він, це він!
Чого він тут, на місці святім?
Він хоче мене!

Фавст: Ти жити будеш!

Маргарета: О, Боже! ти один розсудиш!

Мефістофель (до Фавста): Ходи! бо з нею ще пропадеш ти.

Маргарета: Твоя я, Господи! спаси! прости!
Ви янголи святі з його престола
Станьте доокола!
Гайпріх! який страшний для мене ти!

Мефістофель: Вона пропаща!

Голос (з гори): Спасення!

Мефістофель (до Фавста): Сюди! за мною! (Зникає з Фавстом.)

Голос (з середини завміраючи): Гайпріх! Гайпріх'

4. Його-ж. Ботаніка (на III кл. гімн.). З богатою ілюстр. та кольор. таблицями.

г) Фізика:

1. Ф. Шіндлер. Фізика для вищ. поч. шкіл з 115 ілюстраціями.
2. Микола Чайковський. Фізика для вищих поч. шкіл з богатою ілюстраціями.

д) Геометрія:

1. Пр. доц. Кравчук. Геометрія для гімн. та вищ. поч. шкіл.

е) Спів:

1. К. Стеценко. Наука нотного співу.
2. Його-ж. Шкільний співаник ч. I.
3. Його-ж. Шкільний співаник ч. II.
4. Його-ж. Шкільний співаник ч. III.
5. О. Кошиць. Патріотичний співаник.

ж) Мовознавство:

1. Г. Калішевський. Латинська граматика (для гімн.).
2. Г. Шерстюк. Українська Граматика. ч. I (для вищ. поч. шкіл та гімн.).
3. Г. Шерстюк. Українська Граматика ч. II (для вищ. поч. шкіл та гімн.)

з) Релігія:

1. А. Геращенко. Молитовник з образками.

и) Мапи та Атласи:

1. Мапа півкуль (східня та західня). Російське видання 143×222 ст. у 5 фарб.
2. Мапа України 112×70 ст. у 5 фарб.
3. Мапа Європи 143×111 ст. у 5 фарб. Російське видання.
4. Картографічний Атлас. Наглядна наука будови суходолів та України. 1. Європа. 2. Азія. 3. Африка. 4. Америка півн. 5. Америка півд. 6. Австралія. 7. Україна та її колонії. 8. Східня та західня півкулі.
5. Др. Іван Крип'якевич та Проф. С. Рудницький. Історичний Атлас. 12 великих кольорових (на 5 фарб) мап до історії України.
6. Німа Мана України для вправ по історії та географії України. До неї додається пояснільний текст та завдання Др. Крип'якевича (історія) та Проф. Рудницького (географія).

